

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Evelinos Rajeckaitės
Baudžiamosios justicijos: baudžiamosios teisės studijų šakos
V kurso studentės

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių
medžiagų disponavimą
Criminal liability for the illicit disposal of narcotic drugs and psychotropic
substances**

Vadovas: lekt. M. Aidukas

Vilnius
2025

ANOTACIJOS IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama neteisėta disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis samprata, baudžiamosios atsakomybės už Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 259, 260, 263 straipsniuose numatytas nusikalstamas veikas, nusikalstamos veikos sudėties probleminiai aspektai, susiję su neteisėtu narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu. Darbo tema atskleidžiama apraistant nacionalinės narkotikų ir psichotropinių medžiagų politikos, teismų praktikos ir reguliavimo spragų vertinimą, siekiant nustatyti galimybes efektyvinti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą šių medžiagų kontekste.

Pagrindiniai žodžiai: baudžiamoji atsakomybė, narkotikai ir psichotropinės medžiagos, tikslas, tiesioginė tyčia, kiekis.

This master's thesis analyzes the concept of illegal possession of narcotic and psychotropic substances, criminal liability for criminal offenses under Articles 259, 260, 263 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, and problematic aspects of the composition of criminal offenses related to the illegal possession of narcotic and psychotropic substances. The theme of the work is explored by assessing national policy on narcotic and psychotropic substances, court practice, and regulatory gaps in order to identify opportunities for improving the effectiveness of criminal liability for the illegal possession of these substances.

Keywords: criminal liability, drugs and psychotropic substances, purpose, direct intention, quantity.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. NETEISĖTO DISPONAVIMO NARKOTINĖMIS AR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS SAMPRATA.....	4
2. LIETUVOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 259, 260, 263 STRAIPSNIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUDĖČIŲ ANALIZĖ.....	16
2.1 Objektas ir dalykas.....	16
2.2 Objektyvieji požymiai.....	29
2.3 Subjektas ir subjektyvieji požymiai.....	41
3. NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMO REGULIAVIMAS: LYGINAMOJI VOKIETIJOS, NYDERLANDŲ IR LIETUVOS ANALIZĖ.....	51
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	59
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	60
SANTRAUKA.....	66
SUMMARY.....	67

IŽANGA

Temos aktualumas. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas yra viena didžiausių visuomenės sveikatos problemų tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje. Jų vartojimas sukelia psichikos sutrikimus, fizinės sveikatos pablogėjimą ir gali būti tiesioginė mirties priežastis. Lietuvoje pastaraisiais metais pastebima tendencija– narkotikų ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ypač tarp jaunimo, o jų prieinamumas tampa vis lengvesnis. Narkotikų ir psichotropinių medžiagų prekyba ir vartojimas glaudžiai susiję su organizuotu nusikalstamumu, smurtiniais nusikaltimais ir kitais teisės pažeidimais. Tuo tarpu Lietuvos teisėsauga nuolat kovoja su nelegalia narkotikų ir psichotropinių medžiagų apyvarta, tačiau neteisėtas disponavimas šiomis medžiagomis išlieka viena iš labiausiai paplitusių nusikalstamų veikų. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolė Lietuvoje reglamentuojama pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymą. Nors įstatymai numato griežtas sankcijas už narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybą, platinimą, laikymą, bei vartojimą, tačiau problema Lietuvoje išlieka aktuali.

Darbo objektas. Šio magistro darbo objektas baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Siekiant neviršyti darbo apimties, darbe apsiribojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 259, 260 ir 263 straipsniuose uždraustų nusikalstamų veikų sudėčių analize

Darbo tikslas. Remiantis įstatymais ir kitais teisės aktais, baudžiamosios teisės teorija ir teismų praktiką išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, apibrėžtą BK 259, 260, 263 straipsniuose, pagrindus ir ribas ir atsižvelgiant į analizę pateikti pasiūlymus dėl teisinio reguliavimo tobulinimo.

Darbo uždaviniai. Norint pasiekti darbo tikslą, keliami tokie uždaviniai:

1. Atskiesti neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis sampratą
2. Išsamiai išanalizuoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 259, 260 ir 263 straipsnius, nustatant jų reglamentuojamų nusikalstamų veikų teisinį objektą, dalyką bei išskiriant objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, siekiant atskleisti jų kvalifikavimo ypatumus ir taikymo praktiką.
3. Palyginti baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis reglamentavimą pasirinktose valstybėse, Nyderlandus ir Vokietiją bei nustatyti esminius reguliavimo skirtumus.
4. Remiantis tyrimo išvadomis, pateikti pasiūlymus dėl Lietuvos baudžiamosios teisės reformavimo šioje srityje

Tyrimo metodai. Šiame magistro darbe naudojami tyrimo metodai: lyginamasis, teisinės analizės metodas, istorinis metodas, lingvistinis. Lyginamasis metodas naudojamas įvertinti Vokietijos ir Nyderlandų narkotikų ir psichotropinių medžiagų politikos panašumus ir skirtumus. Istorinis metodas pasitelkiamas aptarti neteisėto narkotikų ir psichotropinių medžiagų disponavimo ištakoms. Teisinės analizės metodas taikomas analizuojant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 259, 260 ir 263 straipsnių analizę, nustatant jų normų turinį, reglamentavimo ypatumus ir taikymo problemas.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe naudojami įvairūs norminiai teisės aktai, tokie kaip 1961 metų Bendraja narkotinių medžiagų konvencija, 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija, 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“, Europos Sąjungos direktyva – Tarybos 2004 m. spalio 25 d. pamatinis sprendimas 2004/757/TVR, Lietuvos ir kai kurių Europos Sąjungos valstybių baudžiamaisiais įstatymais, Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymu. Lietuvos ir užsienio autorių moksliniais darbais. Taip pat darbe remiamasi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymais bei kitais poįstatyminiais teisės aktais. Siekiant atskleisti baudžiamosios atsakomybės reguliavimo probleminius aspektus, tarptautinių komisijų ir nacionalinių institucijų pateiktomis ataskaitomis narkotikų kontrolės srityje, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir žemesnės instancijos teismų praktika.

Darbo originalumas. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas ir baudžiamoji atsakomybė už tokias veikas, kaip teisinio reguliavimo objektas pasaulyje tyrinėjamas ilgai. Lietuvoje moksliniuose darbuose nagrinėjamos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabanda, taip pat nagrinėjami darbai orientuojasi tik Baudžiamojo kodekso atskirus straipsnius t.y. BK 259 arba 260 str.). Tuo tarpu šiuo darbu siekiama atkeisti ne tik narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu su tikslu ir be tikslo platinti, bet ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystės, prievartavimo arba kitokio neteisėto užvaldymo straipsnio analizę.

1. NETEISĖTO DISPONAVIMO NARKOTINĖMIS AR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS SAMPRATA

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų samprata yra daugialypė, apimanti tiek teisines, tiek medicininės, socialinės ir psichologinės dimensijas. Šių medžiagų apibrėžimas ir suvokimas kito per laiką, atsižvelgiant į mokslo pažangą, visuomenės požiūrį ir teisės aktų raidą. Narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra žinomos žmonijai daugiau nei dešimt tūkstančių metų¹, o pirmosios žinios apie juos atkeliauja iš senovės Mesopotamijos, senovės Babilono, Egipto ir dabartinės Indijos teritorijų. Kaip rodo archeologiniai tyrimai, dar iki rašto atsiradimo žmonės vartojo alkoholį, pažinojo ir įvairių augalų, sukeliančių tam tikrus fizinius ir psichinius pojūčius. Manoma, kad dar akmens amžiaus žmonės žinojo opijų, hašišą, kokainą². Tai ankstyvosios žmonių civilizacijos atrado ir naudojo šias medžiagas medicininiais, religiniais bei pramoginiais tikslais. Daugelis šių preparatų buvo išgaunami iš natūralių augalų ir atliko svarbų vaidmenį kultūrinėje, dvasinėje bei gydymo praktikoje. Tačiau XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje pasaulis susidūrė su vis didėjančiu opijaus, morfijaus ir kokaino vartojimu, kuris ilgą laiką buvo laikomas mediciniškai naudingu, tačiau tapo visuomenės sveikatos ir socialine problema. Šiame laikotarpyje pasikeitė požiūris į narkotines medžiagas – jei anksčiau jos buvo plačiai naudojamos be apribojimų, tai XX a. pradžioje valstybės ir tarptautinės organizacijos pradėjo siekti jų kontrolės. Dėl opijaus ir kokaino vartojimo augimo bei didėjančio piktnaudžiavimo buvo pradėta diskutuoti apie tarptautinės kontrolės būtinybę. XIX a. pabaigoje kai kurios valstybės pradėjo riboti šių medžiagų platinimą, tačiau šios pastangos dar nebuvo koordinuojamos globaliu mastu. 1912 m. sausio 23 d. pasirašyta Tarptautinė opijaus konvencija, kuri tapo pirmuoju teisiniu dokumentu, kuriuo šalys įsipareigojo kontroliuoti ir reguliuoti narkotinių medžiagų gamybą, platinimą bei vartojimą.³ Tai buvo pirmasis tarptautinis susitarimas, davęs pagrindą vėlesniems griežtesniems narkotikų kontrolės įstatymams XX amžiuje. Konvenciją buvo sudaryta dalyvaujant 12 valstybių kurios pripažino, kad nekontroliuojamas opijaus ir jo darinių platinimas yra didelė problema tiek visuomenės sveikatai, tiek ekonomikai bei saugumui. Dėl to jos įsipareigojo reguliuoti prekybą šiomis medžiagomis ir užtikrinti, kad jų vartojimas būtų ribojamas tik medicinos ir mokslo reikmėms. Tokiu būdu konvencija buvo pirmasis teisinis dokumentas, nustatęs tarptautinius narkotikų kontrolės principus. Šis dokumentas ne tik reglamentavo opijaus ir morfino, dėl kurių tuo metu vyko intensyvios diskusijos, priežiūrą, bet ir į tarptautinės kontrolės sąrašą įtraukė

¹ NAWROCKI, Wojciech (2021) Narkotyki zabezpieczane przez polską policję [interaktyvus] <http://csp.edu.pl/csp/e-biblioteka/1184,Materialy-Dydaktyczne.html>

² BULOKAITĖ, Laima (2004) Narkotikai ir narkomanija. Vilnius: Tyto alba, p 9-10.

³ Jungtiniu Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuras 2017, [interaktyvus] https://www.unodc.org/wdr2017/field/WDR_2017_presentation_launch_version.pdf

dvi naujas problemas keliančias medžiagas – kokainą ir heroiną. Pagrindiniai konvencijos punktai apimantis opijaus gamybos ir prekybos apribojimus, šalys įsipareigojo riboti opijaus gamybą ir importą bei sumažinti jo platinimą, ypač nelegaliam vartojimui, morfino ir kokaino kontrolė – konvencija numatė, kad ne tik opijus, bet ir jo dariniai, tokie kaip morfijus ir heroinas, taip pat kokainas, turėtų būti kontroliuojami ir naudojami tik medicinos bei moksliniais tikslais. Taip pat valstybės buvo įpareigosios kovoti su nelegalia narkotikų prekyba ir kontrabanda, taikant baudžiamąsias priemones. Nors 1912 m. konvencija buvo reikšmingas pirmas žingsnis tarptautinės narkotikų kontrolės link, jos įsigaliojimą sutrukdė Pirmasis pasaulinis karas (1914–1918), tačiau konvencija beveik visuotinai pripažinta po 1919 m., kai visos šalys, pasirašiusios Versalio, St. Germain-en-Laye ir kt. taikos sutartis, taip pat tapo Tarptautinės opijaus konvencijos šalimis. Tuo metu Lietuva dar nebuvo nepriklausoma valstybė (ji buvo Rusijos imperijos dalis), todėl ši konvencija tiesiogiai jos nelietė. Tačiau tarpukario Lietuvoje šalies valdžia jau orientavosi į Vakarų pasaulio narkotikų kontrolės modelius, o po Antrojo pasaulinio karo Lietuva tapo Sovietų Sąjungos dalimi, kurioje buvo vykdoma itin griežta narkotikų politika. Tai pirmieji tarptautiniai susitarimai dėl narkotikų kontrolės sudarė pagrindą vėlesniems teisės aktams, reglamentuojantiems ne tik narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą medicinos bei mokslo tikslams, bet ir numatantiems atsakomybę už jų neteisėtą platinimą bei vartojimą. Pirmą kartą baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje už neteisėtą narkotikų prekybą buvo įtvirtinta sovietmečiu. Baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimas tapo būtina priemone siekiant ne tik užkirsti kelią nelegaliai narkotikų apyvartai, bet ir apsaugoti visuomenę nuo priklausomybės plitimo bei su tuo susijusių socialinių problemų.

Tačiau norint geriau suprasti, kaip susiformavo griežta narkotikų kontrolės politika ir kaip formavosi teisinis požiūris į narkotines ir psichotropines medžiagas, būtina aptarti, kaip jos buvo apibrėžiamos skirtingais istoriniais laikotarpiais – nuo sovietmečio iki šiuolaikinės tarptautinės, Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės. Taip pat svarbu panagrinėti, kaip išskiriamas teisinėje sistemoje narkotiniu ir psichotropiniu medžiagų kriterijai, pagal kuriuos jos priskiriamos prie kontroliuojamų. Tai Lietuvai, būnant Sovietų Sąjungos sudėtyje, narkotikų kontrolė buvo itin griežta, tačiau viešai teigta, kad SSRS „narkomanijos nėra“. Oficialiai Sovietų valdžia narkotikų vartojimą laikė „vakarietišku dekadanso reiškiniu“, būdingu kapitalistinėms šalims. Dėl to viešas diskursas apie narkomaniją buvo ribojamas, o pati problema buvo slepiama ir ignoruojama⁴. Narkotikų politika buvo orientuota į totalinę kontrolę, griežtą baudimą ir priverstinį gydymą. Sovietinė teisės sistema neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis traktavo kaip rimtą nusikaltimą prieš valstybę bei visuomenę. Sovietmečiu, kaip ir kitose socialistinėse valstybėse, socialiai narkotinės

⁴ KRAMER, John (1992), Drug Abuse in the USSR, *International Council for Soviet and East European Studies*. p. 54

medžiagos buvo suprantamos kaip pavojingos medžiagos, sukeliančios priklausomybę, veikiančios centrinę nervų sistemą, tačiau pati narkotinių medžiagų samprata nebuvo detaliai apibrėžta atskirame baudžiamojo kodekso straipsnyje. Veikiau, buvo numatoma atsakomybė už neteisėtus veiksmus su konkrečiais, valstybės kontroliuojamais augalais ar medžiagomis. Remiantis 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos (LTSR) baudžiamuoju kodeksu kriminalizavo konkrečias veikas, kurios susijusios su tam tikrais augalais ir medžiagomis. Pavyzdžiui, aguonų, kokaino krūmų ar kanapių auginimas, gaminimas, gabenimas, platinimas ar laikymas (siekiant platinti) buvo laikomi nusikaltimais. Pagrindinis akcentas buvo draudimas užsiimti bet kokia veikla, susijusia su šiomis medžiagomis, išskyrus griežtai kontroliuojamą medicininę ar mokslinę paskirtį. Nelegali veikla buvo laikoma dideliu socialiniu blogiu ir valstybės tvarkos pažeidimu. Tai pati narkotinių medžiagų samprata buvo labiau praktinė, orientuota į konkrečius, gaminius, o ne į bendrąją farmakologinę ar cheminę apibrėžtį. Kas liečia psichotropinių medžiagų sąvoka, tuo metu, nebuvo aiškios ir atskiros "psichotropinių medžiagų" sampratos, o visos psichoaktyviosios medžiagos, neturinčios oficialaus medicininio leidimo, buvo priskiriamos prie griežtai kontroliuojamų "narkotinių" arba "nuodingų" medžiagų su itin griežtomis teisinėmis pasekmėmis. Toliau galima išskirti pagrindinius kriterijus, kurie pagal sovietmečiu galiojantį baudžiamąjį kodeksą apibrėžė narkotinių medžiagų sampratą bei jų teisinį vertinimą. Narkotinių medžiagų samprata buvo formuojama nesiremiant moksliniais ar tarptautiniais apibrėžimais, o pagal valstybės ideologinius ir baudžiamosios politikos principus. Pirmasis ir esminis kriterijus, socialinio pavojingumo samprata – narkotinės medžiagos buvo laikomos visuomenės sveikatai ir socialistinei santvarkai žalingomis substancijomis, galinčiomis ardyti darbo drausmę, moralines vertybes bei kolektyvinės tvarkos pagrindus. Antrąjį kriterijų galima išskirti kaip siejimą su priklausomybe – narkotikais buvo laikomos medžiagos, galinčios sukelti fizinę ar psichinę priklausomybę, veikiančios centrinę nervų sistemą ir keičiančios žmogaus elgesį. Trečiasis kriterijus buvo teisėtumo aspektas – narkotinėmis pripažintos tik tos medžiagos, kurių apyvarta buvo griežtai reglamentuojama valstybės, o bet koks neteisėtas jų laikymas, gabenimas ar gamyba buvo laikomi nusikalstama veika. Ketvirtasis kriterijus – funkcinis ir praktinis, reiškė, kad sovietinė teisė daugiau dėmesio skyrė ne pačiai medžiagų definicijai, o konkrečioms veikoms ir objektams (pvz., aguonoms, kanapėms, kokaino krūmams), su kuriomis buvo susijusi baudžiamoji atsakomybė. Be to, svarbus buvo ir valstybinės kontrolės kriterijus, pagal kurį teisėta narkotinių medžiagų apyvarta buvo galima tik mediciniais ir moksliniais tikslais, griežtai prižiūrint atitinkamoms institucijoms. Tokiu būdu narkotinių medžiagų samprata sovietmečiu buvo ne tiek farmakologinė ar teisinė, kiek ideologizuota ir represinė, atspindėjusi valstybės siekį palaikyti socialinę drausmę bei eliminuoti bet kokius nukrypimus nuo oficialiai priimtinos elgsenos. Jeigu sovietiniu laikotarpiu narkotinės medžiagos buvo apibrėžiamos daugiausia ideologiniu ir represiniu

požiūriu, tai šiuolaikinėje teisėje šių medžiagų samprata grindžiama moksliniais, mediciniais bei visuomenės sveikatos principais.

Tai pagal šiuolaikinę tarptautinę teisę, narkotinių ir psichotropinių medžiagų apibrėžimai nustatyti Jungtinių Tautų konvencijose – 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija dėl narkotinių medžiagų bei 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija dėl psichotropinių medžiagų. Pagal šiuos dokumentus, „narkotinė medžiaga“ – tai bet kuri natūrali ar sintetinė medžiaga, įtraukta į konvencijos I–IV sąrašus⁵, o „psichotropinė medžiaga“ – tai bet kuri natūrali ar sintetinė medžiaga ar preparatas, turintis poveikį psichikai, elgesiui ar sąmonei, įtraukti į konvencijos sąrašus⁶. Šie dokumentai nustato tiek teisinius, tiek farmakologinius kriterijus, pagal kuriuos medžiaga gali būti priskiriama prie narkotinių ar psichotropinių. Pirmasis ir svarbiausias kriterijus yra teisinės klasifikacijos kriterijus – medžiaga laikoma narkotine ar psichotropine tik tuo atveju, jei ji yra įtraukta į atitinkamus Jungtinių Tautų konvencijų sąrašus. Tokiu būdu konvencijos sukuria uždara sistemą, kurioje tik aiškiai nurodytos medžiagos turi šį statusą. Antrasis kriterijus yra farmakologinio poveikio kriterijus, pagal kurį narkotinės medžiagos pasižymi stipriu poveikiu centrinei nervų sistemai, sukelia euforiją, skausmo slopinimą ar priklausomybę, o psichotropinės medžiagos veikia psichiką, elgesį, nuotaiką ar sąmonės būsenas, keisdamos pažinimo ar emocinius procesus. Trečiasis – priklausomybės potencialo kriterijus, reiškiantis, kad medžiagos įtraukiamos į konvencijų sąrašus atsižvelgiant į jų gebėjimą sukelti fizinę ar psichinę priklausomybę bei socialinę žalą. Ketvirtasis – teisėto vartojimo kriterijus, pagal kurį tiek narkotinės, tiek psichotropinės medžiagos gali būti teisėtai vartojamos tik mediciniais ar moksliniais tikslais, o bet koks kitoks jų vartojimas yra draudžiamas. Galiausiai išskirtinas tarptautinės kontrolės kriterijus, nustatantis valstybių pareigą taikyti licencijavimo, apskaitos ir priežiūros mechanizmus, siekiant užkirsti kelią neteisėtai šių medžiagų gamybai, platinimui ar vartojimui. Galima teigti, kad pagal Jungtinių Tautų konvencijas narkotinės ir psichotropinės medžiagos apibrėžiamos ne vien pagal jų chemines ar farmakologines savybes, bet pirmiausia pagal teisinės kontrolės statusą ir poveikio žmogaus psichikai bei sveikatai pobūdį. Tokiu būdu tarptautinė teisė užtikrina vieningą šių medžiagų supratimą ir leidžia valstybėms taikyti koordinuotą kontrolės sistemą, paremtą medicinos, mokslo ir visuomenės sveikatos apsaugos principais. Vienas iš esminių 1961 m. Bendrosios narkotinių medžiagų konvencijos siekių yra maksimaliai apriboti narkotinių medžiagų cirkuliaciją, leidžiant jų apyvartą tik tais atvejais, kai ji būtina medicinos ar moksliniams tikslams. Pagal 36 straipsnio 1 dalies a punktą valstybės, ratifikavusios šią konvenciją, įsipareigoja – laikydamosi savo konstitucinių principų – nustatyti

⁵ Bendroji narkotinių medžiagų konvencija dėl narkotinių medžiagų (1961) *Valstybės žinios*, 2001, 51-1768

⁶ Psichotropinių medžiagų konvencija dėl psichotropinių medžiagų (1971), *Valstybės žinios*, 2001, 50-1743

baudžiamąją atsakomybę už tokius tyčinius veiksmus kaip narkotinių medžiagų auginimas, gamyba, perdirkimas, išgavimas, ruošimas, laikymas, tiekimas komerciniais tikslais, paskirstymas, įsigijimas, pardavimas, perdavimas bet kokiomis sąlygomis, tarpininkavimas, siuntimas, tranzitinis pervežimas, transportavimas, importas, eksportas ar kitos veikos, kurios valstybės vertinimu pažeidžia Konvencijos reikalavimus, taip pat užtikrinti, kad už sunkesnius pažeidimus būtų numatytos proporcingos sankcijos, įskaitant laisvės atėmimą ar kitas griežtas priemones. Kas liečia 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvenciją, ji išreiškia tarptautinę valstybių bendruomenės valią riboti psichotropinių medžiagų piktnaudžiavimą ir pažaboti su tuo susijusią neteisėtą apyvartą. Vadovaujantis šios konvencijos 22 straipsnio 1 dalies a punktu, šalys, laikydamosi savo konstitucinių principų, turi kriminalizuoti bet kokius tyčinius veiksmus, kurie pažeidžia įstatymus ar kitus teisės aktus, priimtus vykdant konvencijos įsipareigojimus, ir užtikrinti, kad už sunkesnius pažeidimus būtų taikomos adekvačios sankcijos, įskaitant laisvės atėmimą. Pažymėtina, kad skirtingai nei 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, 1971 m. dokumentas neįvardija konkrečių veikų, kurias valstybės privalo įtraukti į baudžiamosios atsakomybės sritį, palikdamas lankstesnę reguliavimo galimybę nacionaliniam įstatymų leidimui.

Nepaisant to, Europos Sąjungos (ES) teisę, narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąvokos nėra savarankiškai apibrėžtos viename bendrame teisės akte. Šių sąvokų turinys ES teisėje grindžiamas tarptautiniais Jungtinių Tautų dokumentais, kuriais vadovaujasi visos valstybės narės. Todėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų apibrėžimai ES teisėje iš esmės atitinka Jungtinių Tautų konvencijose pateikiamus kriterijus. Pagrindinę reikšmę turi trys Jungtinių Tautų konvencijos. Jau minėtos 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija bei 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija ir 1988 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvartą. ES neturi atskiros narkotinių ar psichotropinių medžiagų apibrėžimo reglamento, bet keliose direktyvose ir reglamentuose sąvokos taikomos remiantis minėtomis konvencijomis. Svarbiausias ES baudžiamosios teisės dokumentas šioje srityje yra Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis minimalius baudžiamojo poveikio priemonių dėl neteisėtos prekybos narkotikais apibrėžimus. Jo 1 straipsnio 1 punkte nurodyta, jog narkotikai – bet kuri iš medžiagų, kurioms taikomos šios Jungtinių Tautų konvencijos: a) 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija (su pakeitimais, padarytais 1972 m. protokolu) b) 1971 m. Vienos psichotropinių medžiagų konvencija. Tai taip pat apima medžiagas, kurioms taikoma kontrolė

pagal 1997 m. birželio 16 d. Bendruosius veiksmus 97/396/TVR dėl keitimosi informacija apie naujus sintetinius narkotikus, jų pavojų įvertinimo ir kontrolės⁷

Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų samprata yra aiškiai apibrėžta nacionaliniuose teisės aktuose, kuriuose įtvirtinama šių medžiagų kontrolės sistema, atitinkanti tarptautinius ir Europos Sąjungos (ES) standartus. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys šią sritį, yra Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymai, kuriais tvirtinami narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai. Lietuvos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės sistema grindžiama tarptautiniais įsipareigojimais, kurie kyla iš Jungtinių Tautų (JT) konvencijų. Vadovaujantis minėtomis konvencijomis, Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas nustatė, kad visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos turi būti įtrauktos į atitinkamus sąrašus, sudaromus pagal tarptautinius klasifikavimo kriterijus. Tokiu būdu nacionalinė sistema iš esmės remiasi tarptautiniais standartais, užtikrinančiais teisės aktų suderinamumą tarptautiniu lygmeniu. Tai pagal Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2 straipsnį 1 dalį, narkotinės ir psichotropinės medžiagos apibrėžiamos taip: Narkotinės ir psichotropinės medžiagos - į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai.⁸ Šie apibrėžimai rodo, kad Lietuvos teisėje nėra kuriamas savarankiškas turinio pagrindu grindžiamas narkotinių ar psichotropinių medžiagų apibrėžimas. Vietoje to, samprata yra formali, grindžiama medžiagų įtraukimu į oficialius sąrašus. Tokiu būdu užtikrinamas teisinis aiškumas – tik medžiagos, įtrauktos į šiuos sąrašus, gali būti laikomos narkotinėmis ar psichotropinėmis pagal Lietuvos teisę. Medžiagų sąrašai sudaromi ir periodiškai atnaujinami Sveikatos apsaugos ministerijos. Šiuo metu galioja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“, kuris nustato keturis narkotinių ir psichotropinių medžiagų (I, II, III, IV) sąrašus⁹. Šie sąrašai klasifikuoja medžiagas pagal jų pavojingumo laipsnį, medicininį pritaikomumą ir priklausomybės sukeltą riziką. Tokiu būdu įgyvendinama diferencijuota kontrolės sistema, kuri atsižvelgia į medžiagų poveikį sveikatai. Taigi, pagal Lietuvos teisę, medžiaga gali būti laikoma narkotine ar psichotropine, kai tenkinami keli pagrindiniai kriterijai. Pirminis kriterijus -

⁷ Tarybos pamatinis sprendimas 2004 m. spalio 25 d. 2004/757/TVR nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje OL L 335, 2004 p. 2-3

⁸ Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas 1998 sausio 8 d. Nr. VIII-602, 8-161

⁹ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2000, 4-113

farmakologinis poveikis, medžiaga veikianti centrinę nervų sistemą, sukeldama stimuliuojantį, slopinantį ar haliucinogeninį efektą. Sekanti kriterijų galima išskirti kaip priklausomybės potencialą ir žalą sveikatai bei visuomenei, medžiaga galinti sukelti fizinę ar psichinę priklausomybę ir kelianti reikšmingą pavojų vartotojų sveikatai bei socialiniam saugumui. Trečiais būtų teisinis kriterijus – medžiaga yra oficialiai įtraukta į vieną iš Sveikatos apsaugos ministro patvirtintų sąrašų. Taigi, medžiagos pripažinimas narkotine ar psichotropine Lietuvos teisėje grindžiamas teisine kvalifikacija ir moksliniais ar farmakologiniais duomenimis. Lietuvos baudžiamajame kodekse (toliau - BK) vartojamos sąvokos „*narkotinės ir psichotropinės medžiagos*“¹⁰ yra blanketinio pobūdžio teisinės kategorijos, kurių turinys nėra apibrėžiamas pačiame kodekse, bet nustatomas remiantis specialiaisiais įstatymais bei poįstatyminiais teisės aktais. Kodekso XXXVII skyriuje, numatyti straipsniai tokie kaip 259, 260, 263, straipsniai, kuriuose numatoma atsakomybė už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti ar su tikslu jas platinti, tačiau pats kodeksas šių sąvokų nedetalizuoja. Kitaip tariant, BK nurodo tik veiksmus, kurie laikomi nusikalstamais (pvz., disponavimas), tačiau nenustato, kokios konkrečios medžiagos priskiriamos narkotinėms ar psichotropinėms.

Atsižvelgiant į tai, kad BK narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąvokos nėra apibrėžiamos, o jų turinys nustatomas remiantis specialiaisiais įstatymais ir poįstatyminiais aktais, todėl itin svarbu išsiaiškinti, ką nacionalinėje teisėje reiškia sąvoka disponavimas ir disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Disponavimo sąvoka remiasi bendraisiais Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės principais ir pagrindiniais teisės aktais, reiškia asmens galimybę faktiškai valdyti, kontroliuoti ir tvarkyti tam tikrą objektą, turtą ar medžiagas. Tai nėra tik fizinis daikto laikymas ar turėjimas rankose – disponavimas apima ir galimybę spręsti apie daikto panaudojimą, jo buvimo vietą, perdavimą kitam asmeniui ar sunaikinimą. Kitaip tariant, disponavimas atspindi ne vien turėjimo faktą, bet ir faktinį valdžios santykį su daiktu – gebėjimą elgtis su juo savo nuožiūra. Ši sąvoka apima įvairias formas: asmuo gali disponuoti tiesiogiai, kai pats fiziškai valdo daiktą, arba netiesiogiai, kai per kitus asmenis ar tam tikras aplinkybes išlaiko kontrolę ir galimybę jį panaudoti. Todėl disponavimas suprantamas plačiai – pakanka, kad asmuo turėtų realią galimybę daryti poveikį tam objektui ar jį valdyti, nepriklausomai nuo to, ar jis tuo metu tiesiogiai jį laiko. Tuo tarpu kalbant apie disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, tai apima platų veiksmų spektrą, susijusį su neteisėtu šių medžiagų perleidimu. Tai suprantamas, kaip bet koks faktinis valdymas šiomis medžiagomis, kai asmuo turi galimybę jas valdyti, naudoti, perduoti ar kitaip daryti su jomis susijusius veiksmus. Disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turinys

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. Valstybės žinios, 2000, 89–2741.

aiškinamas plačiai. Tai ši sąvoka apima veiksmų įvairovę tiek įsigijimą - gavimą dovanų, pasisavinimą, tiek laikymą - fizinį turėjimą pas save arba slėpimą kitose vietose, tiek gabenimą – kai medžiagos perkeliama iš vienos vietos į kitą, naudojant transporto priemones ar pėsčiomis, siuntimą. Nešiojimas ar auginimas neišskiriamas BK kaip atskiros veikos, tačiau įtraukiamos į disponavimo apibrėžimą. Kaip jau minėta disponavimas yra plati sąvoka, apimanti beveik bet kokią fizinį veiksmą su medžiaga. Nešiojimas laikomas gabenimo specifine forma – tai medžiagos judėjimas su savimi, nesvarbu, ar ji yra kišenėje, ar kuprinėje. Kadangi BK 259 ir 260 straipsniuose jau vartojami terminai „laikymas“ ir „gabenimas“, papildomai išskirti „nešiojimą“ nėra poreikio, nes šis veiksmas patenka į bendresnės sąvokas. Auginimas taip pat laikomas disponavimo forma, tačiau jis yra savarankiškai išskirtas BK 265 straipsnyje kaip „neteisėtas aguonų ar kanapių auginimas“¹¹, kadangi įstatymų leidėjas pirminę gamybą pasirinko reguliuoti atskirai. Tai BK sąmoningai naudojama bendri ir platūs terminai, kad apimtų kuo daugiau galimų neteisėto elgesio variantų. Toks sprendimas leidžia išvengti perteklinio kriminalizavimo ir suteikia teismams lankstumo vertinant pavojingumą pagal faktines aplinkybes, o ne vien pagal veiksmų pavadinimus. Skirtingai nei narkotinėms medžiagoms šaunamojo ginklo nešiojimas BK išskiriamas kaip savarankiška veika, dėl objekto specifikos, nešiojimas kelia tiesioginį pavojų visuomenei net ir tuo atveju, kai ginklas nėra naudojamas nusikalstamai. Kiekviena ginklo valdymo forma – laikymas, nešiojimas, įsigijimas ar realizavimas – turi skirtingą pavojingumo laipsnį ir reikalauja atskiro kriminalizavimo. Šioje srityje pavojus priklauso nuo veiksmo formos, o ne vien nuo objekto pobūdžio, todėl teisinė konstrukcija yra detalesnė ir atskiri veiksmai išgryninami tiksliau. Tai įvairūs veiksmai su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis – laikymas, gabenimas ar įgijimas – priskiriami prie disponavimo formų, kadangi veiksmai suteikia asmeniui galimybę kontroliuoti medžiagą. Tą patį kontrolės pobūdį turintys nešiojimas ir auginimas taip pat laikomi disponavimu. Taigi disponavimas apima ne tik fizinį turėjimą ar laikymą kišenėje, namuose, automobilyje, bet ir situacijas, kai asmuo turi galimybę valdyti medžiagą netiesiogiai – pavyzdžiui, žinodamas, kur ji paslėpta, ir turėdamas priemones ją pasiimti. Tam, kad būtų konstatuotas disponavimas, nebūtina, jog asmuo medžiagą laikytų rankose – pakanka, kad jis turėtų realią galimybę ja naudotis savo nuožiūra.

Toliau analizuojant disponavimo pobūdį, būtina išskirti momentą, kada toks disponavimas laikomas teisėtu, o kada – neteisėtu. Atsižvelgiant į tai, kad disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis suprantamas plačiai ir apima įvairius veiksmus – nuo įsigijimo iki gabenimo – būtina pažymėti, jog pati disponavimo sąvoka apima tiek teisėtą, tiek neteisėtą elgesį. Teisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis yra galimas tik išimtiniais

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. Valstybės žinios, 2000, 89–2741.

atvejais. Pirmiausia, teisėtas disponavimas galimas mediciniais tikslais, kai psichotropines ar narkotines medžiagas asmuo įsigyja vaistinėje pagal gydytojo išrašytą galiojantį receptą ir jas laiko bei naudoja griežtai pagal paskirtį ir nustatytą dozę. Tai užtikrina, kad šių medžiagų apyvarta medicinoje būtų kontroliuojama ir neperžengtų terapinės paskirties ribų. Antra, teisėtas disponavimas leidžiamas mokslinių tyrimų, gamybos ar farmacinės veiklos kontekste, tačiau tokia veikla gali būti vykdoma tik juridinių asmenų, turinčių specialias licencijas ir atitinkančių įstatyme nustatytus saugumo, apskaitos ir kontrolės reikalavimus. Šios licencijos suteikiamos įmonėms ar institucijoms, užsiimančioms narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamyba, perdirbimu, importu, eksportu, didmenine prekyba arba moksliniais tyrimais, ir užtikrina, kad medžiagos nebūtų nukreiptos į neteisėtą apyvartą. Trečia, teisėtas disponavimas galimas valstybės institucijoms vykdant joms priskirtas funkcijas. Teisėsaugos institucijos — policija, prokuratūra ar ekspertinės įstaigos — gali disponuoti narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis tik tiek, kiek tai būtina atliekant tarnybines pareigas, pavyzdžiui, tiriant nusikalstamas veikas, atliekant ekspertizes ar vykdant teismo sprendimus dėl medžiagų konfiskavimo ir sunaikinimo. Taigi, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų teisėta apyvarta ir jų naudojimo kontrolė Lietuvoje grindžiama kelių teisės aktų nuostatomis ir šią sritį reglamentuoja Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, taip pat Sveikatos apsaugos ministro 2002 m. kovo 8 d. įsakymas Nr. 112, nustatantis receptų išrašymo, vaistinių preparatų bei medicinos priemonių išdavimo tvarką ir jų apskaitos reikalavimus. Be to, vaistinių preparatų laikymo bei jų registravimo sveikatos priežiūros įstaigose procedūros detalizuojamos Sveikatos apsaugos ministerijos 2006 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. V-1051. Tuo tarpu disponavimas laikytinas neteisėtu, kai jam nėra gautas teisėtas pagrindas ar leidimas, numatytas Lietuvos Respublikos įstatymuose. Neteisėtumo esmė kyla iš to, kad asmuo neturi įstatymų suteikto įgaliojimo ar kompetentingos institucijos – pavyzdžiui, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento – išduotos licencijos, leidžiančios atlikti veiksmus su tokiais medžiagomis. Kadangi teisėta apyvarta įmanoma tik aiškiai apibrėžtais ir ribotais atvejais, bet koks disponavimas, neatitinkantis šių reikalavimų, laikomas neteisėtu ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Nors neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis klausimas dažniausiai analizuojamas baudžiamojo kodekso kontekste, toks požiūris nėra vienintelis. Baudžiamasis kodeksas nustato, kada disponavimas pasiekia baudžiamosios atsakomybės ribą, todėl šis reguliavimas laikytinas siauriausia vertinimo perspektyva, orientuota į pavojingiausias veikas. Reiktu pažymėti, kad Lietuvos teisėje anksčiau buvo numatyta administracinė atsakomybė už nedidelį kiekį narkotinių ir psichotropinių medžiagų be tikslo platinti, tačiau vėliau ši atsakomybė buvo panaikinta ir perkelta į baudžiamąjį kodeksą, taip sugriežtinant teisinį reguliavimą. Vis dėlto disponavimo teisėtumo vertinimas nėra vien baudžiamosios teisės klausimas. Administracinės teisės,

farmacinės veiklos, narkotinių medžiagų kontrolės ir licencijavimo srityse. Todėl kalbant apie neteisėtą disponavimą galima išskirti skirtingus vertinimo lygmenis. Siaurąja prasme jis siejamas tik su baudžiamąja teise ir BK numatytais pavojingais atvejais. Platesne prasme – apima bet koki disponavimą, kuris neatitinka specialiųjų teisės aktų reikalavimų, tačiau nebūtinai pasiekia nusikalstamumo slenkstį. Dėl šios priežasties neteisėtumo samprata negali būti apribota vien Baudžiamojo kodekso nuostatomis, nes šią veiklos sritį reguliuoja platesnė teisės normų visuma, nustatanti tiek kriminalinio, tiek administracinio, tiek licencinio reguliavimo ribas. Atsižvelgiant į tai, kad teisėtas ir neteisėtas disponavimas skiriasi pagal veiklos pagrindą ir leidimų buvimą, svarbu pabrėžti, jog pati disponavimo sąvoka baudžiamojoje teisėje įgyja esminę reikšmę, nes būtent jos turinys lemia veikos kvalifikavimą ir baudžiamosios atsakomybės ribas. Todėl, nors disponavimo turinys yra platus ir apibrėžia faktinį asmens santykį su medžiaga, būtent šis aspektas tampa kertiniu vertinant, ar asmens elgesys sukelia baudžiamąją atsakomybę. Šiai dienai BK reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Atsakomybė skiriasi priklausomai nuo nusikalstamos veikos pobūdžio – ar medžiagos buvo skirtos asmeniniam vartojimui, ar susijusios su jų neteisėta gamyba, platinimu ar organizuotu nusikalstamumu. Lietuvoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų laikymo reguliavimas per pastaruosius dešimtmečius keitėsi kelis kartus. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolė Lietuvoje yra tiesiogiai susijusi su tarptautiniais įsipareigojimais, kylančiais iš 1961 m. Jungtinių Tautų Bendrosios narkotinių medžiagų konvencijos, 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencijos ir konvencijos prieš neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą. Šie dokumentai įpareigojo valstybes kriminalizuoti neteisėtą kanapių, jų dervos ir veikliosios medžiagos tetrahidrokanabinolio (THC) apyvartą, todėl kanapės buvo įtrauktos į tarptautinius narkotinių medžiagų sąrašus. Lietuva, būdama šių konvencijų dalyvė, privalėjo perkelti šias nuostatas į nacionalinę teisę – ši pareiga įgyvendinta Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme, kuriame kanapės ir jų dalys priskirtos narkotinėms medžiagoms ir įtrauktos į išskirtus sąrašus kaip medžiagos, kurioms taikoma griežta kontrolė. Atitinkamai Baudžiamasis kodeksas numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą šiomis medžiagomis. 2013 m. Lietuvoje buvo priimtas pluoštinių kanapių įstatymas, kuris iš esmės pakeitė teisinį reguliavimą, susijusį su kanapių auginimu ir naudojimu. Iki tol bet koks kanapių auginimas ar laikymas buvo laikomas nusikalstama veika, kadangi teisinė sistema neatskyrė pramoninių (pluoštinių) kanapių nuo psichoaktyvių (narkotinių) kanapių. Priėmus šį įstatymą, buvo sudaryta galimybė teisėtai auginti ir perdirbti pluoštines kanapes, kurių sudėtyje esantis tetrahidrokanabinolio (THC) kiekis yra minimalus ir neturi psichoaktyvaus poveikio. Toks pokytis tiesiogiai pakeitė BK XXXVII skyriaus nusikalstamų veikų dalyką, nes įstatymo įsiteisinimo momento kanapių auginimas nebėra laikomas nusikaltimu, jei yra

laikomasi įstatyme nustatytų reikalavimų. Numatyta, kad pluoštinių kanapių augintojai privalo atitikti įstatyme keliamus reikalavimus, tokius kaip auginti pluoštines kanapes tik atviraime grunte, auginti tik įteisintų veislių augalus, sėjai naudodami tik žemės ūkio ministro patvirtintus aliejinių ir pluoštinių augalų sėklos privalomuosius kokybės reikalavimus atitinkančią pluoštinių kanapių sėklą, deklaruoti pluoštinių kanapių pasėlių plotus žemės ūkio ministro nustatyta žemės ūkio naudmenų deklaravimo tvarka, vadovaudamiesi Auginimo priežiūros tvarkos aprašu, teikti Tarnybai išaugintų ir parduotų pluoštinių kanapių ar jų dalių kiekių ataskaitas, taip pat turi registruoti ir gauti leidimus, o jų veiklą reguliuoja atsakingos institucijos. Šiandienos situacija Lietuvoje yra tokia, kad už pluoštines kanapes, jei jos atitinka įstatyme numatytus reikalavimus, nėra taikoma nei baudžiamoji, nei administracinė atsakomybė, tačiau labai svarbu užtikrinti, kad THC kiekis neviršytų 0,2 %. Tai toks teisinis reguliavimas padarė įtaka teisėsaugos praktikai – teismuose atsirado būtinybė aiškiai atskirti teisėtai auginamas pluoštines kanapes nuo narkotinių kanapių, o baudžiamosios atsakomybės taikymas tapo labiau orientuotas į neteisėtą narkotinių kanapių auginimą, laikymą ar platinimą. Kadangi kanapių teisinio statuso pokyčiai nacionalinėje teisėje tiesiogiai susiję su tarptautinėmis nuostatomis, būtina palyginti, kodėl kanapės reguliuojamos griežčiau nei kitos plačiai vartojamos, tačiau teisėtos medžiagos – alkoholis ir tabakas. Alkoholis ir tabakas į tarptautinių konvencijų narkotinių ar psichotropinių medžiagų sąrašus nepatenka. Tam turėjo įtakos ne tik istorinės ir kultūrinės aplinkybės, bet ir ekonominiai veiksniai: šios medžiagos ilgą laiką buvo legaliai vartojamos, plačiai paplitusios ir generavo valstybei reikšmingas fiskalines pajamas. Todėl tarptautinė bendruomenė jų nesiejo su nusikalstamumo prevencija ir neįtvirtino pareigos kriminalizuoti jų apyvartos. Atitinkamai Lietuvoje alkoholio ir tabako kontrolė reglamentuojama ne baudžiamosios teisės, o specialiųjų administracinio pobūdžio įstatymais – Alkoholio kontrolės įstatymas bei Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas. Šios medžiagos nėra laikomos narkotinėmis, todėl jų vartojimas ar turėjimas pats savaime nesukelia baudžiamosios atsakomybės, o valstybės reguliavimas yra orientuotas į vartojimo ribojimą, prekybos taisykles, amžiaus cenzą, reklamos draudimus ir akcizų politiką.

Dar vienas pokytis susijęs su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis yra tai, kad iki 2017 m. mažo kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų laikymas be tikslo platinti buvo laikomas administraciniu nusižengimu. Tai reiškė, kad asmenys, turėję nedidelį kiekį narkotikų ar psichotropinių medžiagų asmeniniam vartojimui, nebuvo traukiami baudžiamojon atsakomybėn, tačiau galėjo susidurti su administracinėmis sankcijomis, tokiomis kaip bauda, įspėjimas ar kitomis poveikio priemonėmis. Tačiau po 2017 m. sausio 1 d. buvo įvesti reikšmingi pakeitimai, kurie sugriežtino atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių medžiagų laikymą. Tai po pakeitimų visi atvejai perkelti į baudžiamosios atsakomybės sritį, t. y. už bet kokią nedidelio kiekio laikymą dabar

gali būti pradėtas baudžiamasis persekiojimas. Atsižvelgiant į tai pasikeitė ir sankcijos vietoj įspėjimo ar baudos, pradėta taikyti laisvės atėmimo bausmė iki 2 metų. Tai yra vietoje piniginės baudos asmuo gali būti nuteistas kalėjimu. Nors praktikoje teismai dažnai skiria švelnesnes alternatyvias bausmes, tačiau laisvės atėmimo galimybė išlieka reali. Taip pat pokyčiai įvyko ir teistumo pasekmių srityje, anksčiau, už mažo kiekio narkotikų laikymą buvo taikomos tik administracinės baudos, asmuo nebūdavo laikomas teistu, tai reikšią subjekto duomenys neatsirasdavo oficialiuose teistumo registruose ir neturėjo įtakos įsidarbinti ar gauti tam tikrų leidimų bei vizų kelionėms į užsienį. Tačiau po kodekso pakeitimų, kiekvienas nuteistasis automatiškai gauna teistumą t.y. asmens duomenys įtraukiami į teistumo registrą, kas gali turėti ilgalaikių pasekmių. Tai dabar galiojančiame BK numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą BK yra diferencijuojama ne tik pagal veikos pobūdį t.y ar medžiagos turimos platinimo tikslu, ar asmeniniam vartojimui, bet ir pagal turimų medžiagų kiekį, kuris lemia atsakomybės griežtumą. Tai itin svarbus vaidmuo taikant atsakomybę tenka turimam kiekiui – skiriamas nedidelis, didelis ir labai didelis kiekis, kuriuos nustato sveikatos apsaugos ministro patvirtinti sąrašai. BK aiškiai atskirta atsakomybė už šių medžiagų disponavimą be tikslo platinti (BK 259 str.) ir su tikslu platinti (BK 260 str.) – šis skirtumas lemia ir bausmių griežtumą bei taikomas sankcijas. Be to, įstatyme numatyta baudžiamoji atsakomybė ir už narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą ar kitokį neteisėtą jų užvaldymą (BK 263).

Apibendrinant pagal šiuolaikinę teisinę sistemą, narkotinės ir psichotropinės medžiagos – tai natūralios arba sintetinės centrinę nervų sistemą veikiančios medžiagos, kurios sukelia priklausomybę, turi piktnaudžiavimo potencialą ir yra įtrauktos į oficialius tarptautinius, ES arba nacionalinius sąrašus. Šių medžiagų apibrėžimai ir kontrolės kriterijai visose teisinėse sistemose grindžiami tais pačiais principais – jų poveikiu žmogaus psichikai, priklausomybės rizika bei pavojingumu sveikatai ir visuomenei. Tuo tarpu disponavimas tokiomis medžiagomis laikoma reali galimybė valdyti ir elgtis su narkotine ar psichotropine medžiaga kaip su savo daiktu, o jis laikomas neteisėtu, kai tokie veiksmai atliekami be įstatymo suteikto pagrindo ar leidimo.

2. LIETUVOS BAUDŽIAMOJI KODEKSO 259, 260, 263 STRAIPSNIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUDĖČIŲ ANALIZĖ

2.1 Objektas ir dalykas

Baudžiamojoje teisėje objektas ir dalykas yra du esminiai nusikalstamos veikos sudėties elementai, leidžiantys identifikuoti, kokios vertybės pažeidžiamos nusikalstama veika ir į ką nukreipta nusikalstama veika. „Nusikalstamos veikos objektas yra tai į ką nukreipta nusikalstama veika, kam nusikalstama veika padaroma žala ar sukeliamas žalos padarymo grėsmė. Nusikalstamos veikos objektą apibūdina tie BĮ saugomi gėriai, į kuriuos ta nusikalstama veika kėsিনamasi¹²“. Baudžiamojoje teisėje narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikaltimų objektu laikoma visuomenės sveikata, kadangi neteisėta psichoaktyvių medžiagų apyvarta tiesiogiai kelia pavojų tiek individualiems asmenims, tiek visuomenės gerovei. Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtu laikymu, platinimu, gamyba ar kontrabanda, skatina priklausomybės ligų plitimą, didina nusikalstamumo lygį bei sukelia neigiamas socialines ir ekonomines pasekmes. Dėl šios priežasties baudžiamoji teisė siekia užtikrinti efektyvią šių veikų prevenciją ir kontrolę. Lietuvos teisės doktrinoje pabrėžiama, kad nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, objektas apima ne tik individualaus asmens sveikatą, bet ir platesnį viešąjį interesą. Tai lemia, kad priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas ir jų nelegali apyvarta daro poveikį socialiniam stabilumui, didina valstybės finansinę naštą sveikatos apsaugos ir teisėsaugos sistemoms bei kelia ilgalaikes socialines rizikas. Nacionalinis reguliavimas šioje srityje derinamas su tarptautiniais standartais, kurie įpareigoja valstybes vartoti veiksmingas priemones kovai su nelegalia narkotikų apyvarta. Todėl baudžiamoji atsakomybė šiuo atveju tarnauja ne tik asmens elgesio kontrolei, bet ir platesniam visuomenės saugumo bei sveikatos politikos tikslui. Ši kryptis natūraliai atsispindi ir Baudžiamojo kodekso struktūroje. Baudžiamosios teisės reguliavimas narkotinių ir psichotropinių medžiagų srityje grindžiamas nuosekliu ir sisteminiu požiūriu: įstatymų leidėjas siekia aprėpti visą neteisėtos apyvartos grandinę – nuo nedidelio kiekio medžiagų laikymo be tikslo platinti iki sudėtingos infrastruktūros, skirtos jų gamybai ar platinimui. Tokia normų konstrukcija leidžia aiškiai diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę pagal veikos pavojingumą, pasirengimo laipsnį ir galimus padarinius visuomenės sveikatai bei viešajai tvarkai. Atitinkamai BK pirmiausia numato atsakomybę už mažiau pavojingas veikas, t. y. neteisėtą

¹² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armandas; PRAPIESTIS, Jonas; BIELIŪNAS, Egidijus (2019). Lietuvos Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 173

disponavimą be tikslo platinti (BK 259), o vėliau – už pavojingesnius veiksmus, susijusius su narkotikų platinimu ar prekybos tinklų kūrimu (BK 260), galiausiai kriminalizuojant ir veiksmus, kurie sudaro sąlygas nelegalios apyvartos infrastruktūrai funkcionuoti (BK 263). Analizuojant šias nuostatas, akivaizdu, kad jų centrinė ašis išlieka nusikalstamos veikos objektas, leidžiantis įvertinti, kokias teisinės vertybės valstybė siekia apsaugoti ir kodėl pasirenkamos būtent tokios baudžiamosios priemonės.

Atsižvelgiant į tai, tikslinga detaliau išanalizuoti BK 259, 260 ir 263 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis, atskleidžiant, kaip šiuose reguliavimo modeliuose apibrėžiamas nusikalstamos veikos objektas bei kokią reikšmę įgyja kvalifikavimo procese. BK 259 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą, kai šios veikos nėra susijusios su tikslu jas platinti. Ši norma orientuota į asmens veiksmus, kuriais, nors ir nesiekama dalyvauti neteisėtos rinkos platinimo grandinėje, bet vis dėlto sukuriamas realus pavojus visuomenės sveikatai ir viešajai tvarkai. Šiuo reguliavimu įstatymų leidėjas siekia riboti pavienį narkotinių ar psichotropinių medžiagų patekimą į vartojimo sferą, užkertant kelią galimam priklausomybės vystymuisi bei susijusioms socialinėms pasekmėms. Tad pagrindinis šios veikos objektas yra visuomenės sveikata, tačiau šiuo atveju ją būtina suprasti labiau individualizuotame kontekste. BK 259 straipsnyje saugomas gėris dažniausiai yra pavienio asmens sveikata ir jo potencialiai žalingas santykis su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Vis dėlto net individualus vartojimas gali kelti platesnį pavojų, kadangi narkotinių ar psichotropinių medžiagų paplitimas visuomenėje turi ilgalaikį efektą, prisidedantį prie priklausomybės ligų sklaidos ir galimo perėjimo prie kitų neteisėtos apyvartos formų. Todėl BK 259 straipsnyje saugomas objektas vertinamas dvejopai, individualiu aspektu saugant konkretų asmenį bei jo sveikatą nuo narkotinių ar psichoaktyvių medžiagų poveikio ir visuomeniniu aspektu, ribojant narkotikų vartojimo ir plitimo kultūros formavimąsi, kuri galėtų peraugti į didesnes sveikatos ir socialines problemas. Ši dvipusė objekto struktūra lemia, kad BK 259 straipsnis laikytinas prevencine norma, kuria siekiama ankstyvuoju etapu apriboti narkotikų žalą ir sumažinti galimų pavojų intensyvumą. Taigi straipsnio saugomas objektas yra ne tik visuomenės sveikatos apsauga siaurąja prasme, bet ir visos visuomenės gerovė, kurios palaikymas reikalauja riboti pavienių asmenų galimybes disponuoti narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Objektas čia laikomas mažiau intensyviai pažeidžiamu, todėl šis straipsnis laikomas mažiausiai pavojinga narkotikų nusikaltimų kategorija. Tuo tarpu BK 260 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą turint tikslą platinti. Šio straipsnio nuostata apima visą neteisėtos rinkos grandinę – nuo gamybos iki galutinio tiekimo, todėl yra esminė siekiant užkirsti kelią pavojingiausioms narkotikų apyvartos

formoms. Tai yra norma reikšminga kontrolės srityje, kadangi ji kriminalizuoja pačią pavojingiausią neteisėtos apyvartos formą – narkotikų patekimo į rinką procesą. Pagrindinis BK 260 straipsnio saugomas objektas yra visuomenės sveikata, tačiau ją būtina suvokti ne individualiame, bet plačiame kolektyviniame lygmenyje. Pagal BK 259 straipsnį pavojus daugeliu atvejų labiau siejamas su pavienio asmens sveikata, tuo tarpu pagal BK 260 straipsnį daroma žala įgyja kur kas ryškesnį visuomeninį mastą. Narkotinių medžiagų platinimas yra vienas svarbiausių priklausomybės ligų, socialinių sutrikimų, smurto ir nusikalstamumo veiksnių, todėl jis pažeidžia visuomenės sveikatą plačiaja, ne individualia prasme. Šiuo požiūriu visuomenės sveikata suprantama kaip viešųjų interesų kompleksas, apimantis bendruomenės saugumą, jaunimo apsaugą, socialinę tvarką ir sveikatos sistemų stabilumą. Šiame kontekste BK 260 straipsnio saugomas objektas yra aukščiausio laipsnio visuomenės sveikata, nes platinimas ar veiksmai, atlikti turint tikslą platinti, sukuria itin aukšto intensyvumo pavojų. Gamyba, perdirbimas, siuntimas ir organizuotas platinimas ne tik padidina narkotikų pasiūlą, bet ir sudaro sąlygas struktūriniam pavojui – priklausomybės ligų plitimui, nusikalstamų tinklų stiprėjimui ir visuomenės stabilumo mažėjimui. Būtent dėl šios priežasties šiame straipsnyje numatytos tiek griežtos sankcijos, tiek kvalifikuotos sudėty (pvz., didelis kiekis, nepilnamečio įtraukimas, veikimas organizuotoje grupėje). Be pagrindinio objekto – visuomenės sveikatos – šis straipsnis taip pat saugo ir viešąją tvarką bei visuomenės saugumą, kadangi narkotikų platinimas yra tiesiogiai susijęs su antriniu nusikalstamumu, kriminalinių struktūrų finansavimu ir bendro baudžiamumo lygio augimu. Taigi BK 260 straipsnio objektas yra kompleksinis, apimantis ne tik sveikatos apsaugą, bet ir platesnius visuomenės stabilumo elementus. Kas liečia BK 263 straipsnį, jame įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą ar kitokį neteisėtą jų užvaldymą. Ši norma apima atvejus, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos neteisėtai perimamos iš teisėto ar neteisėto valdytojo, nesant sąsajos su platinimo tikslu ar gamyba, tačiau esant pavojingam neteisėto užvaldymo veiksmui. Tokia veika išsiskiria tuo, kad ji apima turto užvaldymo pobūdžio nusikaltimus, tačiau jų dalyku yra ypač pavojingi objektai – narkotinės ir psichotropinės medžiagos, todėl sukeliama žala yra dvejopa. Pagrindinis šios nusikalstamos veikos objektas yra visuomenės sveikata ir viešoji tvarka, tačiau kartu saugoma ir nuosavybė, todėl BK 263 straipsnis turi mišrią objekto struktūrą. Nors pati veika formaliai primena tradicinius turto nusikaltimus (pvz., vagystę, prievartavimą), jos pavojingumas yra žymiai didesnis dėl specifinio dalyko – narkotinių ir psichotropinių medžiagų. Net ir nedidelis jų kiekis gali kelti realią grėsmę visuomenės sveikatai, o jų neteisėtas užvaldymas didina riziką, kad šios medžiagos bus panaudotos neteisėtai, pateks į juodąją rinką ar bus vartojamos, prisidedant prie priklausomybės ligų plitimo. Be to, narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė ar kitoks užvaldymas kelia pavojų ne tik dėl galimo jų panaudojimo, bet ir dėl su tuo susijusio antrinio nusikalstamumo. Tokios veikos

dažnai būna susijusios su organizuotomis grupėmis, neteisėta apyvarta ar smurtinėmis situacijomis, todėl pažeidžia ne tik nuosavybės santykius, bet ir platesnį visuomenės saugumo kontekstą. Kitaip tariant, šio straipsnio objektas yra dvigubas: 1) nuosavybė kaip tiesioginė turto užvaldymo auka ir 2) visuomenės sveikata ir saugumas kaip neteisėtos narkotikų cirkuliacijos rizikos laukas. Dėl šių priežasčių BK 263 straipsnyje nustatyta atsakomybė yra sugriežtinta, palyginti su įprastais nuosavybės nusikaltimais. Įstatymų leidėjas atsižvelgia į tai, kad narkotinių medžiagų vagystė, prievartavimas ar užvaldymas ne tik pažeidžia asmens teises į turtą, bet ir sukuria reikšmingą grėsmę visuomenės sveikatai – pavojingesnę net negu paprasta šių medžiagų laikymo ar įgijimo be tikslo platinti forma. Tai BK 263 straipsnio objektas suprantamas kompleksiskai ir gali būti išskiriamas kaip tiesioginiu objektu – visuomenės sveikata, papildomu objektu – nuosavybė, ir papildomi saugomi objektai – viešoji tvarka ir visuomenės saugumas.

Analizuojant BK 259, 260 ir 263 straipsniuose numatytų veikų objektą, matyti aiški įstatymų leidėjo logika diferencijuojant saugomus teisinius gėrius pagal veikos pavojingumą ir poveikį sveikatai. Nors visi šie straipsniai priklauso tai pačiai neteisėtos narkotikų apyvartos nusikaltimų grupei ir jų pagrindinis saugomas gėris yra visuomenės sveikata, kiekvienas iš jų saugo šį gėrį skirtingame lygmenyje ir skirtingu intensyvumu. BK 259 straipsnio atveju visuomenės sveikatos apsauga įgauna individualizuotą pobūdį, veikia nukreipta į pavienio asmens santykį su medžiaga, o pavojus kyla pirmiausia jam pačiam. Tuo tarpu BK 260 straipsnyje visuomenės sveikatos apsauga pasireiškia išskirtinai plačiu, kolektyviniu matmeniu. BK 263 straipsnis, kriminalizuojantis narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą ar kitokį neteisėtą užvaldymą, pasižymi mišraus pobūdžio objektu, jungiančiu ir visuomenės sveikatą, ir nuosavybės santykius. Tai vertinant šiuos straipsnius sistemiškai, akivaizdu, kad įstatymų leidėjas saugomą objektą konstruoja laipsniškai didindamas jo apsaugos intensyvumą ir plečiamą taikymo sritį. Taigi šių straipsnių saugomi objektai, nors iš esmės panašūs, yra diferencijuojami atsižvelgiant į veikos pobūdį, mastą ir jos keliamą grėsmę visuomenės sveikatai bei saugumui. Toks diferencijavimas atspindi nuoseklų įstatymų leidėjo siekį užtikrinti visuomenės apsaugą nuo narkotikų daromos žalos visais lygmenimis – nuo individualaus vartojimo atvejų iki organizuoto platinimo ar neteisėto tiekimo kanalų palaikymo.

Skirtingų rūšių narkotinės ir psichotropinės medžiagos, pasižyminčios nevienodu pavojingumu žmogaus sveikatai ir visuomenei, akcentuojamos ir žemesniųjų instancių teismų jurisprudencijoje. Antai Lietuvos apeliacinis teismas nuosprendyje pažymėjo, kad nors bet kokio pobūdžio neteisėtas disponavimas narkotinėmis medžiagomis savaime kelia riziką visuomenės sveikatai, skirtingos narkotinės medžiagos nėra tapačios savo poveikiu ir žalingumu – vienų toksinis ir priklausomybę sukeliantis potencialas yra itin didelis, o kitų poveikis laikomas santykinai mažesniu. Teismas nuosprendyje akcentavo nusikalstamomis veikomis, susijusiomis su neteisėtu disponavimu

narkotinėmis medžiagomis, visada keliamas pavojus visuomenės sveikatai, tačiau narkotinės medžiagos pagal savo poveikį, sukeliamus padarinius, pavojingumą žmonių gyvybei ir sveikatai nėra vienodos – vienos yra pavojingesnės, kitos kelia mažesnę pavojų. Kanapės, kuriomis neteisėtai disponavo nuteistasis, yra augalinės kilmės medžiagos, jos priskiriamos prie narkotinių medžiagų, kurios kelia mažesnę pavojų žmonių gyvybei ir sveikatai, lyginat jas su tokiais narkotinėmis medžiagomis, kaip heroinas, kokainas ir pan. Narkotinės medžiagos – kanapių, kuriomis neteisėtai disponavo, kiekis nėra išskirtinai didelis, priešingai – kanapių kiekis, kuriuo neteisėtai disponavo nuteistasis žymiai neviršija minimalios labai didelio kiekio ribos. Išdėstytos aplinkybės rodo mažesnę V. P. padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą, palyginus su rūšiniu šios nusikalstamos veikos pavojingumu.¹³ Tai šiame kontekste teismas pabrėžė, kad kanapės, kuriomis buvo disponuojama konkrečioje byloje, priskiriamos prie medžiagų, laikomų mažiau pavojingomis žmogaus gyvybei ir sveikatai, ypač lyginant jas su kitomis didelio pavojaus narkotinėmis medžiagomis, tokiais kaip heroinas ar kokainas. Taip pat atkreiptas dėmesys į tai, kad aptariamoje byloje nustatytas kanapių kiekis nebuvo artimas išskirtinai dideliui ar labai pavojingam kiekiui, todėl bendra veikos pavojingumo intensyvumo vertinimo perspektyva buvo mažesnė. Tačiau kasacinės instancijos teismas nesutiko su tokia apeliacinės instancijos išvada. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) nutartyje konstatavo, kad tokie argumentai neatitinka tiek nacionalinės narkotikų kontrolės ir vartojimo prevencijos politikos nuostatų, tiek Lietuvoje taikomo visiškos netolerancijos bet kokiam disponavimui narkotinėmis medžiagomis principo. Bei pabrėžė, jog skirtingas medžiagos pavojingumas negali būti laikomas pagrindu mažinti veikos pavojingumą pradinėje kvalifikacijos stadijoje, todėl ši aplinkybė negali lemti išvados, kad konkreti veika yra mažiau pavojinga vien dėl to, kad disponuojama mažiau žalinga medžiaga.¹⁴ Vis dėlto vertinant baudžiamosios teisės proporcingumo, teisingumo ir individualizavimo principus, pagrįstai keliamas klausimas, ar visiškai ignoruoti medžiagos žalingumo skirtumus yra racionalu. Nors teisinė politika įpareigoja vienodai reaguoti į bet koki neteisėtą disponavimą narkotikais, objektyvus poveikio žmogaus sveikatai intensyvumas išlieka reikšmingas veiksnys sprendžiant dėl bausmės dydžio ir jos individualizavimo. Tokiame kontekste galima pritarti apeliacinės instancijos teismo nuostatai ta apimtimi, kuria buvo siekiama atskirti veikos pavojingumą rūšiniu (bendruoju) ir konkrečiuoju (individualiuoju) aspektu. Skirtingų narkotinių medžiagų žalingumo lygis savaime nepaneigia veikos pavojingumo, tačiau šis aspektas gali ir turėtų būti vertinamas taikant švelnesnę ar griežtesnę sankciją, kad bausmė išliktų individualizuota ir proporcinga konkrečioms bylos aplinkybėms.

¹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-330-202/2018

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98-1073/2019

Analizė rodo, kad nors BK 259, 260 ir 263 straipsniai iš esmės saugo tą patį teisinį gėrį – visuomenės sveikatą – jų saugomų santykių pažeidimo pavojingumas skiriasi. Būtent ši skirtis natūraliai nukreipia dėmesį į nusikalstamos veikos dalyką, nes dalykas konkrečiai apibrėžia, į kokius materialius objektus kėsinamasi ir kokie medžiagų kiekiai ar formos realiai sukuria riziką saugomiems visuomeniniams gėriams. Atkreiptinas dėmesis į nusikalstamos veikos dalyką. „Nusikalstamos veikos dalykas – tai tie materialūs pasaulio daiktai, į kuriuos tiesiogiai kėsinantys pažeidžiami teisiniai gėriai.“¹⁵ Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikalstamų veikų dalykas baudžiamosios teisės kontekste yra specifinis ir griežtai apibrėžtas, nes susijęs su nusikalstamos veikos objektu - visuomenės sveikatos apsauga, psichotropinių medžiagų kontrolės politika ir tarptautiniais įsipareigojimais. Šių veikų dalyku laikomos pačios narkotinės ar psichotropinės medžiagos, jų pirmtakai (prekursoriai), taip pat augalai ar medžiagos, iš kurių gali būti pagamintos tokios medžiagos, jeigu jų auginimas, laikymas, gamyba, perdirbimas ar platinimas yra draudžiami ar ribojami įstatymų. Skirtingai nuo kitų nusikalstamų veikų, kuriose dalykas dažnai yra turтинė ar kita materialinė vertybė, narkotikų bylų atveju dalykas yra ne tiek ekonominė, kiek pavojinga biologinė ir psichotropinė medžiaga, galinti tiesiogiai kelti riziką žmogaus sveikatai bei gyvybei. Dėl to ypatingą reikšmę įgauna tikslus medžiagos identifikavimas, jos priskyrimas prie draudžiamų ar kontroliuojamų medžiagų sąrašų, taip pat kiekio nustatymas, nes būtent šie elementai lemia veikos pavojingumą ir jos kvalifikavimą. Nusikalstamos veikos dalyko apibrėžtis narkotikų kontrolės srityje leidžia atriboti baudžiamuosius veiksmus nuo teisėto medicininio ar mokslo tikslais vykdomo medžiagų naudojimo bei užtikrina nuoseklų ir proporcingą baudžiamosios teisės normų taikymą kovojant su narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėta apyvarta.

Nusikalstamos veikos dalyko problematika, ypač susijusi su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, ilgą laiką kėlė reikšmingų praktinių iššūkių, kuriuos ne kartą akcentavo teismai. LAT, vertindamas BK XXXVII skyriaus – nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis – dalyką, yra aiškiai pabrėžęs, kad sprendžiant atsakomybės atirbojimo klausimą būtina analizuoti padarytos veikos pavojingumą apibūdinančių požymių visumą – narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekį, rūšį (jos žalingą poveikį žmogaus organizmui), kaltininko veiksmų ypatybes, jų atlikimo vietą ir kitas aplinkybes¹⁶. Ši išvada buvo suformuluota tuo metu, kai už disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis atsakomybė buvo numatyta tiek Baudžiamajame kodekse, tiek tuometiniame Administracinių teisės pažeidimų kodekse. Praktikoje tai lėmė reikšmingą atsakomybės atirbojimo problemą: už nedidelio kiekio, mažiau

¹⁵ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armandas; PRAPIESTIS, Jonas; BIELIŪNAS, Egidijus (2019). Lietuvos Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 174

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-76/2012

žalingų medžiagų laikymą galėjo būti taikoma administracinė atsakomybė, o už didesnio kiekio arba ypač pavojingų medžiagų – baudžiamoji. Siekdamas užtikrinti teisinį aiškumą, LAT suformavo kriterijų sistemą, kuriomis remiantis buvo sprendžiama, ar konkrečiu atveju taikytinos administracinės, ar baudžiamosios teisės priemonės. Teismas akcentavo būtinybę vertinti ne tik formalų medžiagos turėjimo faktą, bet pirmiausia dalyką – t. y. medžiagos kiekį, jos rūšį, žalingumo lygį bei šių elementų visuminį pavojingumą. Praktikoje tai reiškė, kad nedidelio kiekio mažiau kenksmingų medžiagų disponavimas paprastai patekdavo į administracinės teisės taikymo sritį, o pavojingų narkotikų, net ir nedidelio kiekio, laikymas galėjo būti kvalifikuojamas kaip nusikalstama veika. Vis dėlto vėliau įstatymų leidėjas atsisakė dviejų lygių atsakomybės modelio ir įtvirtino vieningą požiūrį: už bet kokią neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis taikoma tik baudžiamoji atsakomybė. Šiuo metu pagal galiojantį BK baudžiamoji atsakomybė taikoma bet kokiam neteisėtam disponavimui narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, nepaisant to, koks yra jų kiekis, tačiau šie parametrai tampa reikšmingi tik individualizuojant bausmę ir sprendžiant dėl konkrečių kvalifikuojančių aplinkybių. Taigi LAT suformuota praktika ne tik padėjo išspręsti tuo metu egzistavusią atsakomybės atribojimo problemą, bet ir atskleidė principus, kurie ir šiandien išlieka esminiai vertinant nusikalstamos veikos dalyką narkotikų bylų kontekste. Atsižvelgiant į šiuos LAT suformuotus kriterijus, akivaizdu, kad nusikalstamos veikos dalykas narkotikų ar psichotropinių medžiagų bylose yra neatsiejamas nuo kiekybinių ir kokybinių medžiagos parametrų, kurie tiesiogiai lemia veikos pavojingumo laipsnį. Skirtingų medžiagų žalingumas, galimybė sukelti priklausomybę ar pavojų sveikatai, taip pat kiekiai, leidžiantys spręsti apie paskirtį (pvz., asmeniniam vartojimui ar platinimui), tampa esminiais kriterijais kvalifikuojant veiką pagal baudžiamąją teisę. Teismų praktika pabrėžia, kad nusikalstamos veikos dalykas šioje srityje turi būti vertinamas kompleksiskai, atsižvelgiant ne tik į objektyvius medžiagos požymius, bet ir į platesnį kontekstą – kaltininko elgseną, veiklos organizuotumą, aplinkybes, kuriomis medžiaga buvo laikoma, gabenta ar platinta. Toks požiūris užtikrina, kad baudžiamoji atsakomybė būtų taikoma proporcingai ir diferencijuotai, derinant baudžiamosios teisės tikslus su teisingumo ir individualizavimo principais.

Analizuojant BK 259, 260 ir 263 straipsnius, nusikalstamos veikos dalykas atsiskleidžia per materialiuosius objektus, kuriuos veika tiesiogiai pažeidžia, t. y. narkotines ir psichotropines medžiagas. Todėl, nagrinėjant nusikalstamos veikos dalyką, svarbu atkreipti dėmesį į BK 269 straipsnio 1 dalį, kurioje pateikiamas sąvokų aiškinimas. Pagal šią nuostatą nusikalstamos veikos dalyku laikoma narkotinė medžiaga, įtraukta į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus.¹⁷ Tai reiškia, kad tik tos medžiagos, kurios

¹⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. Valstybės žinios, 2000, 89–2741.

oficialiai pripažintos pavojingomis ir kontroliuojamomis, gali būti vertinamos kaip nusikalstamos veikos dalykas. Tačiau nusikalstamos veikos dalyką lemia ne tik medžiagos kokybinės savybės, bet ir kiekybinės savybės, todėl baudžiamosios atsakomybės skyrimas tiesiogiai priklauso nuo draudžiamų medžiagų kiekio. Šią problematiką papildomai reglamentuoja BK 269 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta narkotinių medžiagų kiekių klasifikacija – nedidelis, didelis ir labai didelis kiekis.¹⁸ Šių normų įgyvendinimui buvo priimtas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“¹⁹.

Tokia kiekybinė klasifikacija yra būtina tiek teismų praktikai, tiek teisėsaugos institucijoms, nes ji leidžia vienareikšmiškai nustatyti, ar veika pagal BK 259, 260 ar 263 straipsnius turėtų būti vertinama kaip mažiau ar labiau pavojinga nusikalstama veika. Tačiau Rekomendacijos kartu atskleidžia keletą problemų, kurios kelia abejonių dėl jų mokslo pagrįstumo ir teisinio aiškumo. Visų pirma, nors lentelėje pateiktos kiekybinės ribos suteikia praktinį orientyrą, nėra pateikti kriterijai, kuriais remiantis buvo nustatyti konkretūs skaičiai. Pažymėtina, kad nedideliu kanapių kiekiu laikoma iki 5 g, kokaino – iki 0,2 g, o heroino – net iki 0,02 g. Dideliu kiekiu pripažįstama daugiau kaip 500 g kanapių, 20 g kokaino ir daugiau kaip 2 g – heroino. Tuo tarpu labai dideliu kiekiu laikoma daugiau nei 2500 g kanapių, 100 g – kokaino ir daugiau kaip 10 g heroino. Kiekvienam narkotikui pateiktos specifinės kiekybinės ribos, tačiau aiškiai nenurodoma, kokiais principais ar metodikomis jos buvo grindžiamos. Nėra aišku, kokie moksliniai tyrimai, empirinės studijos ar eksperimentiniai duomenys buvo naudojami sprendžiant, kad 5 g kanapių būtų laikoma nedideliu, o 500 g – dideliu kiekiu. Antra, kiekvienos medžiagos keliamas pavojus sveikatai ir socialinė žala yra skirtingi. Pavyzdžiui, heroinas, kanapės ir amfetaminas skirtingai veikia organizmą, turi nevienodą priklausomybės potencialą ir sukelia skirtingas socialines pasekmes. Nors Rekomendacijose pateiktos kiekybinės ribos yra medžiagos specifinės, jose nėra atskleista, kaip šie skirtumai buvo įvertinti nustatant konkretų ribinį kiekį. Tai kelia iššūkį tiek teisėsaugai, tiek teismams, kurie turi taikyti bendrines ribas, ne visada galėdami tiksliai įvertinti veikos pavojingumą pagal medžiagos tipą ir kiekį. Trečia, Rekomendacijos nenumato, kaip būtų sprendžiami galimi skirtumai tarp vartojimui skirtų medžiagų kiekio ir kiekio, kuris jau rodo tikslo platinti požymius. Dėl šios priežasties teismų praktikoje gali kilti neaiškumų, kada veika priskiriama „nedidelio“ kiekio kategorijai ir traktuojama kaip lengvesnė, o kada – didelio ar labai didelio kategorijai, lemiančiai griežtesnę atsakomybę.

¹⁸ *Ibid.* 269 straipsnis 2d.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“, Valstybės žinios, 2003, Nr. 41-1899

Galiausiai, nors Rekomendacijos suteikia praktinį teisinį instrumentą, jų mokslinis pagrįstumas ir visuomenės sveikatos konteksto atitikimas lieka diskutuoti. M. Lankauskas pažymi, kad „nėra aišku, kokiais mokslo tyrimais ir metodikomis remiantis nustatyti atitinkami narkotinių medžiagų dydžiai ir kiek dabartinė dydžių lentelė yra pagrįsta turint omenyje naujausius mokslo pasiekimus, atskirų narkotikų sukeliama fizinę žalą sveikatai, potencialą sukelti priklausomybę, socialines pasekmes ir kitus kriterijus“²⁰

Baudžiamojo kodekso 259 straipsnis reglamentuoja atsakomybę už neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybą, įgijimą, laikymą, perdirbimą, gabenimą ar siuntimą neturint tikslo jas platinti. Straipsnio konstrukcija iš esmės remiasi kiekybiniu kriterijumi, kuris leidžia įvertinti veikos pavojingumą ir proporcingai diferencijuoti taikomas sankcijas, tačiau straipsnio norminė struktūra atspindi įstatymų leidėjo siekį diferencijuoti neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti pavojingumą pagal disponuojamos medžiagos kiekį. Tai BK 259 straipsnio 1 dalis reglamentuoja atsakomybę už bet kokią neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo platinti. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas tvirtina bendrąją sudėtį, pagal kurią baudžiamoji atsakomybė kyla už bet kokio kiekio medžiagų gaminimą, įgijimą, laikymą, perdirbimą, gabenimą ar siuntimą, net minimalus narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekis lemia veikos kriminalizavimą, o už šios sudėties padarymą gali būti skiriamos sankcijos – viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki dvejų metų. Taigi pats faktas, kad įstatymų leidėjas kriminalizuoja ir minimalų medžiagos kiekį, rodo nulinės tolerancijos politikos įgyvendinimą, tačiau sankcijų diapazonas leidžia individualizuoti atsakomybę pagal veikos pavojingumą. Tuo tarpu straipsnio 2 dalis įtvirtina privilegijuotąją sudėtį, taikomą tais atvejais, kai disponuojama nedideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu. Ši norma nekeičia atsakomybės atsiradimo sąlygų – net ir turint nedidelį kiekį veika išlieka baudžiama – tačiau ji nustato švelnesnį veikos pavojingumo vertinimą ir lemia kitokią teisinę kvalifikaciją, t. y. veiką priskiria prie baudžiamųjų nusižengimų ir riboja griežčiausios sankcijos (laisvės atėmimo) taikymo galimybę. Taigi kiekybinis kriterijus BK 259 straipsnyje atlieka ne kriminalizavimo ribos nustatymo, bet sankcijos griežtumo ir veikos pavojingumo laipsnio konkretizavimo funkciją, o 1 ir 2 dalių santykis atspindi bendrosios ir privilegijuotosios sudėties logiką, kuri užtikrina proporcingą baudžiamosios atsakomybės taikymą. Kiekybinio kriterijaus reikšmę baudžiamosios atsakomybės diferencijavimui patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Nors baudžiamosios atsakomybės ribas aiškinantis BK 269 straipsnis nukreipia į sveikatos apsaugos ministro tvirtinamas

²⁰ LANKAUSKAS, Mindaugas (2013). Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje, Teisės problemos, 2(80), p. 81–117.

Rekomendacijas dėl nedidelio, didelio ir labai didelio narkotinių bei psichotropinių medžiagų kiekio, jų taikymas nėra absoliutus. LAT yra pabrėžęs, kad šiose rekomendacijose nurodyti narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelis, didelis ir labai didelis kiekiai yra rekomendaciniai, todėl tais atvejais, kai nežymiai viršytas jose nurodytas tokių medžiagų kiekis, teismai, įvertinę visas bylos aplinkybes (medžiagų svorį, apimtį, jų poveikio žmogui ypatybes ir kt.) ir nurodę savo sprendimo motyvus, gali peržengti lentelėse nustatytas ribas pripažindami mažesnę kiekį.²¹ Ši nuostata patvirtina, kad teismas, vykdydamas teisingumą, turi diskreciją ne tik vertinti kiekybinius duomenis formaliai, bet ir įvertinti realų veikos pavojingumą. Be to, kasacinė jurisprudencija nuosekliai akcentuoja, kad, kvalifikuojant veiką, svarbus ne bendras paimtos medžiagos svoris, o grynasis narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekis, nes tik jis atspindi tikrąjį pavojų saugomiems teisiniams gėriams. Ši normų ir teismų praktikos visuma logiškai papildo BK 259 straipsnio 3 dalis, kurioje numatoma, kad asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei savanoriškai kreipiasi į valstybės institucijas ar sveikatos priežiūros įstaigą dėl vartotų ar atiduotų narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimo, įgijimo arba laikymo. Svarbu pažymėti, kad ši išimtis netaikoma perdirbimui, gabenimui ar siuntimui, kurie pripažįstami labiau susijusiais su neteisėtos apyvartos grandine ir todėl kelia didesnę pavojų. Tai atspindi nuoseklų įstatymų leidėjo siekį atskirti veiką, susijusią su asmens vartojimu ar savikontrolės problemomis, nuo veikų, turinčių ryšį su narkotikų cirkuliacija ir platinimu.

Tuo tarpu, pavojingumo vertinamas kaip didesnis, yra reglamentuojamas BK 260 straipsnyje, kuris numato griežtesnę atsakomybę – laisvės atėmimą nuo dešimties iki penkiolikos metų. BK 260 straipsnyje kiekio kriterijus tampa pagrindiniu elementu, apibrėžiančiu nusikalstamos veikos turinį ir ribas. Įstatymų leidėjas būtent kiekybę pasitelkia kaip pagrindinį kriterijų diferencijuojant tarp paprasto disponavimo turint tikslą platinti, didelio kiekio disponavimo ir itin pavojingos veikos – labai didelio kiekio apyvartos. Taigi, kiekis BK 260 straipsnyje ne tik apibrėžia nusikalstamos veikos dalyką, bet ir struktūroja visą atsakomybės modelį, nustatydamas skirtingus pavojingumo lygius ir atitinkamai griežtėjančias sankcijas. BK 260 straipsnio 1 dalis įtvirtina pagrindinę sudėtį, kuriai būdingas neteisėtas narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimas, įgijimas, laikymas, perdirbimas, gabenimas ar siuntimas, jeigu šios veikos atliekamos turint tikslą medžiagas parduoti ar kitaip platinti. Baudžiamoji atsakomybė taikoma už platinti skirtų narkotikų gamybą ar disponavimą jais neatsižvelgiant į turimą kiekį. Tai reiškia, kad ši dalis apima bazinę, tipinę platinimo sudėtį, o kiekio dydis šiuo atveju nėra kriminalizavimo sąlyga. Pakanka nustatyti platinimo tikslą arba bent

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga. Teismų praktika, 40.

minimalų medžiagos perdavimo kitam asmeniui faktą, kad būtų konstatuojama veika pagal BK 260 straipsnio 1 dalį. Tokiu reguliavimu įstatymų leidėjas pabrėžia, kad platinimas ar ketinimas platinti pats savaime yra esminis draudžiamas elgesys, nepriklausantis nuo disponuojamos medžiagos kiekio. Kiekio kriterijus tampa esminis nuo BK 260 straipsnio 2 dalies, kurioje kriminalizuojamas didelis narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekis. Ši dalis atlieka kvalifikuojantį vaidmenį – disponavimas dideliu kiekiu suponuoja, kad veikos mastas peržengia individualaus vartotojo poreikius ir įgauna ryškesnį komercinės ar organizuotos apyvartos bruožų. Todėl įstatymų leidėjas šiai veikos rūšiai numato žymiai griežtesnę sankciją – laisvės atėmimą nuo aštuonerių iki dešimties metų. Pagal 260 straipsnio 3 dalį, kurioje reglamentuojamas neteisėtas disponavimas labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu. Įstatymų leidėjas šioje dalyje nebereikalauja nustatyti platinimo tikslo – labai didelis kiekis savaime suponuoja prielaidą, kad tokia apimtis negali būti siejama su asmeniniu vartojimu ir neišvengiamai kelia itin didelę grėsmę viešajai saugai bei sveikatai. Teismų praktika nurodo, kad pagal BK 260 straipsnio 1–2 dalis sieja ir bendras subjektyviosios pusės požymis – tikslas parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, o veikos kvalifikavimą nulemia ir šios veikos dalykas – narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekis. Tuo tarpu pagal BK 260 straipsnio 3 dalies dispoziciją motyvas ir tikslas nėra būtinieji šios veikos požymiai; kaltininko nusikalstamos veikos kvalifikavimą pagal BK 260 straipsnio 3 dalį nulemia tik šios veikos dalykas – narkotinių ar psichotropinių medžiagų labai didelis kiekis. Būtent pagal nusikaltimo dalyko požymį – kiekį – yra diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė.²² Todėl ši sudėtis laikoma viena iš pavojingiausių visame BK XXXVII skyriuje, o už ją numatyta sankcija – laisvės atėmimas nuo dešimties iki penkiolikos metų – yra viena griežčiausių visoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtos apyvartos reguliavimo sistemoje.

Nagrinėjant BK 259 ir 260 straipsnius nusikalstamos veikos dalyko – narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio – aspektu, matyti, kad įstatymų leidėjas taiko keturnarę kiekybinę diferenciaciją: normalų, nedidelį, didelį, labai didelį kiekį. Tokia pat struktūra perkelta ir į Sveikatos apsaugos ministro patvirtintas rekomendacijas, kuriomis remiamasi vertinant faktinį medžiagos kiekį baudžiamosiose bylose. Vis dėlto, detaliau nagrinėjant šių rekomendacijų lenteles, akivaizdu, kad jose faktiškai funkcionuoja keturios kategorijos – nedidelis, vidutinis, didelis ir labai didelis kiekis. Vidutinio kiekio ribos teisės aktuose nėra įtvirtintos, tačiau ši kategorija atsiranda kaip intervalas tarp nedidelio kiekio viršutinės ribos ir didelio kiekio apatinės ribos, todėl praktikoje traktuojama kaip tarpinė zona, kurioje narkotikų kiekis nepatenka nei į nedidelio, nei į didelio kiekio sąvokas. Šis kiekybinis grupavimas lemia ir baudžiamosios atsakomybės diferenciaciją. Nedidelio kiekio

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72-594/2025

disponavimas be tikslo platinti kvalifikuojamas pagal BK 259 straipsnio 2 dalį, o labai didelio kiekio disponavimas – pagal BK 260 straipsnio 3 dalį. Tuo tarpu disponavimas bet koku tarpinės apimties kiekiu (vidutiniu ar dideliu) be platinimo tikslo paprastai patenka į BK 259 straipsnio 1 dalies taikymo sritį. Teisės doktrinoje kritiškai vertinama tai, kad BK 259 straipsnyje vidutinio ir didelio kiekio disponavimas traktuojamas kaip vienodo pobūdžio veika, nors BK 260 straipsnyje tokie kiekiai aiškiai atribojami ir sukelia skirtingas teisinės atsakomybės pasekmes (BK 260 straipsnio 1 ir 2 dalys).²³ Abi šios veikos priskiriamos prie sunkių nusikaltimų, tačiau įstatymas joms numato nevienodas sankcijas. Dėl šios priežasties teisės doktrinoje siūloma išsamiau atskirti atsakomybę už vidutinio ir didelio kiekio narkotikų disponavimą BK 259 straipsnio taikymo srityje, papildomai įtvirtinant savarankišką atsakomybę už disponavimą dideliu kiekiu.²⁴ Galiausiai būtina pabrėžti, kad esminis BK 259 ir 260 straipsnių atribojimo kriterijus yra veikos tikslas: BK 259 reguliuoja disponavimą be tikslo platinti, o BK 260 – veikimą siekiant realizuoti narkotikus nelegalioje rinkoje. Dėl šios priežasties tiesioginis kiekybinių ribų palyginimas tarp šių straipsnių nėra visiškai pagrįstas, nes jų taikymo sritis skiriasi tiek pagal veikos pobūdį, tiek pagal jos kriminalinės apyvartos kontekstą.

Atkreiptinas dėmesys į BK 263 straipsnyje numatytą veiką, susijusią su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vagyste, prievartavimu ar kitokiu neteisėtu medžiagos užvaldymu, tačiau šioje normoje naudojama dalyko konstrukcija nėra vienalytė – jos turinys kinta priklausomai nuo straipsnio dalies. Vertinant dalyką kiekybės aspektu, būtina išskirti tris svarbiausius šios normos struktūrinius ypatumus: medžiagos buvimas kaip minimalus sudėties elementas, kiekio ne reikšmingumas bazinėse sudėtyse ir kiekio fundamentalumas kvalifikuotose sudėtyse. Visose BK 263 straipsnio dalyse nusikalstamos veikos dalykas yra materialus – tai fiziškai egzistuojančios narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Šis elementas yra pagrindinė ir būtinoji sudėties prielaida be medžiagos, kuri gali būti užvaldoma, sudėtis neegzistuoja. Kitaip nei kituose BK straipsniuose, kuriuose svarbu turėjimo ar laikymo teisėtumas, BK 263 straipsnyje esminis yra pats medžiagos egzistavimas ir faktinis jos perėjimas į kaltininko valdžią. Tokiu būdu dalykas yra „faktinis objektas“, nepriklausomas nuo valdymo kilmės, paskirties ar teisėtumo. BK 263 straipsnio 1 ir 2 dalis apima paprastas užvaldymo formas – vagystę, apgaule paremtą sukčiavimą, pasisavinimą ar užvaldymą panaudojant smurtą. Šiose sudėtyse kiekio kriterijus nėra įrašytas ir nelemia veikos kvalifikavimo. Tai reiškia, kad bet koks kiekis sudaro pakankamą pagrindą sudėčiai konstatuoti, taip pat ribos nepriklauso nuo to, kiek narkotinių ar psichotropinių medžiagų buvo užvaldyta, svarbiausia – pats neteisėtas jų perėmimas į kaltininko valdžią. Atkreipiamas dėmesys į tai, jog kiekybė šiame kontekste

²³ PRANKA, Darius. (2019). Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. Teisės problemos, 2(98)

²⁴ *Ibid*

gali daryti įtaką tik bausmės individualizavimui, bet ne veikos kvalifikavimui. Toks normos techninis sprendimas atitinka materialų dalyką: užvaldymo faktas pats savaime yra pavojingas, todėl įstatymų leidėjas nesiūlo jo diferencijuoti pagal kiekio ribas bazinėse sudėtyse. Pažymėtina, kad BK 263 straipsnyje nėra numatyto jokio „nedidelio kiekio“ kriterijaus – pagrindinė sudėtis pagal šio straipsnio 1 dalį apima bet koki narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymą, neatsižvelgiant į jų kiekį. Tuo tarpu 3 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtina „didelį kiekį“ kaip savarankišką veiką kvalifikuojantį požymį. Tai reiškia, kad didelis kiekis nėra laikomas bendru sudėties elementu, bet tampa specialiuoju kvalifikatoriumi, lemiančiu didesnę veikos pavojingumo laipsnį ir griežtesnę sankciją.

Kasacinė jurisprudencija nuosekliai aiškina, kad BK 263 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalykas yra narkotinės ar psichotropinės medžiagos, nepriklausomai nuo to, ar jos valdomos teisėtu, ar neteisėtu pagrindu. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad šiame straipsnyje įtvirtintos sudėties turinys nėra diferencijuojamas pagal valdymo teisėtumą – nusikalstamos veikos dalykas išlieka tas pats tiek tuomet, kai medžiagos atimamos iš teisėtai jas turinčio subjekto (pavyzdžiui, sveikatos priežiūros specialisto, vaistininko, kurjerio, policijos pareigūno ar kito profesine veikla pagrįstai disponuojančio asmens), tiek tuomet, kai jos užvaldomos iš neteisėto disponuotojo.²⁵ Ši LAT išvada formuoja itin reikšmingą aiškinimo taisyklę: dalykui BK 263 straipsnyje svarbus ne valdymo pagrindas, bet pats faktinis narkotinių ar psichotropinių medžiagų buvimas, dėl kurio įgyjama faktinė valdžia, nepaisant jos teisėtumo. Kasacinė praktika taip pat pabrėžia, kad BK 263 straipsnio taikymo ribos plečiasi į abi valdymo sritis: teisėtą ir neteisėtą. Dėl to nusikalstamos veikos kvalifikavimas nepriklauso nuo to, ar užvaldytos medžiagos apskritai galėjo būti teisėtai laikomos – pavyzdžiui, net jeigu asmuo pagrobė iš kito narkotinę medžiagą, kuri pati buvo neteisėtai įgyta, tokia veika vis tiek atitinka BK 263 straipsnio konstrukciją. Tokiu būdu teismų praktika aiškiai atriboja dalyko teisėtumo aspektą nuo pačios sudėties, kartu pripažindama, kad dalykas turi griežtai materialų pobūdį – tai faktiškai egzistuojančios narkotinės ar psichotropinės medžiagos, kurių buvimas yra būtina veikos sudėties sąlyga.²⁶

Taigi apibendrinant galima teigti, kad BK 259, 260 ir 263 straipsniuose numatyto nusikalstamų veikų objektas yra visuomenės sveikata, taip pat visuomenės saugumas ir viešoji tvarka – tai gėriai, kuriuos įstatymų leidėjas siekia apsaugoti nuo žalos, kylančios dėl neteisėto narkotikų vartojimo, platinimo ar jų panaudojimo kitų nusikaltimų kontekste. Tuo tarpu dalykas yra pačios narkotinės ar psichotropinės medžiagos, įtrauktos į teisės aktų patvirtintus sąrašus, o jų kiekis (nedidelis, didelis,

²⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-52/2014

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024

labai didelis) tampa svarbiu kvalifikaciniu elementu, lemiančiu veikos pavojingumo laipsnį ir sankcijos griežtumą.

2.2 Objektvieji požymiai

Nusikalstamos veikos sudėtis yra tam tikrų požymių visuma, leidžianti kvalifikuoti asmens veiką kaip nusikaltimą. Pagrindiniai šią sudėtį sudarantys elementai yra objektvieji ir subjektvieji požymiai. Objektiviaisiais požymiais apibūdinamas išorinis, realiai pasireiškiantis veikos aspektas, o subjektvieji požymiai atskleidžia kaltininko vidinę psichinę būseną ir jo santykį su daroma veika. Tik tada, kai nustatomi visi sudėties požymiai, pavojinga veika gali būti pripažinta nusikalstama, o ją padaręs asmuo – patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Kitaip tariant, nusikalstamos veikos sudėtis yra privaloma teisinė konstrukcija, kurios elementų visapusiškas įrodymas sudaro prielaidą konstatuoti ne tik veikos pavojingumą, bet ir asmens kaltę, bei lemia teisėtą ir pagrįstą baudžiamosios atsakomybės taikymą. Tokia sudėties samprata užtikrina, kad baudžiamoji teisė būtų taikoma tik tais atvejais, kai egzistuoja tiek išoriniai, tiek vidiniai veikos požymiai, atitinkantys įstatymo reikalavimus, o asmens atsakomybė grindžiama nuosekliu ir objektyviu nusikalstamos veikos požymių vertinimu. Atsižvelgiant į tai, kad nusikalstamos veikos sudėčiai būdinga tiek išorinė, tiek vidinė struktūra, pirmiausia būtina detaliau išanalizuoti objektyvius požymius, kurie atskleidžia išorinę veikos pusę ir leidžia vertinti faktinį pavojingos veikos pasireiškimą realybėje. Būtent nuo objektyviųjų požymių nagrinėjimo pradedama sudėties analizė, nes jie sudaro pagrindą nustatyti, ar įvyko tokie išoriniai faktai bei aplinkybės, su kuriomis įstatymas sieja baudžiamosios atsakomybės kilimą. Tai „objektvieji požymiai apibūdina išorinę nusikalstamos veikos pusę, nes jie yra susiję su pačia veika ir jos sukeliama padariniais.“²⁷ Todėl pereinant prie išsamesnio objektyviųjų požymių nagrinėjimo, svarbu įvertinti ne tik pačius veiksmus ar padarinius, bet ir jų tarpusavio ryšius, leidžiančius nustatyti, ar konkreti situacija atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikalstamos veikos sudėtį. Šis vertinimas ypač reikšmingas narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikalstamų veikų kontekste, kur objektvieji požymiai atsiskleidžia per aiškiai apibrėžtus veiksmus – disponavimą draudžiamomis medžiagomis. Būtent šios išorinės veikos formos ir jų sukelti padariniai leidžia nustatyti, ar asmuo pažeidė narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės taisykles, o nustatytų aplinkybių visuma sudaro pagrindą kvalifikuoti veiką pagal konkrečius Baudžiamojo kodekso straipsnius. Taigi tolesnis dėmesys bus skiriamas šių požymių analizei, siekiant detaliai atskleisti, kaip jie pasireiškia minėtose nusikalstamose veikose.

²⁷ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armandas; PRAPIESTIS, Jonas; BIELIŪNAS, Egidijus (2019). Lietuvos Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 168

Vertinant neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis nusikalstamą veiką, svarbu nustatyti, kad kaltininko veikimas arba neveikimas atitinka bent vieną iš konkrečiai įstatyme numatytų veikų. BK 259 ir 260 straipsniuose išskiriami disponavimo veiksmai, tokie kaip gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas, pardavimas ir platinimas, tačiau jų taikymas priklauso nuo tikslo – BK 259 straipsnis taikomas disponavimui be tikslo platinti, o BK 260 straipsnis – disponavimui su tikslu platinti. Papildomai, pagal BK 263 straipsnį, atsakomybė gali būti taikoma už narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, apgaule užvaldymą arba kitokį neteisėtą pasisavinimą, taip pat už prievartą ar pagrobimą. Teismų praktikoje, minėtose straipsnių dispozicijose objektyvieji veikos požymiai pateikiami kaip tarpusavyje alternatyvūs, todėl baudžiamajai atsakomybei nustatyti pakanka įrodyti bent vieną iš nurodytų veikų. Šią teismų praktiką ypač aiškiai iliustruoja konkretus nuteistojo argumentas dėl objektyviųjų požymių taikymo, nagrinėtas LAT baudžiamojoje byloje, tai nuteistasis teigia, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 259 straipsnio 1 dalį už narkotinių medžiagų įgijimą ir laikymą galima tik nustačius papildomą trečiąjį objektyvųjį sudėties požymį – gabenimą.²⁸ Tačiau LAT teigimu BK 259 straipsnio 1 dalyje išvardyti objektyvieji veikos požymiai suformuluoti kaip alternatyvūs, todėl baudžiamajai atsakomybei pakanka kad būtų padaryta bent viena iš šiame BK straipsnyje nurodytų veikų.²⁹ Neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis sudėtys laikomos formaliosiomis, nes užtenka atlikti patį veiksmą, o padarinio atsiradimas nėra būtinas baudžiamajai atsakomybei. Konkrečiai, BK 259 ir 260 straipsniuose numatyti veiksmai – gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas, pardavimas ar kitoks platinimas – pateikti kaip alternatyvūs objektyvieji požymiai, ir kiekvienas jų pats savaime laikomas nusikalstamu veiksmu. Tai reiškia, kad užtenka įrodyti vieno iš šių veiksmų padarymą, nereikalaujant nustatyti, ar dėl jo atsirado pavojingi ar konkrečiai apibrėžti padariniai. Toks reguliavimas skiriasi nuo nusikalstamų veikų, kur baudžiamajai atsakomybei konstatuoti būtina ne tik veikos atlikimas, bet ir jos sukeltas padarinys, pavyzdžiui, žala sveikatai ar nuostolis. Formalioji sudėties koncepcija užtikrina, kad neteisėtas disponavimas pačiomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis jau būtų laikomas pavojinga veika, atitinkančia baudžiamojo įstatymo keliamus reikalavimus nusikalstamai veiklai identifikuoti. Analizuojant Baudžiamajame kodekse numatytus straipsnius susijusius su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, būtina detalai įvertinti kiekvienos įtvirtintos alternatyvios veikos objektyviuosius požymius. Vis dėlto kiekviena alternatyvi veika savaime turi specifinį turinį, lemiantį tiek jos pavojingumą, tiek kvalifikavimo ypatumus. Tai kaip jau minėta

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-488/2009

²⁹ *Ibid*

išsikariamos tokios veikos: gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, siuntimas, pardavimas, vagystė, apgaule užvaldymas arba pasisavinimas prievartą ar pagrobimas.

Pradžioje svarbu nagrinėti gaminimą, kuris laikomas vienu iš kertinių neteisėto disponavimo elementų. Tai gaminimas pripažįstamas vienu iš pagrindinių neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis veikų objektyviųjų požymių, numatytų tiek BK 259, tiek BK 260 straipsniuose. Objektyviai vertinant, gaminimas apima visus sąmoningus veiksmus, kuriais siekiama sukurti narkotines ar psichotropines medžiagas. LAT yra išaiškinęs, kad gaminimas yra procesas, kurio metu gaunamos psichotropinės ar narkotinės medžiagos nepriklausomai nuo būdo. Gamybos išeiga taip pat gali būti bet kokios formos. Gaminimas laikomas baigtu, kai yra pagamintas bet koks kiekis tinkamos vartoti psichotropinės ar narkotinės medžiagos.³⁰ Tai gaminimas gali būti suprantamas kaip bet koks procesas, kuriuo metu sukuriami narkotinė arba psichotropinė medžiaga. Priklausomai nuo medžiagos pobūdžio ir taikomų technologijų, šie procesai gali būti labai įvairūs – nuo sudėtingų laboratorinių procedūrų iki pačių paprasčiausių veiksmų, pavyzdžiui, atitinkamų kanapių augalo dalių nupjaustymo, išdžiovinimo bei susmulkinimo. Gaminimo procesas laikomas baigtu nuo tos akimirkos, kai gaunamas bet koks kiekis medžiagos, tinkamas naudojimui. Taip pat apeliacinis teismas yra konstatavęs, kad kanapių džiovinimas yra šios narkotinės medžiagos gaminimo procesas, o tai, kad dalis surastų kanapių buvo dar neišdžiūvusios, veikos kvalifikacijos nekeičia.³¹ Tai nusikalstamos veikos dalyko ribos gaminimui apima visus narkotinių ar psichotropinių medžiagų kūrimo būdus, išskyrus tuos, kurie kvalifikuojami kaip perdirbimas. Esminis šių veiksmų bruožas yra tas, kad jų atlikimas lemia pirminį narkotinės ar psichotropinės medžiagos atsiradimą iš tam tikrų žaliavų arba komponentų. Taigi reikia atkreipti dėmesį į tai, kad gaminimo objektyvusis požymis nereikalauja, jog nusikalstamos veikos vykdytojas turėtų profesionalių žinių chemijos, biologijos ar farmacijos srityje. Teisine prasme reikšmę turi ne asmens kvalifikacija, o faktinis rezultatas – ar jo veiksmai nulėmė narkotinės ar psichotropinės medžiagos atsiradimą. Todėl ir paprasti, buitiniai veiksmų deriniai, atliekami be specialių įgūdžių, gali būti kvalifikuojami kaip gaminimas, jeigu jų rezultatas yra psichoaktyvios ar narkotinės medžiagos gavimas. Gaminimo objektyvumas taip pat atsiskleidžia per jo baigtumą: veika laikoma užbaigta nuo to momento, kai atsiranda bet koks, kad ir minimalus kiekis narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Tai reiškia, kad gaminimo veiklos baigtumui neprivaloma, jog būtų pagamintas didelis ar prekybai tinkamas kiekis. Užtenka, kad būtų sukurtas netgi labai nedidelis, tačiau psichoaktyviomis savybėmis pasižymintis produktas, nes toks rezultatas jau atitinka baudžiamosios teisės saugomų vertybių – visuomenės

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-185/2010

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2011

sveikatos ir saugumo – pažeidimo lygį. Be to, gaminimo veika pasižymi dideliu pavojingumu, kadangi ji pati savaime atveria galimybę tolimesniam disponavimui: laikymui, platinimui, pardavimui ar kt. Tai yra struktūrinis narkotikų apyvartos etapas, kuris sudaro prielaidas visai nelegalios rinkos egzistavimui. Dėl šios priežasties gaminimas baudžiamojoje teisėje traktuojamas kaip vienas iš reikšmingiausių ir pavojingiausių neteisėto disponavimo veiksmų, o jo kriminalizavimas atspindi siekį užkirsti kelią ne tik pačiai nelegaliai medžiagų gamybai, bet ir visai nusikalstamos veiklos grandinei.

Nagrinėjant gaminimo sąvoką, LAT pažymi, kad vienas iš gamybos atlikimo būdų gali būti ir perdirbimas, nepaisant to LAT nutarimai neduoda aiškaus ir išbaigto perdirbimo apibrėžimo. Perdirbimas kaip dar vienas objektyvusis nusikalstamos veikos požymis numatytas BK XXXVII skyriuje gali būti suprantamas kaip vienas iš neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis būdų, kai jau esanti narkotinė ar psichotropinė medžiaga yra transformuojama į kitokią jos formą ar į kitą, savo poveikiu ar sudėtimi panašią medžiagą. Perdirbimo apimtis yra itin plati ir apima tiek mechaninius, tiek cheminius proceso pobūdžio veiksmus. Mechaniniam perdirbimui gali būti priskiriamas, augalinės kilmės narkotinių medžiagų ruošiantis vartojimui atliekamas smulkinimas, sijojimas, malimas ar pakartotinis džiovinimas. Cheminiai procesai apimtų tokias veiklas kaip tirpinimas, filtravimas, koncentravimas, kristalizavimas ar panaudojimo formos keitimas, pavyzdžiui, miltelių pavertimas tirpalu, skysčių sutirštinimas ar veikliosios medžiagos atskyrimas nuo priemaišų. Kaip vienas iš praktinių perdirbimo yra kai iš aguonų koncentrato, jį apdorojant, išgaunamas opijus – iš esmės nauja narkotinės medžiagos forma. Taigi perdirbimas gali būti itin paprastas arba techniškai sudėtingas, tačiau bet kuriuo atveju veiksmų rezultatas turi būti pirminės medžiagos modifikavimas, o ne jos naujos formos sukūrimas nuo nulio — nes tai jau būtų gaminimas. Skirtumas tarp gaminimo ir perdirbimo išlieka esminis: gaminimas susijęs su narkotinės ar psichotropinės medžiagos atsiradimu iš pradinės žaliavos (pavyzdžiui, augalinės kilmės dalių ar kitų komponentų), o perdirbimas atliekamas tuomet, kai pradinė medžiaga jau yra narkotinė arba psichotropinė. Perdirbimo procesas savo pobūdžiu yra nukreiptas ne į medžiagos sukūrimą nuo nulio, bet į jos savybių keitimą. Analizuojant perdirbimą kaip objektyvųjį požymį, svarbu tai, kad perdirbimo esmei nėra reikšminga, kokių tikslų atliekamas medžiagos transformavimas – ar siekiama sustiprinti poveikį, ar paruošti sklandesniam vartojimui, ar padaryti ją tinkamesnę platinimui. Teisiškai svarbu tik tai, kad procesas yra nukreiptas į jau egzistuojančios narkotinės medžiagos modifikavimą. Tokiu būdu įstatymų leidėjas pabrėžia, kad bet kokie veiksmai, keičiantys narkotinės ar psichotropinės medžiagos savybes, kelia riziką jos neteisėtos apyvartos plėtrai, todėl kvalifikuojami kaip savarankiška nusikalstama veika. Perdirbimo pavojingumas siejamas ne tik su

galutiniu rezultatu, bet ir su pačiu procesu — jis gali kelti grėsmę sveikatai, sukelti gaisro ar sprogimo riziką, reikalauti potencialiai pavojingų cheminių medžiagų naudojimo.

Įgijimas – alternatyvi veika numatyta BK 259 ir BK 260 straipsnių dispozicijoje, siejama su realiu medžiagos perėjimu į asmens faktinį valdymą – tai gali būti tiek fizinis paėmimas, tiek priėmimas iš kito asmens. Esminis momentas yra ne sandorio forma ar šalių susitarimo pobūdis, o faktinis rezultatas: medžiaga turi atsidurti asmens žinioje ir jis turi turėti realią galimybę ją disponuoti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje šio požymio turinys yra aiškinamas kaip veiksmai, kuriuos atlikęs asmuo gauna psichotropinių ar narkotinių medžiagų.³² Narkotinės ar psichotropinės medžiagos gali būti įgyjamos tiek už tam tikrą atlygį, tiek neatlygintinai, todėl įgijimu laikomi įvairūs medžiagos perėmimo būdai, tokie kaip jos nusipirkimas, apsikeitimas kitais daiktais, skolos grąžinimas narkotine medžiaga, gavimas kaip dovanos ar tiesiog nemokamas perdavimas. Taip pat pripažįstama, kad medžiagos gali būti įgyjamos ir per kitus asmenis, veikiančius tarpininkų vaidmenyje. Pagal susiformavusią teismų praktiką narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimu laikomas ne tik jų pirkimas, bet ir gavimas mainais į kitus daiktus, gavimas veltui ir pan., kitokiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimu – šių medžiagų atlygintinis ar neatlygintinis, išskyrus pardavimą, perdavimas kitam asmeniui. Kitokiu platinimu pripažįstami ir tokie veiksmai, kai medžiagų turėtojas jų sugirdo, suleidžia kitam to prašančiam asmeniui. Taigi dėl tokių platintojo veiksmų kitas asmuo tampa narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijėju.³³ Neatlygintino narkotinių ar psichotropinių medžiagų gavimo būdų gali būti jų atsitiktinis radimas. Kasacinio teismo nutartyje, teigiama, kad nuteistasis N. L. iš esmės pripažino, kad suradęs paketą suprato, jog jame yra, ar galbūt yra narkotinės medžiagos. Šią aplinkybę patvirtina ir jo elgesys paslepiant surastą paketėlį rūbuose, pamačius įkalinimo vietos pareigūnui, tai patvirtino ir jo kratą atlikę pareigūnai bei kratos protokolas. Todėl teismai pagrįstai pripažino, kad N. L. neteisėtai įgijo ir laikė psichotropinės medžiagos – sintetinius kanabinoidus, kurie buvo surasti pas jį kratos metu.³⁴ Svarbu pažymėti, kad įgijimo požymis yra formalusis: baudžiamoji atsakomybė kyla ne nuo to, kiek laiko medžiaga buvo asmens žinioje ar koku tikslu ji buvo įgyta, o nuo pat momento, kai asmuo ją faktiškai gauna. Tai pagal teismų praktiką įgijimo pradinis momentas priklauso nuo situacijos, kurios metu vyko įgijimas. Pagal kasacinės instancijos praktiką, inkriminuojant narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimo požymį, būtina nustatyti esmines tokios medžiagos įgijimo aplinkybes: kas konkrečiai, kur, kaip, kokiais veiksmais, iš kokio asmens įgijo narkotines medžiagas³⁵. Įgijimo pavojingumas siejamas su

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-218/2009

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-619/2012

³⁵ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. kovo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-1170/2025

tuo, kad toks veiksmas atveria galimybę narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms patekti į neteisėtą apyvartą, didina jų prieinamumą ir sudaro prielaidas kitoms pavojingoms veikoms. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos įgyjamos per vieną iš veiksmų, kuriuos tiesiogiai numato BK 263 straipsnis t.y vagystę, apgaule, prievartą ar pagrobimą, kyla klausimas dėl bendrosios ir specialiosios normos taikymo. Šiuo atveju teisinė doktrina ir teismų praktika pabrėžia, kad taikoma tik specialioji norma, kadangi BK 263 straipsnis, konkrečiai reguliuoja būtent tokio pobūdžio neteisėtą disponavimą.

Laikymo objektyvusis požymis reiškia faktinę narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrolę. Skirtingai nuo įgijimo, kuris žymi momentą, kai medžiaga pirmą kartą pereina į asmens valdą, laikymas apibrėžiamas kaip situacija, kai asmuo medžiagą jau turi ir gali ją faktiškai kontroliuoti tam tikrą laiką. Šis objektyvusis požymis laikomas baigtu nuo tos akimirkos, kai medžiaga faktiškai patenka į asmens kontrolę, nepriklausomai nuo to, ar ji buvo įgyta atlygintinai ar neatlygintinai, ar per tarpininkus. Laikymas yra vertinamas kaip savarankiška nusikalstamos veikos forma, nes pats disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis jau kelia pavojų visuomenei. LAT yra nurodęs, kad narkotinių ar psichotropinių medžiagų neteisėtu laikymu pripažįstamos tyčinės veikos, susijusios su šių medžiagų buvimu kaltininko žinioje nepriklausomai nuo to, kur jos buvo laikomos (su savimi, patalpoje, slėptuvėje, kitose vietose).³⁶ Tai baudžiamoji atsakomybė kyla nepriklausomai nuo to, ar įgyta medžiaga buvo medžiaga neteisėtai platinti ar panaudoti. Paprastai laikymo objektu pripažįstamos tos narkotinės ar psichotropinės medžiagos, kurios pateko į asmens valdymą jo pačio pastangomis, t. y. per gamybą ar įgijimą. Tačiau tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, nustatant bendrininkavimo ryšius, laikymo objektyvusis požymis gali būti priskirtas ir asmeniui, kuris tiesiogiai medžiagų negamino ar neįgijo, bet turėjo galimybę disponuoti jomis ar jas kontroliavo. Tai reiškia, kad laikymas kaip nusikalstamos veikos požymis nėra vien tik fizinės nuosavybės faktas, bet apima ir situacijas, kai asmuo faktiškai disponuoja medžiagomis arba gali spręsti dėl jų naudojimo ar perdavimo, net jei jos pateko į jo žinią per kitą asmenį. Atkreiptinas dėmesys, jog neteisėtų medžiagų laikymo nusikalstamos veikos kvalifikavimui neturi reikšmės, tai, kad medžiagos formaliai nepriklauso kaltininkui, jeigu nustatoma, kad jis suvokė, jog disponuoja narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Tai vis dėlto, objektyvaus požymio – faktinio medžiagų laikymo – nustatymas vien tik savaime nepakanka baudžiamajai atsakomybei pagal BK 259 ar 260 straipsnius. Kadangi nusikalstamos veikos sudėtis remiasi tiek objektyviaisiais, tiek subjektyviaisiais elementais, priskiriant nusikaltimą prie neteisėto laikymo būtina įrodyti ir subjektyvųjų požymių, tai yra, kaltininko tyčios faktą – jo sąmoningą ketinimą laikyti narkotines ar psichotropines medžiagas. Tokiu būdu

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162/2011

teisinis reguliavimas užtikrina, kad atsakomybė būtų taikoma tik tais atvejais, kai nustatytas ne tik faktinis disponavimas, bet ir sąmoningas pavojingos veikos vykdymas.

Alternatyviųjų narkotinių ar psichotropinių medžiagų objektyviųjų požymių gabenimas ir siuntimas. Gabenant narkotines ar psichotropines medžiagas suprantamas fizinis jų perkėlimas iš vienos vietos į kitą, transportavimo būdo ar tikslų, kurių siekiama. Ši veika gali būti vykdoma tiek asmens rankomis, tiek pasitelkiant transporto priemones. Kasacinėje nutartyje numatyta, kad gabenimas – tai jų buvimo, laikymo vietos pakeitimas, perkeliant juos didesniais nuotoliais (pvz., iš miesto į kaimą, iš vieno miesto į kitą miestą, iš gatvės į gatvę ir pan.). Medžiagos gali būti gabenamos vežant jas transporto priemone, nešant lagamine, kišenėse, krepšyje ir pan.³⁷ Gabenimu nelaikomas medžiagų perkėlimas ribotose erdvėse, pavyzdžiui, pernešimas iš vienos patalpos į kitą, iš namo į kiemą ar į lauką sodybos teritorijoje. Nėra priimtina taikyti gabenimo kvalifikaciją situacijose, kai teismai inkriminuoja šią veiką tik remdamiesi medžiagų perkėlimu nedideliais atstumais, dažniausiai ribojantis tik į tą patį namo ar sodybos plotą. Tokiu atveju, objektyvus pavojingumo lygis yra gerokai mažesnis, todėl gabenimo sąvoka turėtų būti taikoma tik tuomet, kai medžiagų judėjimas turi aiškų ryšį su platinimo ar perdavimo rizika. Tai gabenimas gali būti tiek fizinis jų pernešimas kišenėje, kuprinėje ar bagaže, tiek vežimas automobiliu, motociklu, dviračiu, visuomeniniu transportu ar net krovininiais pervežimais. Svarbiausias požymis yra tas, kad medžiagos juda erdvėje dideliais atstumais, o kaltininkas turi galimybę jas valdyti ar kontroliuoti transportavimo metu. Be to, gabenimas gali būti ne tik tiesioginis, bet ir nepertraukiamos veikos dalis, apimanti situacijas, kai asmuo neša, veža ar kitaip perkelia medžiagas per kelis etapus, net jei tarp jų yra laikini sustojimai. Siuntimas kaip objektyvus požymis šiek tiek skiriasi nuo gabenimo – tai veikla, kurios metu narkotinės ar psichotropinės medžiagos perduodamos per tarpininkus, paštu ar kitomis priemonėmis, dažnai siekiant jas perleisti kitam asmeniui. Teismų praktikoje pripažįstama, kad siuntimo atveju ne tik faktinis medžiagų perdavimas, bet ir galimybė kontroliuoti procesą (pvz., paruošti siuntą, pasirinkti transportavimo būdą, užtikrinti gavimo faktą) sudaro objektyvų nusikalstamos veikos požymį. LAT nutartyje nurodo, kad siuntimas – tai vienas iš medžiagų gabenimo būdų, tačiau pasižymintis specifika – medžiagos šiuo būdu keliauja be paties siuntėjo.³⁸ Atkreiptinas dėmesys į tai, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos siunčiamos per valstybės sieną, tokia veika kvalifikuojama, kaip jų kontrabanda.³⁹ Tai siuntimas kaip objektyvusis požymis yra glaudžiai susijęs su gabenimu, tačiau skiriasi tuo, kad apima narkotinių ar psichotropinių medžiagų perdavimą per tarpininkus ar transporto priemones, dažnai naudojant pašto, kurjerių ar kitų logistikos kanalų

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-32/2006

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71/2010

³⁹ Kauno apygardos teismo 2025 m. gegužės 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-127-844/2025

paslaugas. Baudžiamoji byla iliustruoja esminius šios veikos bruožus, remiantis ikiteisminio tyrimo duomenimis, du Vilniaus gyventojai sistemingai naudojo tarptautines pašto siuntas kaip priemonę gabenti labai didelį kiekį kanapių ir kanapių ekstrakto iš Jungtinių Amerikos Valstijų į Lietuvą, taip siekdami išvengti valstybės kontrolės mechanizmų, ypač muitinės tikrinimo. Pašto siuntų naudojimas sudarė galimybę ne tik falsifikuoti gavėjų duomenis, pasitelkiant išgalvotus adresus, bet ir paslėpti asmenų tapatybę bei tikrąjį nusikalstamų veikų mastą. Pažymėtina, kad užsakant narkotines medžiagas buvo atsiskaitoma krypto valiutomis, taip dar labiau užtęsiant siuntimo sekimo ir identifikavimo procesą. Nors abu asmenys kaltinami narkotinių medžiagų kontrabanda ir neteisėtu disponavimu turint tikslą jas platinti, galutinis procesinis sprendimas šiuo metu nėra priimtas – byla perduota nagrinėti Vilniaus apygardos teismui.⁴⁰ Tiek gabenant, tiek siunčiant, objektyvusis požymis susijęs su fiziniu narkotinių ar psichotropinių medžiagų judėjimu ir galimybe jas kontroliuoti, o tai leidžia teismams įvertinti veikos pavojingumą nepriklausomai nuo to, ar buvo pasiektas galutinis tikslas – medžiagų platinimas. Kasacinės instancijos praktikoje akcentuojama, gabenimas ir siuntimas suprantamas kaip psichotropinių ar narkotinių medžiagų buvimo, laikymo vietos pakeitimas, perkeliant juos didesniais nuotoliais.⁴¹

Pardavimo ar kitokio narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo objektyvusis požymis numatomas BK 260 straipsnyje. Teismų praktikoje yra išaiškinta, kad narkotinių medžiagų pardavimas – tai narkotinių medžiagų perdavimas kitam asmeniui už tam tikrą pinigų sumą. Kitokiu platinimu laikomas jų perdavimas kitiems asmenims, išmainant jas į kitus daiktus, dovanojant, apmokant skolą, atlyginant už darbą ar kitas paslaugas ir pan.⁴² Tam, kad būtų konstatuota pardavimo veika, nereikalaujama įrodyti tikslios sandorio sumos ar jos rinkos vertės pakanka, kad perduodant medžiagas buvo siekiama tam naudoti, net jei ji simbolinė. Pardavimas pasižymi tuo, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda nepriklausomai nuo to, ar sandoris buvo įvykdytas pilnai, ar tik pradėtas vykdyti. Todėl ir situacijos, kai asmuo paima iš pirkėjo pinigus, tačiau medžiagų nespėja perduoti dėl sulaikymo ar kitų aplinkybių, yra kvalifikuojamos kaip pasikėsinimas parduoti. Kitoks platinimas apima platesnį veikų spektrą, jis taikomas tais atvejais, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos perduodamos be atlygio arba atliekami veiksmai, sudarantys sąlygas jas gauti, naudoti ar platinti tretiesiems asmenims. Taip pat žemesnėse teismų instancijose pabrėžiama, kad narkotinių ar psichotropinių medžiagų pardavimas ar kitoks platinimas laikomas baigtu nuo to momento, kai kitas asmuo ima realiai disponuoti tomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis.⁴³ Teismų

⁴⁰ Lietuvos Respublikos prokuratūra (2025), Paštu labai didelį kiekį narkotikų siuntęsi broliai aiškinsis teisme [interaktyvus] <https://www.prokuraturos.lt/lt/pastu-labai-dideli-kieki-narkotiku-siuntesi-broliai-aiskinsis-teisme/11413>

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-353/2007

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225/2008

⁴³ Marijampolės apylinkės teismo 2025 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-94-1021/2025

praktikoje platinimui priskiriami tokie veiksmai kaip dovanojimas, perdavimas draugams, „pavaišinimas“ narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, įvairūs tarpininkavimo veiksmai (pvz., pirkėjo ir pardavėjo suvedimas, užsakymo perdavimas), net jei pats kaltininkas iš to negauna jokios materialinės naudos. Esminis platinimo elementas yra medžiagų išplatinimas į vartojimo aplinką, t. y. jų perdavimas iš kaltininko kontrolės į kito asmens sferą, dėl ko didėja narkotinių medžiagų prieinamumas ir plinta jų neteisėta apyvarta. Objektviuoju požyriu tiek pardavimas, tiek kitoks platinimas nereikalauja nustatyti konkretaus padarinio – pavojingumas kyla iš paties veiksmo pobūdžio. Tokia struktūra atitinka formaliosios nusikalstamos veikos sudėties logiką. Baudžiamoji atsakomybė atsiranda už patį medžiagų judėjimą į kitų asmenų dispoziciją, o ne už pasekmes, atsiradusias šių medžiagų vartojimo ar tolesnio platinimo metu. Tai reiškia, kad kvalifikacijai nereikšminga, ar gavėjas iš tiesų suvartojo, toliau perpardavė ar atsisakė gautų medžiagų – nusikalstama veika įvyksta nuo to momento, kai medžiagos realiai perduodamos ar sudaromos sąlygos jas perduoti.

BK 263 straipsnio skirtumas nuo BK 259 ir 260 straipsnių glūdi specifiniuose neteisėto narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymo būduose. BK 263 straipsnio 1 dalis numato atsakomybę už situacijas, kai asmuo šias medžiagas neteisėtai perima naudodamas vieną iš trijų alternatyvių veikimo būdų. Pirmasis iš jų yra medžiagų pagrobimas, tai iš esmės atitinka vagystės struktūrą, apibrėžtą BK 178 straipsnyje. Antruoju atveju medžiagos įgyjamos apgaulės būdu, pasitelkiant sukčiavimui būdingus elementus, kurie analogiškai BK 182 straipsnyje reglamentuojamam nusikaltimui. Trečiasis atvejis apimantis situacijas, kai asmuo neteisėtai pasisavina jam patikėtas ar jo žinioje buvusias narkotines ar psichotropines medžiagas – tai atitinka BK 183 straipsnyje aprašytą turto pasisavinimo logiką. Taigi BK 263 straipsnio 1 dalyje akcentuojama ne pats disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, o neteisėtas jų perėmimas naudojant nesmurtines nuosavybės paėmimo formas, kurios teisiškai panašios į bendrąsias turtines nusikalstamas veikas, tačiau pritaikytos specifiniam dalykui – narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms. Šiame straipsnyje nurodomas terminas „pavogimas“, turėtų būti traktuojamas kaip pagrobimas, reiškiantis neteisėtą narkotinių ar psichotropinių medžiagų perėmimą naudojant vagystei būdingus veikimo būdus. Šiuo atveju svarbu ne pats žodis, bet jo teisinė prasmė. Kitaip tariant, pavogimas šiame kontekste apibūdina situaciją, kai asmuo svetimas medžiagas užvaldo be teisėto pagrindo ir prieš savininko valią, nepriklausomai nuo to, ar veika atliekama slapta, ar atvirai. Tokia interpretacija leidžia šią baudžiamąją normą taikyti ir tuomet, kai medžiagos paimamos kišenvagystės būdu, ir tais atvejais, kai jų pagrobimas įvyksta įsibraunant į patalpas ar kitą uždara vietą, kurioje laikomos medžiagos. Svarbu pažymėti, kad tokios veikos kvalifikuojamos pagal BK 263 straipsnio 1 dalį tol, kol nenustatomi 2 ar 3 dalyse numatyti kvalifikuojantys požymiai, susiję su

pavojingesnėmis aplinkybėmis ar kitais sunkinančiais veiksniais. Šios normos taikymą iliustruoja ir praktika. Vienoje iš bylų asmuo „pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 263 straipsnio 1 dalį už tai, kad 2017 m. balandžio 29 d. apie 4.00 val., veždamas A. S. automobiliu „F. F.“, valstybinis Nr. (duomenys neskelbtini) į X ligoninės XX klinikas, esančias (duomenys neskelbtini), sužinojęs, kad A. S. piniginiame yra laikomos receptinių vaistų „Z 20 mg“ tabletės, turinčios savo sudėtyje psichotropinių medžiagų, ir, turėdamas tikslą pagrobti šias psichotropinių medžiagų turinčias tabletes, slapta iš A. S. piniginės pagrobė ne mažiau kaip tris vaistų „Z 20 mg“ tabletes, bendrai turinčias savo sudėtyje ne mažiau kaip 0,03 g psichotropinės medžiagos zolpidemo tartrato.⁴⁴ Taigi šio straipsnio taikymo esmė yra ne formali „pavogimo“ termino vartoseną, o akcentas į tai, kad asmuo neteisėtai ir sąmoningai perima jam nepriklausančias narkotines ar psichotropines medžiagas, pasirinkdamas vieną iš tradicinių vagystei būdingų veikimo būdų. Toks aiškinimas leidžia teisingai atriboti šią veiką nuo kitų neteisėto disponavimo medžiagomis formų bei užtikrinti, kad bausmė būtų skiriama atsižvelgiant į faktinį nusikalstamos veikos pobūdį ir pavojingumą.

Apgaulės objektyvusis požymis aiškinamas kaip kryptingas kito asmens suklaidinimas, kuris gali būti įgyvendinamas dviem formomis: aktyvia apgaule, kai tyčia pateikiama melaginga informacija, ir pasyvia apgaule, kai asmuo nutyli reikšmingas aplinkybes, nors pagal situaciją privalėtų jas atskleisti. Vertinant tai BK 263 straipsnio kontekste, toks suklaidinimas nukreiptas į asmenį, kuris turi narkotinių ar psichotropinių medžiagų ir dėl klaidinimo pats perduoda jas apgavikui, tačiau tai daro savo nenaudai, nes negauna to, ko tikėjosi – paprastai pažadėto atlygio ar kitų sandorio sąlygų įvykdymo. Tokia situacija turėtų būti suprantama kaip psichotropinių ar narkotinių medžiagų užvaldymas apgaulės būdu, kai sandorio turinys iškreipiamas melagingais pažadais arba tyčiniu svarbios informacijos nuslėpimu. Apgaulė gali pasireikšti įvairiais būdais: klaidinant dėl kainos, žadamo medžiagų kiekio, perdavimo aplinkybių, atsiskaitymo tvarkos ar kitų susitarimo elementų. Vienas tipišku atveju – kai pirkėjas žada sumokėti už medžiagas, nors iš anksto žino, kad tokio pažado neįvykdys, tačiau šį pažadą naudoja tik kaip priemonę užvaldyti narkotikus. Tokiu atveju sandoris tampa tik priemone apgaulei realizuoti, o medžiagų perdavimas – nukentėjusiojo suklaidinimo pasekmė. Šią situaciją pateikiama teismų praktikoje, buvęs atvejis, kai kaltinamieji, prisistatę jachtos kapitoniui turinčiais atsiimti kokainą, po to neteisėtai įgijo – apgaule užvaldė labai didelį – ne mažiau kaip 174 kg, kokaino kiekį, kartu su jachtos įgula sukrovė jį į išnuomotą automobilį ir iš prieplaukos, lydimi kitu automobiliu važiuojančio S. V., neteisėtai nugabeno kokainą į (duomenys neskelbtini) viešbutį „(duomenys neskelbtini)“, esantį

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-82-449/2019

adresu (duomenys neskelbtini), kur kokainą paliko.⁴⁵ Tad šis pavyzdys atskleidžia esminį apgaulės požymį – medžiagos buvo perduotos savanoriškai, tačiau remiantis melaginga prielaida, kurią sukūrė patys kaltinamieji. Taigi apgaulės būdu įvykdomas narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymas reiškia tyčinį neteisėtą medžiagų perėmimą, kai nukentėjusysis dėl klaidinančių veiksmų ar informacijos pats perduoda medžiagas, nes yra suklaidintas dėl sandorio ar jo aplinkybių.

Objektyvusis požymis kaip pasisavinimas suprantamas kaip situacija, kai asmuo neteisėtai perima ir panaudoja savo nuožiūra jam nepriklausančias narkotines ar psichotropines medžiagas, tačiau turi tam specialų teisinį pagrindą – jam šios medžiagos buvo patikėtos ar suteiktos teisėtam valdymui dėl einamų pareigų ar atliekamų funkcijų. Kitaip tariant, pasisavinimo esmė yra ta, kad subjektas teisėtai įgyja galimybę valdyti medžiagas, tačiau viršydamas jam suteiktus įgaliojimus ar veikdamas prieš jų savininko interesus, jas panaudoja savo tikslams. Dėl to šios nusikalstamos veikos subjekto ratas yra ribotas: pasisavinti gali tik toks asmuo, kuris turi teisėtą ir pagrįstą prieigą prie narkotinių ar psichotropinių medžiagų, nes jos jam patikėtos pagal darbo pobūdį, atliekamas funkcijas ar profesinę atsakomybę. Praktikoje prie tokių asmenų gali būti priskiriami farmacijos įmonių darbuotojai, vaistininkai ar vaistinių praktikantai, medicinos specialistai, laboratorijų darbuotojai, taip pat kiti sveikatos priežiūros ar farmacijos sektoriaus subjektai, kurių pareigos natūraliai suteikia teisėtu pagrindu disponuoti tam tikrais kiekiais narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Jų kompetencija ir prieiga prie tokių medžiagų yra neatskiriama nuo profesijos, todėl įstatymas reikalauja, kad toks asmuo medžiagas naudotų tik pagal paskirtį, griežtai laikydamasis kontrolės taisyklių ir savininko valios. Viršydamas suteiktus įgaliojimus – pavyzdžiui, pasiimdamas medžiagas asmeniniams tikslams, perduodamas tretiesiems asmenims arba naudodamas neteisėtai – asmuo įgyvendina BK 263 straipsnyje apibrėžtą pasisavinimo sudėtį. Kvalifikuojant veiką kaip pasisavinimą, būtina aiškiai pagrįsti du esminius elementus: pirma, kad medžiagos asmeniui buvo patikėtos arba jis turėjo teisėtą priėjimą prie jų būtent dėl savo pareigų ir antra, kad šis asmuo sąmoningai nukrypo nuo patikėjimo ribų ir neteisėtai pavertė šias medžiagas savo turtine ar kitokia nauda. Taigi pasisavinimas skiriasi nuo kitų BK 263 straipsnyje numatytų užvaldymo formų tuo, kad čia nusikalstama veika kyla ne iš neteisėto priėjimo prie medžiagų, bet iš piktnaudžiavimo teisėtu jų valdymu, kai pažeidžiami pasitikėjimo, atsakomybės ir profesinės etikos principai.

BK 263 straipsnio 2 ir 3 dalys numato kvalifikuojančias aplinkybes, dėl kurių narkotinių ar psichotropinių medžiagų užvaldymas laikomas pavojingesne ir sunkesne nusikalstama veika. Šiose dalyse akcentuojama prievartos naudojimo forma – fizinė arba psichinė – kuri iš esmės keičia veikos pobūdį ir lemia griežtesnę baudžiamąją atsakomybę. Fizinis smurtas šiame kontekste suprantamas

⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-616/2020

plačiai: tai įvairaus intensyvumo poveikis žmogaus kūnui, galintis pasireikšti tiek fizinio skausmo sukėlimu, tiek sveikatos sutrikdymu, laisvės atėmimu, žmogaus imobilizavimu, bejėgiškumo būklės sukėlimu ar kitais aktyviais veiksmais, kuriais siekiama įveikti nukentėjusiojo valią. Tai reiškia, kad pavojingesnės veikos požymis atsiranda ne tik tada, kai nukentėjusiajam padaroma kūno sužalojimų, bet ir tada, kai fizinis poveikis pasitelkiamas kaip priemonė užvaldyti psichotropines ar narkotines medžiagas. Psichinė prievarta taip pat apima platų veiksmų spektrą. Remiantis straipsnio dispozicija, ji apibrėžiama kaip įvairūs grasinimai ar spaudimo formos, kurios sukelia nukentėjusiajam realią baimę, verčia jį paklusti kaltininko reikalavimams ir perduoti medžiagas prieš savo valią. Tokiais grasinimais gali būti bauginimas fiziniu smurtu, turto sunaikinimu ar sugadinimu, taip pat šantažas – tyčiniai grasinimai atskleisti kompromituojančią ar kitokią nepageidaujamą informaciją. Į psichinio smurto sąvoką patenka ir tokios prievartos formos, kurios yra būdingos turto prievartavimui ar plėšimui, t. y. kai asmuo psichologiškai priverčiamas perduoti medžiagas dėl jam sukeltos grėsmės. Taigi BK 263 straipsnio 2 ir 3 dalyse esminis kriterijus yra prievartos pobūdis ir intensyvumas. Jei medžiagos užvaldomos panaudojant fizinę ar psichinę prievartą, veika įgauna pavojingesnį, agresyvesnį charakterį ir dėl to vertinama kaip sunkesnė nusikalstama veika, reikalaujanti griežtesnės baudžiamosios atsakomybės

Tęsiant analizę apie pavojingesnę BK 263 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytą veiką, galima pažymėti, kad įstatymų leidėjas numatė, kad narkotinės ir psichotropinės medžiagos gali būti užvaldomos pasitelkiant prievartavimą. Kitaip tariant verčiant asmenį perduoti medžiagas naudojant fizinį ar psichinį spaudimą. Šis reguliavimas atitinka BK 181 straipsnyje apibrėžtos turto prievartavimo sudėties logiką, tik skiriasi objekto pobūdis: vietoje bendro turto prievartaujamos psichotropinės ar narkotinės medžiagos. Panašiai kaip turto prievartavimo atveju, ši nusikalstama veika laikoma baigta nuo pat neteisėto reikalavimo išsakymo momento, nes pats reikalavimas ir prievartos panaudojimas sukuria realią grėsmę nukentėjusiajam ir verčia jį paklusti. Tokiu būdu ši veika yra formali – baigtumas nepriklauso nuo to, ar medžiagos faktiškai buvo perduotos ar užvaldyti pavyko, nes teisinė prievartos esmė jau įvykdo nusikalstamos veikos požymius. Svarbu atkreipti dėmesį, kad toks prievartavimo būdas skiriasi nuo BK 263 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytų veikų, kuriose užvaldymo baigtumas siejamas su faktiniu medžiagų perėmimu. Pavyzdžiui, pavogimas ar pasisavinimas reikalauja, kad medžiagos būtų faktiškai perduotos ar panaudotos, o prievartavimo atveju pagrindinis kriterijus yra grasinimo ar spaudimo faktas, kuris sukelia nukentėjusiajam realią psichologinę ar fizinę įtampą. Ši formali nusikalstamos veikos struktūra pabrėžia įstatymo nuostatų racionalumą: užkertamas kelias medžiagų prievartavimui jau pradiniam etape, nepriklausomai nuo to, ar veika buvo pilnai įvykdyta, kas užtikrina didesnę prevencinį efektą. Nagrinėjant BK 263 straipsnio 3 dalį, šios nuostatos taikomos tais atvejais, kai užvaldomas didelis narkotinių ar

psichotropinių medžiagų kiekis arba kai nusikaltimas įvykdomas organizuotos grupės. Toks reglamentavimas savaime rodo veikos didelį pavojingumą ir socialinę žalingumą, nes tiek medžiagų kiekio mastas, tiek nusikalstamos veikos organizuotumas padidina riziką, kad veika turės plačias pasekmes.

Taigi objektyvieji narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikalstamų veikų požymiai apima įvairias neteisėto disponavimo formas, iš kurių kiekviena turi savitų ypatumų. Laikymas reiškia faktinę medžiagų kontrolę, nepriklausomai nuo jų kiekio ar laikymo trukmės. Įgijimas – tai bet koks neteisėtas perėmimas savo žinion, įskaitant pirkimą, priėmimą, radimą ar kitą gavimo būdą. Siuntimas suprantamas kaip draudžiamas narkotinių ar psichotropinių medžiagų perdavimas paštu, kurjeriu ar kitomis siuntimo priemonėmis. Gabenimas – jų gabenimą iš vienos vietos į kitą. Gaminimas ir perdirbimas apima šių medžiagų kūrimą, išgavimą, cheminį keitimą ar paruošimą vartojimui. Pavogimas reiškia slaptą arba atvirą medžiagų paėmimą prieš savininko valią, pasinaudojant tipiniais vagystės metodais. Apgaulė – tai medžiagų įgijimas suklaidinant jų turėtoją melaginga informacija ar nutylint svarbias aplinkybes. Pasisavinimas pasireiškia tada, kai asmuo, kuriam medžiagos buvo patikėtos pagal pareigas ar įgaliojimus, viršija suteiktas teises ir neteisėtai jas perima savo naudai. Prievarta apima fizinį ar psichinį spaudimą, kuriuo nukentėjusysis verčiamas perduoti medžiagas, o pati veika laikoma baigta jau nuo neteisėto reikalavimo momento. Visi šie požymiai kartu sudaro objektyviąją neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis pusę ir leidžia tiksliai kvalifikuoti veiką pagal jos būdą, pavojingumą.

2.3 Subjektas ir subjektyvieji požymiai

Baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos subjektas yra vienas esminių elementų, nuo kurio priklauso, ar tam tikras asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. „Nusikalstamos veikos subjektas – tai fizinis baudžiamojo įstatymo nustatyto amžiaus sulaukęs pakaltinamas asmuo.“⁴⁶ Subjektas apibrėžiamas kaip asmuo, kuris turi teisę ir galimybę atsakyti už padarytą nusikalstamą veiką, atitinka amžiaus bei kitus teisiškai nustatytus kriterijus. Nusikalstamos veikos subjekto analizė leidžia ne tik nustatyti atsakomybės galimybę, bet ir įvertinti, ar konkrečiai asmuo galėjo suvokti savo veikos pavojingumą ir valdyti savo elgesį. Pagrindinis subjekto kriterijus yra fizinis asmuo, turintis gebėjimą atsakyti pagal baudžiamąją atsakomybę. Tai reiškia, kad subjektas turi būti teisės požiūriu atsakingas, tai yra sąmoningas ir gebantis suvokti savo veikos pasekmes. BK 13 straipsnyje nustatomos dvi amžiaus ribos, nuo kurių galima traukti fizinį asmenį baudžiamojon

⁴⁶ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armandas; PRAPIESTIS, Jonas; BIELIŪNAS, Egidijus (2019). Lietuvos Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 221

atsakomybėn, tai išskiriama 16 metų ir 14 metų asmuo. „Nusikalstamos veikos subjekto amžius – tai konkreti fizinio asmens amžiaus riba, kurios sulaukęs asmuo gali suvokti savo elgesio (veikimo arba neveikimo) pavojingumą jį valdyti ir kartu būti atsakingas už jį.“⁴⁷ Baudžiamosios teisės doktrinoje 16 metų amžiaus riba laikoma bendrąja, nes tokią amžiaus ribą pasiekęs asmuo gali atsakyti už daugumą BK numatytų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų, įskaitant pasirengimą padaryti nusikalstamą veiką. Tačiau pabrėžiama, kad net ir sulaukęs 16 metų, fizinis asmuo neatsako už visas nusikalstamas veikas, o tik už tas, kurios įtraukta į BK nuostatas. Kita vertus, 14 metų amžiaus riba teisės moksle laikoma minimalia, kadangi tokią amžiaus ribą pasiekęs asmuo atsako tik už tyčinius ir ypač sunkius ir sunkiausius nusikaltimus, kurių išsamus sąrašas pateiktas BK 13 straipsnio 2 dalyje. Tai BK nustatyta, kad atsakomybė už nusikalstamas veikas, susijusias su narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis, prasideda nuo 16 metų amžiaus. Išimtiniais atvejais atsakomybė gali būti taikoma ir jaunesniems asmenims, sulaukusiems 14 metų. Taip nustatomas minimalus subjekto amžius, kuris užtikrina, kad asmuo supranta savo veikos pavojingumą ir gali kontroliuoti savo veiksmus. Reiktu atkreipti dėmesį į tai, kad subjektas gali būti laikomas tik toks fizinis asmuo, kuris atitinka du esminius kriterijus t.y pakaltinamumo ir baudžiamojo įstatymo nustatytą minimalią amžiaus ribą. Pažymėtina, kad Baudžiamasis kodeksas tiesioginio pakaltinamumo apibrėžimo nepateikia, tačiau daug dėmesio skiria nepakaltinamumo sampratai. Subjekto pakaltinamumas suprantamas kaip fizinio asmens gebėjimas adekvačiai suvokti savo veiksmų pobūdį ir pasekmes bei sąmoningai juos kontroliuoti. Ši savybė yra esminė ir būtinoji baudžiamosios atsakomybės sąlyga, be kurios asmens negalima traukti baudžiamojon atsakomybėn. Tik pakaltinami asmenys gali būti laikomi teisės subjektais, iš kurių valstybė turi teisę reikalauti laikytis baudžiamojo įstatymo nustatytų elgesio taisyklių, o joms pažeidus — taikyti bausmę ar kitas baudžiamojo poveikio priemones. Taigi pakaltinamumas sudaro pagrindą tiek asmens kaltei, tiek atsakomybei kilti: tik asmuo, galintis laisvai apsispręsti ir valdyti savo veiksmus, gali būti laikomas atsakingu už jų rezultatus. Tuo tarpu nepakaltinamu laikomas toks fizinis asmuo, kuris darydamas pavojingą veiką dėl psichikos sutrikimo nepajėgia suvokti savo veiksmų esmės ar nesugeba jų valdyti. Tokiu atveju asmens psichinė būklė eliminuoja jo gebėjimą laisvai apsispręsti ir sąmoningai veikti, todėl jis negali būti laikomas nusikalstamos veikos subjektu baudžiamosios atsakomybės prasme. Nepaisant to minimalus amžiaus kriterijus užtikrina, kad asmuo turi pakankamai brandos ir teisinio supratimo, kad galėtų atsakingai priimti sprendimus ir vykdyti veiksmus pagal teisės normas. Svarbu pabrėžti, kad šie du kriterijai yra neatskiriami ir būtini, kadangi tik juos turintis asmuo gali būti laikomas nusikalstamos veikos subjektu.

⁴⁷ *Ibid* p. 223

Nagrinėjant narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikalstamosiose veikose subjekto kriterijus būtina pažymėti, kad subjektas gali būti ne tik fizinis, bet tam tikrais atvejais ir juridinis asmuo, kurio veikla ar interesai tiesiogiai susiję su neteisėtos apyvartos vykdymu. Lietuvos baudžiamoji teisė pripažįsta, kad tam tikrais atvejais nusikalstamos veikos subjektu gali būti ir juridinis asmuo. Tai taikoma tada, kai nusikalstamos veikos yra padaromos juridinio asmens naudai ar interesais, bei kai veikla yra susijusi su juridinio asmens struktūra, organizacine tvarka ar vadovaujančių asmenų sprendimais. BK 260 straipsnio 4 dalyje, numatyta jog už tokio pobūdžio nusikalstamas veikas baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma ir juridiniam asmeniui. Tai atspindi įstatymų leidėjo poziciją, jog neteisėta narkotikų apyvarta dažnai susijusi su organizuotomis struktūromis ar ekonominiais mechanizmais, kuriems būtinas specifinis teisinis atsakas. Nepaisant to narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikaltimuose svarbus fizinio subjekto amžiaus kriterijus, kuris lemia, nuo kada asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn už platinimą, įgijimą ar kitokią neteisėtą disponavimą medžiagomis. Šiuo metu už tokias veikas baudžiamoji atsakomybė taikoma nuo 16 metų amžiaus, tačiau išimtinis atvejis yra narkotinių bei psichotropinių medžiagų užvaldymas, pagrobimu, apgaule ar prievarta, t.y BK 263 straipsnis. Kas liečia subjekto pakaltinamumo tokio pobūdžio nusikalstamoje veikoje, yra vienas kertinių nusikalstamos veikos subjekto požymių. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontekste šis elementas įgauna išskirtinę reikšmę dėl kelių tarpusavyje susijusių priežasčių. Pirmiausia, būtent pakaltinamumas leidžia nustatyti, ar asmuo, darydamas veiką su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, suvokė jos pavojingumą. Kadangi šių medžiagų apyvarta yra griežtai reglamentuojama ir jų neteisėtas disponavimas kelia didelę grėsmę visuomenės sveikatai ir saugumui, būtina, kad subjektas suprastų, jog elgiasi priešingai teisės normoms. Pakaltinamas asmuo geba adekvačiai įvertinti ne tik savo veiksmų pobūdį, bet ir jų padarinius — tiek sau, tiek kitiems asmenims. Antra, pakaltinamumas narkotikų bylose padeda atriboti fizinius asmenis, kurie sąmoningai dalyvauja neteisėtoje medžiagų apyvartoje, nuo asmenų, kurių psichinė būklė eliminuoja suvokimo ir valios galimybes. Tai itin svarbu, nes narkotikų naudojimas ar priklausomybės situacijos gali turėti įtakos elgesiui, tačiau pats apsvaigimas pakaltinamumo neatima. Todėl tikrasis kriterijus yra ne asmens vartojimas, bet psichikos sutrikimas, kuris gali lemti nesugebėjimą suvokti veiksmų esmės.

Reiktu giliau išnagrinėti prieš tai trumpam užsiimtus subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius. Tai „subjektyvieji požymiai nusako nusikalstamos veikos vidinę pusę, nes apibūdina nusikalstamą veiką darantį asmenį, jo elgesio motyvą ir tikslumą.“⁴⁸ Kitaip tariant

⁴⁸ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armandas; PRAPIESTIS, Jonas; BIELIŪNAS, Egidijus (2019). Lietuvos Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 168

subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai – tai vidiniai, psichinės sferos elementai, kurie parodo asmens požiūrį į atliekamą pavojingą veiką ir jos padarinius. Tai yra asmeninė kaltės forma ir vidinis nusikalstamo elgesio turinys, atskleidžiantys, kaip subjektas suvokė, vertino ir kontroliavo savo veiksmus. Baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžiama, kad subjektyvieji požymiai yra esminė baudžiamosios atsakomybės prielaida, nes be jų neįmanoma konstatuoti kaltės – pagrindinio baudžiamosios atsakomybės principo. Šie požymiai rodo, koku psichologiniu santykiu asmuo pasižymėjo, vykdydamas pavojingą veiką. Analizuojant subjektyviuosius požymius, dažniausiai išskiriamos šios sudedamosios dalys: kaltė, motyvas ir tikslas. Kaltė yra požymis, be kurio neįmanoma nustatyti baudžiamosios atsakomybės. Motyvas tai vidinė paskata, skatinanti subjektą padaryti veiką. Motyvas nėra būtinas kiekvienai nusikalstamai veikai. Tikslas – tai galutinė subjekto siekiama pasekmė. Reiktu panagrinėti kiekvieno subjektyvaus požymio problematika narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikalstamoje veikoje.

Baudžiamosios teisės doktrinoje kaltė laikoma esminė sąlyga kadangi tik jos buvimas leidžia teisės sistemai atskirti nusikalstamas veikas nuo veiksmų, kurie yra atsitiktiniai, neapgalvoti arba socialiai nepavojingi. Kitaip tariant, nepakanka vien faktiškai atlikti draudžiamą veiką – būtina, kad asmens veiksmai būtų sąmoningi, valingi ir susiję su jo psichiniu santykiu su veikos pasekmėmis. Kaltė atspindi, kad subjektas suprato savo elgesio draudžiamumą, galėjo kontroliuoti savo veiksmus ir sąmoningai pasirinko pažeisti įstatymą, nepaisydamas galimų neigiamų pasekmių kitiems asmenims ar visuomenei. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikaltimų kontekste kaltė įgauna ypatingą reikšmę dėl veikos pavojingumo visuomenei. Asmuo, neteisėtai disponuodamas draudžiamas medžiagas, privalo suvokti, kad jo veiksmai pažeidžia įstatymą ir gali sukelti neigiamus padarinius kitiems asmenims bei visuomenei. Šis suvokimas – esminis kaltės elementas, leidžiantis konstatuoti tyčinę veiką. Nusikalstamos veikos, kurios nurodytos BK XXXVII skyriuje subjektyvūs požymis, kaltė, dažniausiai pasireiškia tiesiogine tyčia, t.y. kai asmuo sąmoningai suvokia veikos pavojingumą ir aktyviai siekia tokio veiksmo padarymo. Vertinant kaltę narkotikų ir psichotropinių medžiagų bylose, teismai dažniausiai remiasi ne tik kaltininko parodymais, tačiau ir išsamia objektyvių aplinkybių analize. Į tai įeina: atliktų veiksmų pobūdis ir intensyvumas, jų vykdymo būdas, pastangos juos įgyvendinant, medžiagų įsigijimo, laikymo ar gabenimo aplinkybės, medžiagų rūšis, jų kiekis, paruoštų vartoti dozių skaičius, pakuočių dydis ir svoris, bei kiti fiziniai požymiai, leidžiantys nustatyti, ar kaltininkas buvo sąmoningas dėl savo veiksmų. Be to, vertinama, ar medžiagos buvo vartojamos pačio asmens, ar sudarytas susitarimas su kitais vartotojais, taip pat ar rastos priemonės (pvz., svarstyklės, pakuotės, dokumentacija) patvirtina nusikalstamą tikslą. Tai LAT yra nurodęs, kad „nepakanka nustatyti vien tik objektyviuosius veikos požymius – būtina nustatyti ir subjektyviuosius jos požymius, t. y. kokio tikslo siekė bei kokius padarinius numatė kaltininkas.

Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad kaltės, jos formos, rūšies subjektyvių (vidinių–psichinių) nusikalstamos veikos požymių turinys atskleidžiamas ne vien tik paties kaltininko prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, išaiškinimu, kaip jis suvokė bei įvertino savo daromų veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama, bet ir tiriant bei įvertinant ir išorinius (objektyvius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, pastangas juos padarant, situaciją, kuriai esant tie veiksmai buvo padaryti, ir pan.⁴⁹ Šio pobūdžio bylose kaltės turinio atskleidimas tampa itin sudėtingu procesu, nes jo nustatymas tiesiogiai priklauso nuo teismų gebėjimo tinkamai įvertinti ir susieti visus byloje esančius įrodymus. Teismų praktikoje ne kartą konstatuota, kad kaltės klausimas neretai lieka nepakankamai išnagrinėtas dėl fragmentiško įrodymų vertinimo – kai kurie duomenys neįtraukiami į analizę, ignoruojamos aplinkybės, turinčios reikšmės kaltės formai, arba įrodymai vertinami atskirai, neatsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį. Tokie trūkumai lemia situacijas, kai kaltės turinys neatskleidžiamas arba atskleidžiamas netiksliai, o tai tiesiogiai pažeidžia teisingo bylos nagrinėjimo principą. Kasacinės instancijos teismo nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-610/2006 išryškinama ši problematika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino Klaipėdos apygardos teismo nuosprendį, kuriuo kaltinamieji buvo išteisinti dėl kaltės neįrodymo, ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo. Šis sprendimas priimtas todėl, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nustatė, jog kaltinamieji nebuvo veikę tiesiogine tyčia, nors byloje buvo objektyvių duomenų, leidžiančių kelti priešingas prielaidas. Kitaip tariant, pirmesnė instancija apsiribojo tik paviršutinišku kaltininkų parodymų vertinimu, tačiau neišnagrinėjo, kaip kaltinamieji suvokė savo veiksmų pobūdį, ar suprato inkriminuotos veikos požymius bei kokie valiniai elementai lėmė jų elgesį. Kasacinis teismas akcentavo, kad įrodymų vertinimas turi būti atliekamas sistemiškai, analizuojant visus byloje esančius duomenis, o ne remiantis vien tik kaltinamųjų pateikiamomis versijomis. Ypač svarbu įvertinti, ar tarp įvairių įrodymų egzistuoja loginiai ryšiai, kurie leistų daryti išvadas apie kaltininkų žinojimą ir ketinimą. Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad apeliacinės instancijos teismas neanalizavo išsamių techninių duomenų – telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos įrašų, kuriuose buvo užfiksuoti telefoniniai pokalbiai ir SMS žinutės. Šie įrašai galėjo atskleisti, ar kaltinamieji koordinavo veiksmus, susijusius su psichotropinių medžiagų perdavimu, ar jiems buvo žinoma sandorio esmė ir turinys. Kadangi patys kaltinamieji pripažino šių įrašų autentiškumą, jų turinį bei teisėtą gavimą, teismas turėjo įvertinti šiuos duomenis kartu su kita faktine medžiaga.⁵⁰ Taigi ši byla iliustruoja esminę taisyklę: kaltės nustatymas negali būti grindžiamas selektyviu ar

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-403/2012

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-610/2006

fragmentišku įrodymų vertinimu. Teismai privalo analizuoti įrodymus kaip visumą, siekti atskleisti kaltininko psichinį ryšį su veika, įvertinti, ką asmuo suvokė darydamas veiksmus, kokie buvo jo valiniai elementai ir ar egzistuoja požymiai, leidžiantys konstatuoti tiesioginę tyčią. Tik išsamus ir sistemiškas įrodymų tyrimas leidžia padaryti pagrįstą ir teisėtą išvadą dėl kaltės buvimo ar nebuvimo.

Atsižvelgiant į šiuos kaltės nustatymo principus, būtina detaliau įvertinti kaltininko sąmoningą suvokimą ir tai, kaip jis atsiskleidžia taikant baudžiamąją atsakomybę pagal nagrinėjamus BK 259, 260 ir 263 straipsnius, nes būtent suvokimo buvimas ar nebuvimas leidžia nustatyti, ar asmuo žinojo medžiagų pobūdį, jų kiekį ir ar galėjo įvertinti savo veiksmų pavojingumą. Analizuojant baudžiamąją atsakomybę pagal BK 259 straipsnį, esminę reikšmę turi kaltės forma bei asmens suvokimas apie medžiagų pobūdį. Šiame straipsnyje įtvirtintos veikos kvalifikuojamos tik esant tiesioginei tyčiai, nes kaltininkas privalo suvokti tiek veikos faktą, tiek jos pavojingumą, ir sąmoningai siekti atlikti konkrečius veiksmus su draudžiamomis medžiagomis. Šio straipsnio kontekste teismai nuosekliai pabrėžia, kad kaltė pasireiškia tiesiogine tyčia, kai asmuo žino, kad veika susijusi su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, suprantam kad tokie veiksmai neteisėti, sąmoningai atlieka gaminimo, perdirbimo, įgijimo, laikymo, gabenimo ar siuntimo veiksmus.⁵¹ Tai reiškia, kad neteisėtumas negali būti esama abejotinas. Jeigu kaltininkas neturi suvokimo apie medžiagos pobūdį arba objektyvios aplinkybės leidžia daryti išvadą apie klaidą dėl medžiagos rūšies, kaltės turinys gali būti neatskleistas, ir kvalifikacija negalima. Nuosekliai laikomasi pozicijos, kad kaltės nustatymas pagal BK 259 straipsnį pirmiausia siejamas su tuo, ar kaltininkas žinojo, kad jo įgytos, laikomos ar kitaip disponuojamos medžiagos yra būtent narkotinės ar psichotropinės. Teismas yra pasiakęs, kad BK 259 straipsnio 1 ir 2 dalies numatomoje nusikalstamoje veikoje subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine tyčia. Tai reiškia, kad asmuo suvokia, kad neteisėtai disponuoja draudžiamomis medžiagomis ir taip nori veikti. Pabrėžtina, jog baudžiamajai atsakomybei kilti pagal BK 259 straipsnio 1 ar 2 dalį nebūtina nustatyti konkretaus asmens suvokimo apie disponuojamos medžiagos kiekį bei rūšį. Šiuo atveju asmuo atsako baudžiamojo proceso tvarka jei jis bent bendrais bruožais suvokė, kad medžiagos, su kuriomis susiję jo neteisėti veiksmai, yra psichotropinės ar narkotinės medžiagos, taip pat koks jų kiekis.⁵² Taigi baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį kyla net jei jis tik bendrais bruožais žino medžiagų pobūdį ar kiekį, kadangi svarbiausia – suvokti, kad veiksmai susiję su draudžiamomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Kas liečia BK 260 straipsnį, jis taip pat pasižymi tiesiogine tyčia. Platinimo atveju tyčia pasireiškia ne tik supratimu apie draudžiamų medžiagų neteisėtumą, bet asmens veiksmai buvo tikslingos pastangos pasiekti konkretų

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-414/2011

⁵² Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. kovo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-1170/2025

rezultatą – tai yra, nukreipė savo sąmoningą elgesį į draudžiamų medžiagų platinimą ar perdavimą kitiems asmenims. Vertinant kaltę pagal šį straipsnį svarbu nustatyti, kad medžiagos kurias jis platina yra narkotinės ar psichotropinės, asmuo suvokė medžiagų kiekį ir numatė galimas pasekmes susijusias su neteisėta disponavimo veika. Teismas yra pakomentavęs ties šio straipsnio 1 ir 2 dalim, tai reiškia, kad asmuo suvokia, kad neteisėtai disponuoja draudžiamomis medžiagomis ir taip nori veikti. Nebūtina nustatyti, kad asmuo žinojo tikslų disponuotų draudžiamų medžiagų kiekį, užtenka bendro pastarojo suvokimo. Be to, šio nusikaltimo vienas iš sudėties požymių yra tikslas parduoti ar kitaip platinti narkotines medžiagas, kuris reiškia kaltininko norą atlygintinai ar neatlygintinai perleisti narkotines ar psichotropines medžiagas bent vienam asmeniui. Ši subjektyvaus požymio nustatymui svarbią reikšmę turi kaltininko atlikti veiksmai, jų pobūdis, intensyvumas, būdas, pastangos juos padarant, šių medžiagų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės, jų rūšis, kainą, paruoštų vartoti dozių skaičius, jų pakuotės (dydis, svoris), duomenys apie tai, kad kaltininkas tai žinojo, rastos priemonės, ar kaltininkas pats vartoja šias medžiagas, ar buvo susitarimas su vartotoju ir kitos faktinės aplinkybės.⁵³ Atkreipiamas dėmesys į BK 260 straipsnio 3 dalį, kurioje reglamentuojamas labai didelis narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekis. Kai kalbama apie medžiagų kiekius, baudžiamoji atsakomybė yra diferencijuojama į didelius ir labai didelius kiekius. Pagal baudžiamosios teisės principus, norint priskirti kaltininkui atsakomybę už didelį ar labai didelį kiekį, būtina įrodyti, kad asmuo sąmoningai suvokė, jog gabena tokį kiekį medžiagos. Tačiau praktikoje dažnai pasitaikydavo atveju, kad tokio pobūdžio bylose kaltinamieji teigia nesuvokę gabenantys didelį arba labai didelį kiekį medžiagų, todėl teismams tenka išsamiai vertinti subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius LAT, analizuodamas tokių veikų įrodymus, pažymėjo, kad atsakomybė pagal BK 260 straipsnio 3 dalį už labai didelio kiekio narkotinių medžiagų įgijimą ir (ar) gabenimą galima nustatius ir įrodžius, kad kaltininkas bent bendrais bruožais suvokė, koks yra narkotinės medžiagos kiekis, t. y. kaltininkas turi suvokti, kad disponuoja labai dideliu kiekiu tokios medžiagos.⁵⁴ Tai kai kalbama apie kaltinamojo pareigą bendrais bruožais suvokti disponuojamų narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį, ši sąvoka reiškia, kad asmens atsakomybė nepriklauso nuo to, ar jis tiksliai žinojo gramus, gryno produkto koncentraciją ar kitus techninius parametrus. Esminis kriterijus – ar kaltinamasis suprato veikos pobūdį ir suvokė, kad medžiagų kiekis yra reikšmingas tiek, kad sukelia didesnę pavojų, net jei tikslūs duomenys jam nebuvo žinomi. Praktikoje ši sąvoka dažnai taikoma bylose, kuriose kaltininkai atlieka tik tam tikras technines funkcijas, pavyzdžiui, kurjerių ar kitų asmenų, vežančių paketą ar lagaminą, kuriame paslėptos

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-107/2013

⁵⁴ *Ibid*

narkotinės medžiagos. Nors tokie asmenys dažnai tvirtina nežinoję tikslojo kiekio, jų suvokimas vertinamas pagal realias aplinkybes, tokias kaip siuntos dydį, pakuotes pobūdį, atliekamų veiksmų slaptumą. Taigi išskiriant bendrojo suvokimo kriterijų siekiama palengvinti įrodinėjimo procesą, nes nagrinėjant šios kategorijos bylas įrodymų vertinimas pasižymi tam tikra specifika. Dėl to įrodinėjimo našta dėl subjektyviųjų požymių – ypač dėl suvokimo apie disponuojamų medžiagų pobūdį ir kiekį – yra supaprastinama, leidžiant juos konstatuoti pagal faktinių aplinkybių visumą, o ne pagal kaltininko pateikiamus paaiškinimus. Toliau nagrinėjant kaltės turinį narkotikų bylų kontekste, reiktu pereiti prie BK 263 straipsnio, kuriame akcentuojamas ne pats disponavimas medžiagomis, bet jų neteisėtas užvaldymas panaudojant įvairias nusikalstamas formas. Tai BK 263 straipsnyje numatytos veikos – narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė, apgaulės būdu įgytas užvaldymas, pasisavinimas, taip pat prievartavimas ar pagrobimas naudojant fizinį ar psichinį smurtą – savo subjektyviaja puse reikalauja tiesioginės tyčios. Tai reiškia, kad asmuo turi suvokti ne tik neteisėtą veikimo būdą (vagystę, sukčiavimą, prievartavimą, smurto naudojimą), bet ir tai, jog jo veiksmai nukreipti būtent į narkotines ar psichotropines medžiagas. Kitaip tariant, kaltininkas privalo suprasti, kad dalykas, kurį jis vagia, apgaule užvaldo ar smurtu paima, yra būtent draudžiamo pobūdžio medžiagos, kurių apyvarta kontroliuojama įstatymo. Šis suvokimas yra būtinas visoms šio straipsnio dalims, nes tiek vagystė, tiek prievartavimas ar pagrobimas savaime sudaro nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jei asmuo žinojo, ką būtent jis siekia užvaldyti. Kai veika atliekama naudojant fizinį ar psichinį smurtą siekiant užvaldyti medžiagas, turi būti nustatyta suvokimas, jog smurtas nukreiptas būtent į narkotinių ar psichotropinių medžiagų perėmimą. Kitaip tariant, tyčia apima tiek neteisėtą veikimo būdą, tiek žinojimą apie užvaldomo objekto specifiką. Kai veika susijusi su dideliu kiekiu medžiagų, kaip ir BK 263 straipsnio 3 dalyje, būtina konstatuoti, kad kaltininkas bent bendrais bruožais suvokė, jog užvaldo didelį kiekį draudžiamų medžiagų. Be to, kai veika padaroma organizuotoje grupėje, sąmoningas suvokimas sprendžiamas atsižvelgiant į veikos planavimą, grupės narių tarpusavio pasiskirstymą vaidmenimis ir kaltininko dalyvavimą koordinuotuose veiksmuose. Tokiu atveju laikoma, kad asmuo supranta nusikalstamos veikos pobūdį ir jos tikslą, net jeigu jis nėra tiesiogiai susipažinęs su visomis aplinkybėmis ar tiksliais kiekiais.

Nustačius kaltės turinį, reikšminga toliau vertinti asmens tikslą, kuris papildo subjektyviojo požymio analizę. Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą medžiagomis priklauso nuo tuo ar asmuo turėjo tikslą jas platinti ar kitaip jomis disponuoti. Jei asmuo atlieka veiką su tikslu platinti, veika kvalifikuojama pagal BK 260 straipsnį, o jeigu siekis perduoti ar platinti nenustatomas – taikomas BK 259 straipsnis. Taigi būtent kaltininko siekis platinti medžiagas yra pagrindinis kriterijus, lemiantis kvalifikavimo ribą tarp šių dviejų straipsnių analogiškų veikų sudėčių. Šis tikslas priklauso subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių grupei, todėl privalo būti įrodytas remiantis

baudžiamojo proceso taisyklėmis ir tinkamai argumentuotas teismo motyvacinėje dalyje. Teismas pabrėžia, kad esminis kriterijus, atibojantis vieną iš šių veikų nuo kitos, yra tikslo platinti narkotines ar psichotropines medžiagas turėjimas (arba šių medžiagų pardavimas ar kitoks platinimas). Tai būtinas veikos, nustatytos BK 260 straipsnio 1 dalyje, sudėties požymis. Tikslas parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas reiškia kaltininko norą atlygintinai ar neatlygintinai perduoti šias medžiagas kitiems asmenims.⁵⁵ Taip pat LAT pažymimi, kad tikslas nėra konstatuojamas vien remiantis kaltinamuoju paaiškinimu, platinimo tikslo buvimą ar nebuvimą teismas nustato vertindamas visų surinktų įrodymų visumą. Sprendžiant, ar kaltininkas turėjo tikslą parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, svarbią reikšmę turi: 1) šių medžiagų kiekis; 2) jų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės; 3) paruoštų vartoti dozių skaičius; 4) tai, ar kaltininkas pats vartoja šias medžiagas; 5) ar kaltininkas anksčiau yra platinęs narkotines medžiagas; 6) ar buvo susitarimas su vartotoju.⁵⁶ Tai nagrinėjant bylą apeliacinis instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas nepakankamai įvertino įrodymų turinį, o tai lėmė neteisingą išvadą dėl tikslo platinti narkotines ar psichotropines medžiagas nebuvimo. Apeliaciniame teisme iš naujo įvertinus reikšmingus duomenis – kaltinamojo parodymus, kratos metu rastas medžiagas ir priemones (t.y. įvairių rūšių narkotinės ir psichotropinės medžiagos, didelį kiekį pakavimo maišelių), taip pat SMS susirašinėjimą, liudytojų parodymus ir kitus faktinius duomenis – nustatyta, kad susidaro įrodymų visuma, leidžianti daryti išvadą apie kaltininko ketinimą platinti medžiagas. Tai patvirtino aplinkybė, kad kaltininko pakavimo priemonės objektyviai rodė pasirengimą narkotines ir psichotropines medžiagas paskirstyti ir platinti kitiems asmenims. Todėl teismas pagrįstai pripažino, kad kaltininkas narkotines ir psichotropines medžiagas įgijo, laikė ir gabeno turėdamas tikslą platinanti ir atitinkamai tokia veika buvo kvalifikuojama pagal BK 260 straipsnio 1 d. Tai nagrinėjant BK 260 straipsnio taikymą, pagrindinis kriterijus leidžiantis atriboti baudžiamąją atsakomybę pagal šį straipsnį nuo BK 259 statinyje numatyto veikų, yra asmens turėtas tikslas platinti. Taigi BK 260 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytas tikslas „parduoti ar kitaip platinti“ aiškintinas kaip kaltinamojo asmens siekis perduoti uždraustas medžiagas tretiesiems asmenims – nepriklausomai nuo to, ar pardavimas būtų susijęs su turtine nauda, ar vyktų neatlygintinai. Tikslo buvimas nustatomas išanalizavus ne tik kaltinamojo teiginius, bet ir visumą objektyvių bylos faktų. Vertinant, ar asmuo veikė turėdamas tikslą platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, atsižvelgiama į jo veiksmų pobūdį ir mastą, pasirinktas veiksmo atlikimo priemones, pasirengimo lygį, medžiagų įsigijimo ar laikymo aplinkybes, jų kiekį, vertę, dozių paruošimo požymius, pakuočių savybes, bei tai, ar rasta

⁵⁵ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. kovo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-1170/2025

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2013

priemonių, kurios paprastai naudojamos dalijimui ar platinimui (pavyzdžiui, svarstyklių, tuščių pakuočių, narkotikų fasavimo reikmenų). Tokiu būdu, siekiant tiksliai nustatyti nusikalstamos veikos tikslą, subjektyvieji požymiai – kaltė, tikslas ir motyvas – vertinami remiantis objektyviais duomenimis ir kaltininko subjektyviais paaiškinimais apie bylos aplinkybes. LAT nutartyje akcentavo nusikalstamos veikos subjektyvieji požymiai kaltė, tikslas ir motyvas įrodinėjami remiantis ne tik kaltininko parodymais, bet ir objektyviais bylos duomenimis. Teismų praktikoje tikslas parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas reiškia kaltininko norą atlygintinai ar neatlygintinai perduoti šias medžiagas kitiems asmenims. Sprendžiant, ar kaltininkas turėjo tikslą parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, svarbią reikšmę turi šių medžiagų kiekis, jų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės, paruoštų vartoti dozių skaičius, taip pat tai, ar kaltininkas pats vartoja šias medžiagas, ar anksčiau jas yra platinęs, ar buvo kontaktai su vartotojais ir kiti objektyvūs bylos duomenys.⁵⁷ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dažnai kaltininkai įgyja narkotines ar psichotropines medžiagas tiek savo vartojimui, tiek galimam platinimui, todėl rastas kiekis vien tik pagal radimo faktą negali būti automatiškai laikomas skirtu tik platinimui. Teismų praktikoje būtina tiksliai nustatyti, kokia medžiagų dalis buvo skirta asmeniniam vartojimui, o kokia – platinimui. Vertinant kiekius, jei medžiagų rasta reikšmingai daug, net ir asmeninio vartojimo tikslas gali būti nesvarbus – tokiais atvejais neteisėtas laikymas didelio kiekio medžiagų gali būti kvalifikuojamas pagal BK 260 straipsnio 3 dalį. Jei nustatoma, kad dalis medžiagų buvo asmeniniam vartojimui ir po šios dalies atskyrimo nebelieka didelio kiekio, tuomet galimos dvi atskiros kvalifikacijos – pagal BK 259 straipsnį už asmeninį laikymą ir BK 260 straipsnio 1 dalį už platinimui skirtą dalį. Priešingu atveju, jei neįmanoma nustatyti asmeninio vartojimo tikslų, visa neteisėta medžiagų laikymo veikla gali būti kvalifikuojama pagal BK 260 straipsnio 2 dalį. Tokiu būdu teismas remiasi tiek objektyviais kiekybiniais duomenimis, tiek veikos paskirtimi nustatant teisingą kvalifikaciją. Atsižvelgiant į būtinybę tiksliai nustatyti, kuri medžiagų dalis buvo skirta asmeniniam vartojimui, o kuri – platinimui, LAT išaiškino, kaip kaltininko veika turėtų būti kvalifikuojama, jei kaltininkas turi du tikslus t.y vartoti ir platinti: <...> nustatęs du neteisėto narkotinių bei psichotropinių medžiagų įgijimo tikslus ir tik dalinį kiekvieno iš jų realizavimą (teismas nustatė, kad iki kratos atlikimo V. B. pats vartojo heroiną ir vieną jo dozę pardavė A. K.), pirmosios instancijos teismas neturėjo pakankamo pagrindo išvadai, kad visas likęs narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis buvo skirtas tik platinti. Šioje byloje nuteistojo veiksmai <...>

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2012

kvalifikuotini kaip idealioji BK 259 straipsnio 1 dalyje ir 260 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikaltimų sutaptis⁵⁸.

Taigi subjektas gali būti fizinis asmuo turintis pakaltinamumą ir atitinkantis tam tikrą amžiaus ribą, tačiau baudžiamojon atsakomybėn įstatymo nustatytais atvejais gali būti traukiamas ir juridinis asmuo. Nustatant subjekto atsakomybę, reikia nustatyti, kad asmuo pakaltinamas ir sulaukęs baudžiamąjo įstatymo nustatyto patraukiamo baudžiamojon atsakomybėn amžiaus. Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai: kaltė ir tikslas yra esminiai nustatant atsakomybę už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Kaltė pasireiškia tiesiogine tyčia, tai asmuo suvokia savo veiksmų pavojingumą, suvokia, jog veikia neteisėtai ir sąmoningai siekia padaryti tokius veiksmus, kurios teisės normos draudžia. Kaltės nustatymas reikalauja visapusiško įrodymų vertinimo, neapsiribojant atskirais parodymais ar fragmentiška informacija. Teismas privalo įvertinti visumą, kaltininko veiksmų pobūdį, intensyvumą veikimo būdą, medžiagų rūšį kiekį ir pan. Tuo tarpu tikslas atskleidžia ar asmens veiksmai buvo nukreipti į konkretaus rezultato siekimą, pavyzdžiui narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimą ar pardavimą. BK straipsniuose numatyti pardavimo ir platinimo tikslas nustatomas remiantis ne vien kaltininko parodymais, bet ir objektyviais bylos duomenimis. Tik išsamiai įvertinus visas aplinkybes galima konstatuoti kaltinamojo asmens tikslus.

3. NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMO REGULIAVIMAS: LYGINAMOJI VOKIETIJOS, NYDERLANDŲ IR LIETUVOS ANALIZĖ

Remiantis minėta Lietuvos Respublikos baudžiamąją politika narkotinių ir psichotropinių medžiagų atžvilgiu per pastaruosius dešimtmečius iš esmės transformavosi –atsakomybė už šių medžiagų disponavimą, kuri anksčiau tam tikrais atvejais buvo taikoma administracine atsakomybė, palaipsniui perkelta į baudžiamosios atsakomybės sritį, ir ypač akcentuojant medžiagos kiekį bei disponavimo tikslą. Tačiau Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos narės, privalo užtikrinti savo teisės aktų suderinamumą su bendrais ES teisės principais. Vienas svarbiausių dokumentų šioje srityje – 2004 m. spalio 25 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2004/757/TVR, kuriuo siekiama suvienodinti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą visoje Sąjungoje. Direktyva įpareigoja valstybes nares numatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasomas bausmes už tyčines nusikalstamas veikas, susijusias su narkotikais ir psichotropinėmis

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-195/2009

medžiagomis, kai šie veiksmai susiję su prekyba ar organizuotu nusikalstamumu. Tokiu būdu ES siekia užtikrinti bendrą saugumo lygį bei teisinį nuoseklumą tarp šalių narių, išlaikant galimybę kiekvienai valstybei koreguoti nacionalinį reguliavimą pagal specifinius poreikius. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje atsakomybės už narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą reglamentavimas perėjo nuo administracinės prie baudžiamosios atsakomybės, aiškiai išryškėja tendencija griežtinti kontrolę ir didinti teisinį spaudimą net ir už nedidelius kiekius, ypač kai nėra aiškiai atribojamas vartojimo ir platinimo tikslas. Tokia kryptis būdinga ne tik Lietuvai – panašias nuostatas galima pastebėti ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, tačiau kiekviena jų nacionaliniu lygmeniu šiuos klausimus sprendžia savaip. Vokietija šiuo atžvilgiu pateikia įdomų pavyzdį, nors ji laikosi Europos Sąjungos teisinių gairių dėl kovos su neteisėta narkotikų apyvarta, jos nacionalinė teisinė sistema pasižymi labiau legalizuojančiu tam tikra apimtim požiūriu į disponavimą mažais kiekiais asmeniniam vartojimui, kartu išlaikant griežtas nuostatas dėl platinimo ar organizuoto nusikalstamumo

Toliau vertėtų išsamiau panagrinėti, kaip Vokietijos teisinėje sistemoje yra reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Pagal galiojančius Vokietijos įstatymus vien narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimas nelaikomas nusikalstama veika. Kitaip tariant, šalyje nėra baudžiamosios teisės nuostatų, kurios tiesiogiai kriminalizuotų vien tik vartojimą. Pagal Vokietijos teisę vartojimas suprantamas kaip fizinis medžiagos suvartojimas, rūkymas, nurijimas ar švirkšimasis ir kaip toks, neturi savarankiškos baudžiamosios reikšmės. Vis dėlto toks vartojimo nebaudžiamumas yra ribotas. Norint suvartoti atitinkamą medžiagą, beveik visais atvejais ją reikia įsigyti, laikyti, auginti arba pagaminti. Todėl Vokietijos baudžiamoji politika šiuo klausimu grindžiama diferencijuotų represijų sistema, o dėmesys telkiamas į su vartojimu susijusius veiksmus. Vokietijos baudžiamajame kodekse (StGB) narkotinių medžiagų vartojimas nėra kriminalizuotas, o daugiausia dėmesio skiriama parengiamajai ir nuolatinei veiklai – medžiagų įsigijimui, laikymui, gamybai, prekybai ir kitoms susijusioms formoms. Toks požiūris grindžiamas baudžiamosios politikos principu, kad elgesys, nekeliantis tiesioginės grėsmės kitiems asmenims, neturėtų būti nusikalstamas. Tačiau kartu pripažįstama, jog pats vartojimas dažniausiai neišvengiamai susijęs su kitomis, jau baudžiamomis veikomis, todėl reali šio nebaudžiamumo reikšmė – ribota. Baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą Vokietijoje kyla remiantis specialiaisiais įstatymais – ne pačiu baudžiamuoju kodeksu. Tai specialieji teisės aktai – narkotikų įstatymas (BtMG), vaistų įstatymas (AMG) ir naujųjų psichoaktyvių medžiagų įstatymas (NpSG). Dėmesį reiktu atkreipti į Narkotikų įstatymą (BtMG), kuris laikomas specialiuoju teisės aktu, reguliuojančiu tvarką su narkotinėmis medžiagomis ir aiškiai atskirtinas nuo baudžiamojo kodekso. Narkotikų įstatymas (toliau - BtMG) yra pagrindinė

baudžiamojo persekiojimo priemonė, kuri detaliai apibrėžia, kokie veiksmai laikomi nusikalstamais ir kokie užtraukia baudžiamąją atsakomybę. BtMG 29 straipsnis numato platų neteisėtos veiklos spektrą – neteisėtą medžiagų įgijimą, laikymą, auginimą, gaminimą, importą, eksportą, platinimą bei pardavimą. Šie standartai sąmoningai apima visas neteisėtos prekybos narkotikais formas. Tai pagal šio įstatymo 29 straipsnio 1 dalį, baudžiami visi asmenys, kurie neturėdami leidimo auginą, gamina, įsigyja, turi, ar kitaip disponuoja narkotines medžiagas tretiesiems asmenims.⁵⁹ Taip pat baudžiamos veikos, susijusios su narkotikų reklama, vartojimo skatinimu, neteisingos informacijos teikimu dėl leidimų gavimo ir kitomis manipuliacijomis, kurios apeina oficialią narkotinių medžiagų kontrolę. Svarbu pažymėti, kad baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį kyla net ir tuo atveju, jei narkotinių medžiagų kiekis yra labai mažas. Tai reiškia, kad net ir smulkūs, vienkartiniai disponavimo atvejai nėra automatiškai toleruojami. Tačiau esant mažam pavojingumui ir pirmą kartą nusikaltus, prokuratūra gali taikyti procesinius lankstumo mechanizmus ir bylą nutraukti, jeigu nėra viešojo intereso ją tęsti. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienas atvejis yra vertinamas individualiai. Taigi už veikas, nurodytas 29 straipsnio 1 dalyje, numatytos dvi pagrindinės sankcijos – laisvės atėmimas iki penkerių metų arba piniginė bauda.⁶⁰ Tai leidžia taikyti bausmes pagal konkrečios bylos aplinkybes – atsižvelgiant į narkotikų kiekį, veikos pobūdį, kaltinamojo elgesį ir jo padarytų veikų pasikartojimą. Tačiau kai kuriais atvejais, kai veika pasižymi sunkinančiomis aplinkybėmis, taikomos griežtesnės sankcijos reglamentuotos kituose straipsniuose. Disponavimas narkotinėmis medžiagomis dideliais kiekiais, komerciniais tikslais arba platinimas nepilnamečiams ar nusikalstama veika padaryta organizuotos grupuotės narių, numatomos net minimalios laisvės atėmimo bausmės, kas pabrėžia šių veikų svarbą Vokietijos baudžiamosios teisės sistemoje. Straipsniai numatantys sunkinančiąsias aplinkybes yra BtMG 29a straipsnis. Ši nuostata yra aukštesnio pavojingumo lygio palyginti su BtMG 29 straipsniu ir dažniausiai taikoma „*professionaliems*“ platintojams, suaugusiems asmenims, turintiems ryšį su nepilnamečiais, arba kai kalbama apie „*nemenką kiekį*“ narkotinių medžiagų. Straipsnis numato dvi pagrindines veikos kategorijas, už kurias kyla griežtesnė baudžiamoji atsakomybė. Pagal BtMG 29a straipsnio 1 dalies 1 punktą, baudžiamoji atsakomybė kyla, jei vyresnis nei 21 metų asmuo neteisėtai tiekia narkotines medžiagas jaunesniam nei 18 metų asmeniui, duoda jas vartoti ar palieka su tikslu, kad šios būtų suvartotos nedelsiant. Tai itin griežta nuostata, skirta apsaugoti nepilnamečius nuo narkotikų poveikio ir įtraukimo į vartojimą. Tuo tarpu 1 dalies 2 punktas apima veiklas, susijusias su didelio kiekio neteisėta narkotikų apyvarta. Baudžiamoji atsakomybė kyla, jei asmuo gamina, tiekia, disponuoja didesniu narkotinių ar

⁵⁹ Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (Betäubungsmittelgesetz - BtMG) 2001, 1180 - 118

⁶⁰ *Ibid*

psichotropinių medžiagų kiekių, tačiau pačiame įstatyme nėra nurodoma didelio kiekio apibrėžimas. Tačiau remiantis BtMG 29a straipsnio 1 dalį, abiem atvejais skiriama griežta sankcija – laisvės atėmimas ne trumpesnis kaip vieneri metai. Tačiau įstatymo 2 dalyje įtvirtinta išimtis – jei padaryta veika kvalifikuojama kaip lengvesnis atvejis, gali būti skirta laisvės atėmimo bausmė nuo trijų mėnesių iki penkerių metų. Ši nuostata leidžia teismui atsižvelgti į individualias aplinkybes: mažesnį pavojingumo laipsnį, kaltinamojo bendradarbiavimą su teisėsauga, asmens priklausomybę nuo narkotikų ar kitas socialines sąlygas. Vis dėlto Vokietijos teisinėje sistemoje pastaraisiais metais ryškėja tendencija švelninti baudžiamosios teisės taikymą, ypač kai kalbama apie kanapes, kurios iki šiol taip pat buvo reglamentuojamos BtMG kontekste. Ilgą laiką kanapės buvo laikomos narkotine medžiaga pagal BtMG priedą I (be leidimo) arba priedą III (naudojamos mediciniškai), o jų turėjimas ar platinimas buvo baudžiami pagal bendrąsias BtMG 29 ir 29a straipsnių taisykles. Tačiau šis požiūris sukėlė daug diskusijų tiek teisės mokslininkų, tiek visuomenės lygmenyje, ypač vertinant baudžiamosios teisės proporcingumo principą ir kanapių keliamą pavojų palyginus su kitomis narkotinėmis medžiagomis. Reaguodama į kintančias visuomenės nuostatas bei tarptautines tendencijas, Vokietijos vyriausybė 2024 m. priėmė įstatymą, kuriuo pradėtas kanapių legalizavimo procesas. Nuo 2024 m. balandžio 1 d. įsigaliojo naujasis Kanapių įstatymas (Cannabisgesetz, CanG), kuris atskyrė kanapes nuo BtMG reguliavimo srities ir nustatė atskirą teisinį režimą jų vartojimui bei disponavimui. Šis įstatymas pirmą kartą leidžia suaugusiems teisėtai turėti iki 25 gramų kanapių asmeniniam vartojimui, laikyti gyvenamoje patalpoje iki 50 g. ir leidžia auginti iki trijų kanapių augalų namuose. Be to, numatoma galimybė steigti vadinamuosius kanapių klubus, kuriuose nariai gali bendruomeniškai auginti kanapes ribotais kiekiais. Naujasis reguliavimas grindžiamas sveikatos apsaugos ir žalos mažinimo principais. Legalizuodama asmeninį kanapių vartojimą ir tam tikrus disponavimo atvejus, Vokietija siekia mažinti juodosios rinkos įtaką, sumažinti teisėsaugos apkrovą bei labiau orientuotis į prevenciją ir švietimą. Nors komercinė kanapių prekyba šiuo metu vis dar draudžiama, šis teisinis pokytis ženkliai pakeitė kanapių statusą – nuo visiško kriminalizavimo BtMG rėmuose prie atskiros, švelnesnės kontrolės modelio.

Lyginant Lietuvos ir Vokietijos nusikalstamą politiką narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės kontekste, akivaizdžiai matyti esminiai jų teisinės politikos skirtumai. Lietuvos teisinėje sistemoje už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis yra nustatyta tik baudžiamoji atsakomybė. Tai bet koks disponavimas šiomis medžiagomis laikomas pavojingu reiškiniu, reikalaujančiu baudžiamosios teisės intervencijos. Šis modelis orientuotas į draudimą, kontrolę ir atgrasymą, baudžiamosios atsakomybės taikymą laikant pagrindine kovos su narkotikais priemone. Tuo tarpu Vokietijos teisinė sistema išsiskiria labiau diferencijuotu ir proporcingumu pagrįstu reguliavimu, kuriame baudžiamoji atsakomybė nėra dominuojanti ar savaime suprantama

priemonė visais disponavimo atvejais. Nors neteisėtas narkotikų laikymas ir įgijimas formaliai draudžiamas, asmenims turintiems nedidelį kiekį medžiagų – kanapių asmeniniam vartojimui, dažnai netaikoma baudžiamoji atsakomybė. Taigi, Vokietijos modelis reprezentuoja modernų, rizikų valdymu grindžiamą požiūrį, kuriame akcentuojamas švietimas, žalos mažinimas ir kontroliuota prieiga, o Lietuvos – klasikinį draudimo modelį, kuriame net minimalus disponavimas vertinamas per baudžiamosios atsakomybės prizmę.

Tuo tarpu Nyderlanduose, narkotikų ir psichotropinių medžiagų suvokimas ir baudžiamumas yra unikalūs Europoje dėl vadinamosios tolerancijos politikos, ypač kanapių atžvilgiu, tačiau nepaisant to, vis tiek taikoma baudžiamoji atsakomybė už narkotines ir psichotropines medžiagas. Nyderlandų narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas įtvirtintas Opijaus įstatyme. Opiumo įstatymas, laikytinas specialus įstatymas kuris sudaro nacionalinės kovos su narkotikais politikos pagrindą ir nustato, kokios medžiagos yra draudžiamos, kokie veiksmai laikomi nusikalstamais, ir kokios bausmės už juos taikomos. Opiumo įstatymas bėgant metams buvo keičiamas, ypač dėl draudžiamos prekybos ir gamybos. Pavyzdžiui, 2006 m. birželio mėn. buvo padidintos maksimalios bausmės už kelis Opiumo įstatymo pažeidimus, o į Opiumo įstatymo 10 ir 11 straipsnius buvo įtraukti tokie elementai kaip „tyčinis veiksmas“ ir „didelis kiekis“ bei į Opiumo įstatymo 2 straipsnį buvo pridėtas elementas „auginimas“.⁶¹ Nepaisant to, šiandienos galiojančiame įstatyme yra išaiškinama, kas laikytina medžiagų gamyba, įskaitant rafinavimą ir cheminį pavertimą, taip pat nurodoma, kaip interpretuojamos medžiagų importo ir eksporto sąvokos. Svarbu pažymėti, kad baudžiamoji teisė laikoma paskutine priemone, o tai reiškia, kad jos taikymas pateisinamas tik tuo atveju, jei kitomis, mažiau drastiškomis priemonėmis negalima pasiekti norimo tikslo. Iš šio požiūrio kyla suvokimas, jog šalies politika turėtų būti sutelkta į didžiausią riziką keliančius narkotikus. Tai Opiumo įstatymas įkūnija šia rizika pagrįstu požiūriu sudarydamas du sąrašus, kuriuose yra išskiriamos skirtingos medžiagų rūšys ir jų tvarkymo būdai. Rūšys numatytos šio įstatymo 2 ir 3 straipsnyje bei sudaro pagrindines nuostatas, pagal kurias už disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis numatytomis sąrašuose taikoma baudžiamoji atsakomybė. Taigi, įstatyme išskiriamas I ir II sąrašas, medžiagos įtraukos į I-ąjį sąrašą, kitaip dar vadinamos sunkieji arba stiprieji narkotikai, o II sąrašo medžiagos - lengvaisiais narkotikais. I-ąjį sąrašą sudarantys sunkieji narkotikai laikomos medžiagos, keliančios nepriimtina pavojų visuomenės sveikatai, tokios kaip, kokainas, heroinas, ekstazis ar amfetaminas, LSD, tuo tarpu II- jame sąrašė įtraukų lengvųjų narkotikų medžiagos, laikomos mažiau pavojingomis, jomis laikytinos kanapių produktai t.y kanapės, hašišas. Ši politika grindžiama

⁶¹ Opiumwet 1928 [interaktyvus] <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001941/2025-07-01>

Opiumo įstatyme nustatyto skirtumu tarp narkotinių medžiagų, keliančių nepriimtina riziką visuomenės sveikatai (sunkieji narkotikai), ir kitų medžiagų (lengvieji narkotikai). Įstatymų leidėjas nustatė šį skirtumą atsižvelgdamas į su šių narkotikų vartojimu susijusią riziką ir siekdamas aiškiai atskirti šias dvi rinkas. Opiumo įstatymas nustato, kurios medžiagos yra nelegalūs narkotikai. Kanapės patenka į Opiumo įstatymo II sąrašą, todėl jų gamyba, prekyba ir laikymas yra neteisėti ir baudžiami, tačiau vyriausybė vis dėlto toleruoja nedidelių kiekių pardavimą ir laikymą. Tačiau atsakomybė už I arba II sąrašo medžiagų turėjimą iš esmės visada baudžiama, bet baudžiamojo persekiojimo sunkumas skiriasi. Įstatymas neatmeta, kad net ir nedidelės kiekis yra formaliai draudžiama, bet kokia medžiagų turėjimo forma. Priklausomai nuo nusikaltimo pobūdžio ir sunkumo, bausmės gali skirtis nuo baudų iki ilgalaikių įkalinimo bausmių. Be to, įstatyme numatyta, kad veikos, susijusios su medžiagų laikymu, gamyba, gabenimu, importu ar eksportu, gali būti kvalifikuojamos kaip nusikalstamos, ypač kai tai daroma didesniais kiekiais ar organizuotu būdu. Už tokio pobūdžio pažeidimus, susijusius su I sąrašo medžiagomis, gali būti taikomos griežtos sankcijos – laisvės atėmimas iki 12 metų ar piniginės baudos. Tuo tarpu už II sąrašo medžiagų pvz.: kanapių pažeidimus – jų laikymą ar auginimą viršijant leistiną kiekį – gali būti skiriama iki 4 metų laisvės atėmimo. Taip pat svarbu pažymėti, kad Nyderlandų įstatymuose yra išryškinamas skirtumas tarp narkotinių medžiagų turėjimo asmeniniam naudojimui ir turėjimo platinimo tikslu. Turėjimas su ketinimu platinti (pvz., didesnio kiekio laikymas, pakavimo priemonių turėjimas, kontaktų su platintojais buvimas) yra laikomas sunkinančia aplinkybe ir lemia griežtesnę atsakomybę. Nyderlandų baudžiamoji politika glaudžiai susijusi su tarptautiniais susitarimais, todėl didelis dėmesys skiriamas tarpvalstybinėms byloms, ypač kai narkotinės medžiagos importuojamos ar eksportuojamos per šalies teritoriją. Taigi, nors Opiumo įstatymas formaliai draudžia, bet kokį narkotinių ir psichotropinių medžiagų turėjimą, praktinis taikymas, ypač lengvųjų narkotikų atžvilgiu, išlieka diferencijuotas, priklausomai nuo medžiagos rūšies, kiekio ir konkrečių aplinkybių. Tokia sistema leidžia sutelkti teisėsaugos resursus į didesnę grėsmę keliančius nusikaltimus, tuo pačiu išlaikant teisinę kontrolę visame narkotikų apyvartos lauke. Svarbu pažymėti, kad traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, turi būti įrodoma subjektyvieji požymiai – kaltė. Narkotikų disponavimo atveju tai dažniausiai reiškia, kad suinteresuotas asmuo žinojo, kad disponavo narkotinėmis medžiagomis. Nyderlandų baudžiamoji teisė iš principo reikalauja sąmoningo žinojimo apie medžiagos turėjimą ir pobūdį, nors gali pakakti ir sąlyginės tyčios t.y sąmoningai priimti reikšmingą galimybę. Tuo tarpu stipriems narkotikams taikoma griežta baudžiamoji politika, net ir nedidelio kiekio stipriųjų narkotikų turėjimas iš esmės bus baudžiamas. Jei disponavimas vyksta prekiaujant narkotikų ar psichotropinių medžiagų, dideliais kiekiais gabenant arba esant šalia mokyklų bei nepilnamečių, bausmė paprastai yra griežtinama. Šiai politikai netaikomas tolerancijos požiūris, kuris atitinka Nyderlandų pasirašytas

tarptautines sutartis. Kaip jau minėta Nyderlanduose egzistuoja vadinamoji tolerancijos politika (*gedoogbeleid*), kuri taikoma II-jame sąraše numatytiems medžiagoms. Tolerancijos politika pasižymi tuo, kad tam tikros nedidelės apimties narkotinės medžiagos, nors ir formaliai nelegalios, bet yra toleruojamos ir dažnai nepersekiojamos. Pagal Opiumo įstatymą jei asmuo turi iki 5 gramų kanapių asmeniniam vartojimui, netraukiama baudžiamojon atsakomybėn, nors teisiškai tai vis dar draudžiama. Atkreiptinas dėmesys, tolerancija netaikoma I sąrašo narkotikams – net ir labai nedideli šių medžiagų kiekiai savaime užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Būtent ši tolerancijos politika sudaro teisinį pagrindą už šalies ribų išgarsėjusioms ir vadinamoms „*coffeeshop*“ kavinėmis, kurios legaliai veikia šalyje, prekiaudamos pagal įstatymą II-jame sąraše numatytais medžiagomis – kanapėmis. Pagal Opiumo įstatymo direktyvą (2015A003) kavinės (*coffeeshops*) – tai nealkoholinės svetingumo įstaigos, kuriose parduodami ir vartojami lengvieji narkotikai⁶². Kadangi lengvieji narkotikai yra mažiau kenksmingi sveikatai nei sunkieji, kartais taikomos kitokios taisyklės, kavinės gali pardavinėti marihuaną ir hašišą, tačiau tik laikantis griežtų sąlygų. Tolerancijos politika dėl kavinių, numatyta Opiumo įstatymo direktyvoje, reiškia, kad teisėsaugos veiksmai turi būti subalansuoti: didesnis dėmesys skiriamas visuomenės sveikatos ir viešosios tvarkos apsaugai, o ne vien tik griežtam įstatymo vykdymui. Todėl kanapių pardavimas kavinėse nėra draudžiamas, jei tenkinami tam tikri kriterijai. Kavinės, prekiaujančios kanapėmis ir hašišu, privalo laikytis taisyklių (tolerancijos kriterijų): vienam asmeniui per dieną galima parduoti ne daugiau kaip 5 gramus lengvųjų narkotikų, sunkių narkotikų pardavinėti negalima, lengvieji narkotikai negali būti parduodami nepilnamečiams, nepilnamečiams draudžiama lankytis tokio pobūdžio kavinėse alkoholis negali būti pardavinėjamas, draudžiama reklamuoti narkotikus ar šias kavines, komercinės atsargos negali viršyti 500 gramų, draudžiama prieiga ir pardavimas visiems, išskyrus Nyderlandų gyventojus. Vyriausybė siekdama kovoti su tokio tipo kavinukėmis ir narkotikų prekyba susijusiais nepatogumais ir nusikaltimais nustatė tik Nyderlandų gyventojams leidžiama lankytis kavinėse ir jose įsigyti kanapių. Kavinių savininkai privalo užtikrinti, jog įleidžiami tik 18 metų ir vyresni Nyderlandų gyventojai. Norėdami tai padaryti, turi paprašyti galiojančio asmens tapatybės dokumento arba leidimo gyventi ir išrašo iš asmeninių įrašų duomenų bazės (BRP). Nors kavinėms leidžiama veikti laikantis nustatytų tolerancijos kriterijų lengvųjų narkotikų pardavimas išlieka nusikalstama veika. Jei kavinių savininkai nesilaiko taisyklių, jie gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, o miesto meras gali (laikinai) uždaryti kavinę. Siekdamas užkirsti kelią nepatogumams, savivaldybės gali nustatyti

⁶² Aanwijzing Opiumwet (2015A003) 1 maart 2015

<https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/aanwijzingen/algemeen/aanwijzing-opiumwet-2015a003>

papildomus reikalavimus kavinėms, pavyzdžiui, pakoreguoti darbo laiką arba padidinti atstumą nuo mokyklų.

Palyginus Lietuvos ir Nyderlandų požiūrį į disponavimą narkotinėmis medžiagomis, akivaizdu, kad šių šalių sistemos remiasi skirtingais principais ir tiksliniais požiūriais. Lietuvoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas reglamentuojamas BK nuostatomis, kur pagrindinis dėmesys skiriamas medžiagų kiekiui, paskirčiai (savo reikmėms ar platinimui) ir pavojingumui visuomenės sveikatai. Taip pat nėra nenumato dviejų atskirų sąrašų, tačiau sąrašai numatyti sveikatos apsaugos ministro įsakyme patvirtinančiame narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus, o tokių medžiagų kontrolė grindžiama jų kiekiu, poveikiu ir platinimo tikslo kriterijais. Lietuvos BK laikymas, įsigijimas, gaminimas, gamyba, platinimas ar siuntimas yra vertinami pagal BK 259–263 straipsnius, o kvalifikacija priklauso nuo kiekio (žymus, didelis, labai didelis), subjekto statuso (ar medžiagos buvo patikėtos), bei veikos tikslo (savo reikmėms ar platinimui). Skirtumas tarp „sunkiųjų“ ir „lengvųjų“ narkotikų Lietuvoje nėra formalizuotas į du sąrašus, tačiau teismų praktikoje didelio pavojingumo medžiagos, tokios kaip heroinas ar kokainas, vertinamos griežčiau, o kanapių produktai gali būti nagrinėjami kaip mažiau pavojingos medžiagos, ypač jeigu aptinkami nedideli kiekiai. Tuo tarpu Nyderlandų sistema, priešingai, grindžiama tolerancijos politika, leidžiančia nedidelio kiekio kanapių asmeninį vartojimą ir ribotą prekybą specialiose „coffeeshop“ kavinėse, laikantis griežtų taisyklių. Nors kanapių pardavimas ir laikymas teoriškai vis dar yra neteisėti, teisinė praktika prioritetą teikia visuomenės sveikatos ir viešosios tvarkos apsaugai, o smulkios apimtys vartojimas dažnai nėra baudžiamas. Tolerancijos politika leidžia taikyti subalansuotą kontrolę, kurioje didesnis dėmesys skiriamas reguliavimo ir švietimo priemonėms, o ne griežtam kriminalizavimui.

Taigi, apibendrinat, galima teigti, kad Lietuvoje neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis baudžiamas pagal BK visais atvejais, nepriklausomai nuo disponuojamo kiekio, tuo tarpu Nyderlanduose disponavimas narkotikais tiek lengvais, tiek sunkiais tebėra baudžiamas pagal Opiumwet, tačiau šalis taiko tolerancijos politiką – nedidelių kiekio lengvųjų narkotikų asmeniniam vartojimu. Vokietijoje už neteisėtą disponavimą narkotinėmis medžiagomis taikoma baudžiamoji atsakomybė, tačiau ji diferencijuojama: nedidelio kiekio, ypač kanapių asmeniniam vartojimui, atvejais dažnai atsisakoma bausti. Ši sistema grindžiama proporcingumu ir žalos mažinimo principais

IŠVADOS

1. Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis reiškia faktinę galimybę jas valdyti ar naudoti pažeidžiant teisės aktus, t. y. be teisėto pagrindo ar leidimo. Šios medžiagos – natūralios ar sintetinės, veikiančios centrinę nervų sistemą, sukeliančios priklausomybę ir įtrauktos į tarptautinius ar nacionalinius kontrolės sąrašus. Visos jurisdikcijos jas apibrėžia remdamosi tais pačiais kriterijais: poveikiu psichikai, žala sveikatai ir visuomenei bei su vartojimu susijusia rizika.

2. Lietuvos baudžiamojoje teisėje narkotinių ir psichotropinių medžiagų nusikalstamų veikų reglamentavimas orientuotas į visuomenės sveikatos, saugumo ir viešosios tvarkos apsaugą. Nusikaltimo dalykas – į teisės aktų sąrašus įtrauktos medžiagos, o jų kiekis veikia kaip savarankiškas kvalifikacinis požymis, lemiantis atsakomybės griežtumą. Taikomas hierarchinis požiūris: kuo veikia labiau prisideda prie narkotikų plitimo ar pavojingesnių situacijų, tuo intensyvesnė teisinė apsauga ir griežtesnė bausmė.

3. Objektvieji požymiai apima įvairias neteisėto disponavimo formas: laikymą kaip faktinę kontrolę, įgijimą kaip perėmimą savo žinion, o pavogimą, apgaulę, pasisavinimą ar prievartą – kaip skirtingus neteisėto perėmimo būdus. Jie leidžia tiksliai nustatyti veikos pobūdį ir pavojingumą. Subjektu gali būti pakaltinamas fizinis asmuo, o tam tikrais atvejais – ir juridinis asmuo. Subjektvieji požymiai grindžiami kalte, dažniausiai tiesiogine tyčia, ir veikos tikslu, leidžiančiu identifikuoti, ar siekta, pavyzdžiui, platinimo.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant suderinti baudžiamosios teisės taikymą siūlytina peržiūrėti narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių ribas, įteisintas poįstatyminiuose aktuose, siekiant, kad jos atitiktų šiuolaikinius mokslinius duomenis, Europos valstybių praktiką ir proporcingumo principą. Kiekių diferencijavimas turėtų mažiau kriminalizuoti vartotojus ir aiškiau atriboti sunkesnes veikas.

Šaltinių sąrašas

Teisės aktai

Tarptautinės konvencijos ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, Valstybės žinios, 1998, 38-1004
2. 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija, Valstybės žinios, 2001, 50-1743.
3. 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, Valstybės žinios, 2001, 51- 1768.
4. Tarybos 2004 m. spalio 25 d. pamatinis sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje. OL L 335, p

Lietuvos Respublikos teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, Valstybės žinios, 1998, 8-161.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741
7. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas 2015, TAR, 11216
8. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Valstybės žinios, 1-1
9. Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas, Valstybės žinios, 2006, Nr. 78-3056
10. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, Valstybės žinios, 1998, Nr. 8-161
11. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, Vyriausybės žinios, 1961, Nr. 18-147

Užsienio valstybių teisės aktai

12. Aanwijzing Opiumwet (2015A003), 2015, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/aanwijzingen/algemeen/aanwijzing-opiumwet-2015a003>
13. Opiumwet 1928, [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001941/2025-07-01>
14. Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (Betäubungsmittelgesetz - BtMG) Anlage, BGBl. I 2001, 1180 - 1186; [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/btmg_1981/anlage_i.html

Lietuvos Respublikos ministrų įsakymai

15. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 4-113. 24.
16. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“. Valstybės žinios, 41-1899.
17. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. V-1051 „Dėl veikos su vaistiniais preparatais asmens sveikatos priežiūros įstaigose vykdymo tvarkos aprašo, narkotinių ir vaistinių preparatų ir specialiųjų receptų blankų laikymo ir įtraukimo į paskaitą asmens sveikatos priežiūros įstaigose specialiųjų reikalavimų aprašo ir vaistinių preparatų įsigijimo asmens sveikatos priežiūros įstaigoje iš kitos asmens sveikatos priežiūros įstaigos tvarkos aprašo patvirtinimo“ Valstybės žinios, 2006, Nr. 138-5283
18. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. kovo 8 d. įsakymas Nr. 112 „Dėl Receptų rašymo ir vaistinių preparatų, medicinos priemonių (medicinos prietaisų) ir kompensuojamųjų medicinos pagalbos priemonių išdavimo (pardavimo) vaistinėse gyventojams ir popierinių receptų saugojimo, išdavus (pardavus) vaistinius preparatus, medicinos priemones (medicinos prietaisus) ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones vaistinėje, taisyklių patvirtinimo, Valstybės žinios, 2002, Nr. 28-1013

Specialioji literatūra

19. Baranskaitė, A. (2010). 259 straipsnis. Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti. Iš: Abramavičius, A. et al. (2010). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 292–306
20. Bikelis, S. (2006). Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamoji teisinė reikšmė. Jurisprudencija, 7, 57-63.
21. Bulotaitė, L. (2004). Narkotikai ir narkomanija. Vilnius: Tyto alba.
22. Gruodytė, E. (2004). Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
23. Gruodytė, E. (2010). Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, dalyko probleminiai aspektai. Jurisprudencija, 4(122), 153–167.
24. Gruodytė, E.(2022). Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas

25. Gutauskas, A. (2013). Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 20(2), 775–786. 33.
26. Girdenis, T; Gutauskas, A; Kujalis, P. (2014). *Baudžiamoji teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
27. Gutauskas, A. (2018). Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis: jautriausi teismų praktikos aspektai. *Teisės apžvalga*, 2(18), 191–209
28. Kramer. John M. „Drug Abuse in the USSR“. *International Council for Soviet and East European Studies*, 1992
29. Kapoor L. *Opium Poppy: Botany, Chemistry, and Pharmacology*. CRC Press; 2020.
30. Kestenis A., Narkomanija kaip visuomenės saugumo problema, *Jurisprudencija*, 2002, t. 29(21); 109–116
31. Lankauskas, M. (2013). Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2(80), 81–117.
32. Nawrocki, W. (2021). *Narkotyki zabezpieczane przez polską policję*. Legionowo: Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji w Legionowie.
33. Pečkaitis, J. S. (2003). Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą. *Jurisprudencija*, 45(37),
34. Pranka, D. (2013) Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. *Jurisprudencija*, 20(4),
35. Pranka, D. (2019). Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. *Teisės problemos*, 2(98),
36. Švedas, G. Abramavičius, A, Parpietis, J, Bieliūnas, E. *Lietuvos Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis 1 knyga. 2019, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
37. The USSR and Hlicit Drugs: Facing Up to the Problem 1999, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.cia.gov/readingroom/docs/DOC_0000500703.pdf
38. United Nations (1973). *Commentary on the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961*. Prepared by the Secretary-General in accordance with the paragraph 1 of Economic and Social Council resolution 914 D(XXXIV) of 3 August 1962. New York: United Nations

39. United Nations (1998). Commentary on the United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Done at Vienna on 20 December 1988. New York: United Nations.
40. Vosiūlytė, A. (2022). XXXVII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“

Teismų praktika

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.2K-610/2006
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.2K-32/2006
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-353/2007
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225/2008
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-195/2009
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-218/2009
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-488/2009
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-185/2010
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71/2010
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162/2011
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2011
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-414/2011

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-76/2012
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-619/2012
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-403/2012
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2012
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-107/2013
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 26d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2013
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga. Teismų praktika, 40.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452-788/2016.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98-1073/2019.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K37-976/2021.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-648/2021
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214-387/2022
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-1214/2024
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-976/2024
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-128-891/2025
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72-594/2025

70. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-52/2014
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-330-202/2018
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-82-449/2019
73. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-616/2020
74. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2025 m. kovo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-1170/2025
75. Šiaulių apylinkės teismas 2025 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1364-1204/2025
76. Marijampolės apylinkės teismo 2025 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-94-1021/2025
77. Kauno apygardos teismo 2025 m. gegužės 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-127-844/2025

Kiti šaltiniai

78. Jungtiniu Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuras. World drug report, 2017 m. [interaktyvus] Prieiga per internetą:
https://www.unodc.org/wdr2017/field/WDR_2017_presentation_launch_version.pdf
79. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (2022). Psichoaktyviosios medžiagos: tendencijos ir pokyčiai 2022. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
[https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/2022%20metinis%20\(galutinis\).pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/2022%20metinis%20(galutinis).pdf)
80. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (2022a). Jaunimas ir psichoaktyviosios medžiagos. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/statistika/jaunimo%20ataskaita.pdf>
81. Lietuvos Respublikos prokuratūra (2025) Paštu labai didelį kiekį narkotikų siuntęsi broliai aiškinsis teisme [interaktyvus] <https://www.prokuraturos.lt/lt/pastu-labai-dideli-kieki-narkotiku-siuntesi-broliai-aiskinsis-teisme/11413>
82. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų tiekimo ir įsigijimo taisyklės, Valstybinė vaistų kontrolės taryba prie LR sveikatos apsaugos ministerijos [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://vvkt.lrv.lt/lt/narkotiniu-ir-psichotropiniu-medziagu-tiekimo-ir-isigijimo-taisykles/>

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą

Evelina Rajeckaitė

Neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis samprata apima bet kokius veiksmus, kuriais asmuo be įstatymo suteikto pagrindo įgyja realią galimybę valdyti, naudoti, perleisti ar kitaip elgtis su tokiomis medžiagomis kaip su savo daiktu. Į šią sampratą įeina laikymas, įgijimas, siuntimas, gabenimas, gaminimas, perdirbimas, taip pat medžiagų užvaldymas pavogiant, apgaule, pasisavinant ar naudojant fizinę ar psichinę prievartą. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 259, 260 ir 263 straipsniai reglamentuoja šias nusikalstamas veikas, nustatydami teisinį objektą – visuomeninius santykius, užtikrinančius visuomenės sveikatą, viešąją tvarką ir saugumą, bei dalyką – materialius objektus, t. y. narkotines ir psichotropines medžiagas, įtrauktas į teisės aktų patvirtintus sąrašus. Objektvieji požymiai atskleidžia konkrečius veiksmus, sudarančius neteisėtą disponavimą, o subjektyvieji požymiai – kaltė ir tikslas – leidžia nustatyti, ar veiksmai buvo sąmoningi ir nukreipti į konkretų rezultatą, pavyzdžiui, platinimą. Kaltė paprastai pasireiškia tiesiogine tyčia, kai asmuo suvokia savo veiksmų pavojingumą ir sąmoningai veikia draudžiamai, o tikslas – nukreiptas į konkretaus nusikaltimo padarymą. Analizuojant kitų valstybių teisinę sistemą, matyti, kad reglamentavimas dėl neteisėto disponavimo skiriasi pagal šalių požiūrį į medžiagų pavojingumą, kiekvienos valstybės tolerancijos ribas bei bausmių proporcingumą.

SUMMARY

Criminal liability for the illicit disposal of narcotic drugs and psychotropic substances

Evelina Rajeckaitė

The concept of illegal possession of narcotic drugs and psychotropic substances includes any actions by which a person, without a basis provided by law, acquires a real opportunity to control, use, transfer or otherwise treat such substances as his own property. This concept includes possession, acquisition, sending, transportation, production, processing, as well as taking possession of substances by theft, fraud, misappropriation or use of physical or mental force. Articles 259, 260 and 263 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania regulate these criminal acts, establishing the legal object - public relations ensuring public health, public order and security, and the subject - material objects, i.e. narcotic drugs and psychotropic substances included in the lists approved by legal acts. Objective elements reveal the specific actions that constitute illegal possession, while subjective elements – guilt and purpose – allow us to determine whether the actions were deliberate and aimed at a specific result, for example, distribution. Guilt is usually manifested by direct intent, when a person is aware of the danger of his actions and consciously acts in a prohibited manner, and the purpose is aimed at committing a specific crime. Analyzing the legal systems of other countries, it is clear that the regulation of illegal possession varies according to the countries' approach to the danger of substances, the tolerance limits of each country, and the proportionality of penalties.